

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ

KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2016

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Olga Buriánková

**Česká fantastická a dobrodružná literatura - od Jakuba
Arbese po Ondřeje Neffa**

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER

COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014-2016

DIPLOMA THESIS

Olga Buriánková

Czech fantastic and adventure literature - from Jakub Arbes to
Ondřej Neff

Prague 2016

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. 5. 2016

Olga Buriánková

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, panu PhDr. Hugo Schreiberovi, za vedení, pomoc, konzultace a rady, které mi poskytl.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá fantastickou a dobrodružnou literaturou i jejich světovými a tuzemskými autory. V teoretické části jsou oba žánry charakterizovány, jsou uvedeny jejich historické kořeny, subžánry i některé příbuzné žánry. Poté jsou uvedeni zakladatelé fantastického a dobrodružného žánru i jejich první autoři ve světovém, ale i tuzemském písemnictví. V praktické části jsou formulovány hypotézy, které jsou zde za pomoci rozhovorů se současnými tuzemskými autory vyhodnoceny.

Klíčová slova

Analýza rozhovorů, černý - gotický román, detektivka, dobrodružná literatura, fantastická literatura, fantasy, mýtus, pohádka, rytířský román, vědecká fantastika, western, žánrový autor.

Annotation

This thesis deals with the fantastic and adventure literature their world and domestic authors. The theoretical both genres characterized, in connection with them are given their historical roots, and subgenres, some related genres. Then there are the founders of fantasy and adventure genre, as well as their first authors in the world, but also the domestic literature. In the practical part there are hypotheses that are here with the help of interviews with contemporary domestic authors evaluated.

Keywords

Adventure literature, analysis of interviews, black – gothic roman, chivalric novel, detective story, fairy tale, fantastic literature, fantasy, genre author, myth, science fiction, western.

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 CHARAKTERISTIKA A TYPY FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY JAKO SAMOSTATNÉHO ŽÁNRU	14
1.1 Fantastická literatura	14
1.1.1 Science fiction	15
1.1.2 Fantasy	16
1.1.3 Horor	16
1.2 Dobrodružná literatura	17
1.2.1 Western	18
1.2.2 Historický román	18
1.2.3 Cestopis	19
1.2.4 Detektivka	19
2 KOŘENY FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY VE SVĚTOVÉM PÍSEMNICTVÍ	20
2.1 Epos	20
2.2 Mýtus	20
2.3 Apokalypsa	21
2.4 Pohádka	21
2.5 Legenda	22
2.6 Rytířský román	22
2.7 Utopie	23
2.8 Černý román	23
3 ZAKLADATELÉ A PRVNÍ PŘEDSTAVITELÉ FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY VE SVĚTĚ.....	24
3.1 Jonathan Swift	24
3.2 Ernst Theodor Wilhelm Hoffmann	25
3.3 Robert Louis Stevenson	26
3.4 Rudyard Kipling	27
3.5 Karel May	28
3.6 Edgar Allan Poe	29
3.7 Lewis Carroll	30
3.8 Oscar Wilde	30
3.9 Nikolaj Vasiljevič Gogol	31

3.10	Gustav Meyring.....	31
3.11	Stanisław Przybyszewski	32
3.12	Jules Verne.....	32
3.13	Herbert George Wells	33
4 Hlavní představitelé světové fantastické a dobrodružné literatury 20. století.....35		
4.1	John Ronald Reuel Tolkien	35
4.2	Robert Ervin Howard	36
4.3	Howard Phillips Lovecraft	37
5 Vývoj a diferenciací žánrů v českém prostředí.....41		
5.1	Hlavní tuzemští představitelé fantastické a dobrodružné literatury v 19. století	41
5.1.1	Jakub Arbes	42
5.1.2	Svatopluk Čech.....	42
5.2	Žánroví tuzemští autoři ve 20. století	43
5.2.1	Karel Čapek	43
5.2.2	Eduard Štorch.....	44
5.2.3	Jan Weiss.....	45
5.2.4	J. M. Troska	46
5.2.5	Emil Vachek.....	46
5.2.6	Jaroslav Foglar.....	47
5.2.7	Josef Nesvadba	47
5.2.8	Ludvík Souček.....	48
5.2.9	Věra Linhartová.....	48
5.2.10	Ondřej Neff	49
5.3	Tuzemští žánroví autoři současnosti.....	50
5.3.1	Josef Pecinovský.....	50
5.3.2	Vlado Ríša.....	51
5.3.3	Františka Vrbenská.....	51
5.3.4	Jiří Procházka.....	51
5.3.5	Jaroslav Mostecký	52
5.3.6	Miloš Urban.....	52
5.3.7	Jiří Pavlovský	52
5.3.8	Miroslav Žamboch.....	53
5.3.9	Pavel Renčín	53
5.3.10	Petr Schink	53

5.3.11	Lucie Lukačovičová.....	54
5.3.12	František Kotleta	54
5.3.13	Hana Veselá.....	54
PRAKTICKÁ ČÁST		56
6 STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY S AUTORY SOUDOBÉ ČESKÉ		
LITERÁRNÍ FANTASTIKY.....		56
6.1	Použité metody, analýza dat a interpretace výsledků	57
6.1.1	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Ondřej Neff	57
6.1.2	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Josef Pecinovský.....	59
6.1.3	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Vlado Ríša.....	64
6.1.4	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Františka vrbenská	66
6.1.5	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Jiří W. Procházka	70
6.1.6	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Jaroslav Mostecký	73
6.1.7	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Miloš Urban.....	78
6.1.8	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Jiří Pavlovský	80
6.1.9	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Miroslav Žamboch.....	82
6.1.10	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Pavel Renčín	85
6.1.11	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Petr Schink	88
6.1.12	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Lucie Lukačovičová.....	92
6.1.13	Rozhovor s autorem fantastické literatury - František Kotleta	94
6.1.14	Rozhovor s autorem fantastické literatury - Hana Veselá	96
6.2	Shrnutí a vyhodnocení hloubkových rozhovorů žánrových autorů	98
6.2.1	V jaké míře čtete, nebo jste četl/a, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?	99
6.2.2	Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl/a, a kterou takovou máte nejvíce v oblibě?	100
6.2.3	Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?	101
6.2.4	Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?	102
6.2.5	Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?.....	103
6.2.6	Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?.....	106
6.2.7	Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?.....	107
6.2.8	Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?.....	109
6.2.9	Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?	110
6.2.10	Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?	112
ZÁVĚR		114

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	116
SEZNAM PŘÍLOH.....	119

ÚVOD

Dalo by se říci, že již od svého vzniku jsou literární žánry nazvané fantastická a dobrodružná literatura na okraji zájmu čtenářů vyšší literatury či dokonce vědecké obce a na rozdíl od zahraničí je situace v tuzemsku ještě o něco složitější. Je to zapříčiněno hned několika důvody.

První z nich lze hledat již v počátcích zmíněných žánrů, protože právě v této době se stávají žánry spíše okrajovými, které jsou určeny zejména pro lidové (měšťanské) masy a jejich pobavení. Proto je z velké většiny (až na některá díla, přesahující rámce svého žánru) literární fantastika i dobrodružná literatura až doposud považována za texty nižší kategorie.

V tuzemsku je situace pochopitelně obdobná a srovnatelná v podstatě až do příchodu socialismu (nejen na naše území), který ukončil dřívější evropskou i světovou kulturní výměnu a uzavřel také naši zemi vnějším vlivům. Které byly mnohdy nejen potřebné, ale také prospěšné.

Od zmíněného přerušení všech vazeb na „západní“ mocnosti jsme byli odtrženi od plynulého vývoje obou žánrů, jenž přinášel nejen díla spotřebního charakteru, ale též tvorbu vrcholné úrovně, jejíž plody se řadí ke špičce světové literatury. Také z tohoto důvodu se nedá v rámci tuzemské literatury od 50. let ve své podstatě hovořit o vrcholné osobnosti žánrové literatury, která by se rovnala produkci nejkvalitnějších zahraničních autorů.

V posledních letech se však situace stále intenzivněji mění zejména v souvislosti s literární fantastikou díky sílící fascinaci fantaskními světy, paranormálnem či okultismem, které mění veškeré pojmání tohoto žánru do té míry, že se mnohdy dokonce stává námětem k vědeckému zkoumání. Příkladem tohoto tvrzení budiž i tato diplomová práce, která však rozhodně není první či ojedinělá v této souvislosti.

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila téma nazvané **Česká fantastická a dobrodružná literatura - od Jakuba Arbese po Ondřeje Neffa** nejen z již uvedených důvodů, kdy jsem se chtěla pokusit zjistit, kdy začalo docházet ke

zmiňovaným proměnám, ale také z toho důvodu, že se o žánrovou literaturu zajímám prakticky celý svůj život. Nejprve jsem preferovala dobrodružnou literaturu, ale velmi záhy jsem se setkala s díly literární fantastiky a ta mou pozornost cele zaujala až do dnešních dnů. Postupem času se ke čtenářskému zájmu přidal i zájem profesionálnější a v současnosti se zabývám také psaním žánrových recenzí. I proto jsem po celý čas poměrně s nevolí kvitovala pohrdání a podceňování této literatury většinovou společností.

Nyní se mi dostalo příležitosti, jak se s těmito žánry seznámit ještě mnohem úžeji. Nejprve se v kapitole charakteristika a typy těchto žánrů podívám na jejich základy a seznámím s jejich hlavními definicemi, jež vytvořili teoretikové literatury, spolu s vymezením hlavních proudů dobrodružné a fantastické literatury. Dále se zaměřím na jejich kořeny ve světovém písemnictví, které spolu s žánry, z nichž tyto dva druhy literatury vycházejí.

V další kapitole se seznámím se zakladateli těchto žánrů i s hlavními představiteli ve světové literatuře. Posléze tak učiním s hlavními představiteli žánru fantastické a dobrodružné literatury v tuzemském prostředí, a to nejprve v 19., později ve dvacátém století a nakonec v současnosti. Když budou položeny tyto teoretické základy vlastního zkoumání, budu připravená pracovat v další, praktické části.

Tato sestává ze standardizovaných rozhovorů s několika současnými tuzemskými autory, avšak bude se týkat již jen žánru literární fantastiky, jež je autorce nejen bližší (což usnadňuje v mnoha případech i oslovení potenciálních respondentů), ale mezi jeho zástupci je možné vybrat respondenty, kteří svou tvorbou reprezentují nejen různé subžánry, ale ve výběru také bylo dbáno na genderové či věkové rozložení.

Cílem rozhovorů pak je přinést relativně ucelený přehled o žánrové autorské scéně, respektive o tom, jak ji několik spisovatelů, kteří na ní stále aktivně působí, vidí. Podobně by z jejich odpovědí mělo vyplynout, jakých změn si za léta své autorské činnosti, či jako sami čtenáři, v této oblasti všimli, pokud vůbec. Dále by měly přinést náhled na to současné a vývojové trendy tohoto žánru, díky závěrečnému slovnímu vyhodnocení.

Teoretická východiska práce spočívají v odborné literatuře a v žánrové beletrii, týkající se dobrodružné literatury a literární fantastiky. Toto je možné zejména vzhledem ke skutečnosti, že mnozí žánroví autoři se během historického vývoje stali klasiky nejen žánrovými, ale klasiky tuzemské i světové literatury vůbec. V této diplomové práci budou užité metody výzkumu hloubkovými rozhovory, analýza textů a syntéza předpokladů s dostupnými prameny i jejich vzájemná komparace, stejně jako srovnávání v rámci historických souvislostí a vývoje obou žánrů (popřípadě díky vyhodnocování rozhovorů).

Protože oba literární žánry mají v praxi podobný úkol, tedy snaží se čtenářům představit možné podoby světa v budoucnosti, v přítomnosti i minulosti, avšak někdy s přidáním paranormálních prvků, popřípadě srovnání *obyčejného světa* se světem více či méně fiktivním, ležícím paralelně od současnosti čtenáře, nebo čtenáře jen pobavit, popřípadě se snaží o sociologické či sociální studie díky těmto srovnáním, a liší se pouze v některých detailech, je lze posuzovat dle podobných měřítek a ze stejných hledisek.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA A TYPY FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY JAKO SAMOSTATNÉHO ŽÁNRU

Pro potřeby této diplomové práce je nutné nejprve vymezit základní termíny, s nimiž bude dále nakládáno – pojem *fantastická* a *dobrodružná literatura*. Je však třeba uvést, že charakterizovat je bude poměrně složité hned z několika důvodů, zejména v případě fantastické literatury.

Prvním z nich je fakt, že tento literární *žánr* („z franc. *genre* – rod, *druh* – souhrnné označení pro takové skupiny (soubory) literárních děl, které se vyznačují určitými společnými znaky, a to zejména kompozičními, tematickými nebo formovými (popř. jejich různou kombinací). Na rozdíl od druhového členění literatury.“ (Slovník literární teorie, s. 414) patří mezi žánry, které jsou v průběhu svého vývoje, a zejména v současné době, značně proměnlivé a neexistuje ustálená podoba jejich definice, protože jej každý literární teoretik definuje odlišným způsobem.

1.1 Fantastická literatura

Tento žánr charakterizuje kupříkladu Ansgar Nünning takto: „v širším smyslu je to každý druh literatury, který staví proti empiricky ověřitelnému obrazu čtenářova světa jiný svět, mj. *science-fiction*, *fantasy*, *legenda*, *horor*, *pohádka*.“ (Lexikon teorie literatury a kultury, s. 215)

Heslo ve Slovníku literární teorie tuto literaturu popisuje takto: „*fantastická literatura* (z řec. *fantastikon* = lichá představa) – souhrnné označení pro literární díla, vytvářející obraz skutečnosti za pomoci prvků smyšlených, tj. takových, které neodpovídají běžné zkušenosti ani obecně platnému pojetí a nazírání světa; oblast f. l. je žánrově mnohotvará, neboť zahrnuje jak romány, povídky a novely, tak i dramata.“ (Slovník literární teorie, s. 109)

K definici literární fantastiky se hodí charakteristika tuzemského publicisty, novináře, spisovatele Ivana Adamoviče: „*Fantastická literatura je v širším pojetí veškerá literatura, jejíž zobrazený svět není kompatibilní s přirozeným světem každodenní zkušenosti, v užším pojetí veškerá fantastická literatura nepatřící do kategorie fantasy a science fiction. Typickým příkladem fantastické literatury v užším pojetí jsou všechny mystické a okultní příběhy, nadpřirozený horor, magický realismus aj. Fantastická literatura v užším slova smyslu je příběhem, kde je přítomen prvek nadpřirozena (magie, spiritismu apod.). Patří sem jakýkoliv horor, v němž má hrůza nadpřirozený původ. V širším slova smyslu zahrnuje i veškerá science-fiction díla a označuje veškerou literaturu, jejíž děj vybočuje z rámce nám známé reality.*“ (Slovník české literární fantastiky a science fiction, s. 6)

V každém případě se vždy hovoří o skutečnosti, že fantastická literatura obsahuje fantazijní, nereálné, iracionální, neskutečné prvky a dále o faktu, že existuje jisté zažité dělení tohoto žánru na *sci-fi*, *fantasy* a *horor*.

Jak již bylo uvedeno, zástupce literární fantastiky lze rozdělit do několika *subžánrů* (*podžánrů*), které se liší například dle prostředí, v nichž se příběhy odehrávají, dle jejich a dalších prvků. Ve fantastické literatuře se zažilo dělení na žánry zvané: *fantasy*, *science fiction* (*sci-fi*) a *horor*. Tyto hranice byly po desetiletí pevně stanovené, avšak v průběhu času, a díky vnějším vlivům i přístupům k literatuře, se začaly měnit.

Toto dobře rozeznatelné a pevně dané rozhraní zmíněných žánrů se v průběhu času postupně stíralo a začaly vznikat další žánry či subžánry vycházející ze zmíněných tří hlavních proudů. Můžeme jmenovat například *městskou (urban) fantasy* – „je to žánr, v němž se reálný svět protíná s fantasijským, příběh je zasazen zpravidla do městského prostředí (The Encyclopedia of Fantasy, s.297), *steampunk* – z prostředí sci-fi či fantasy světa založeného na páře, jediném zdroji energie a nespočet dalších).

1.1.1 Science fiction

„*Termín science fiction poprvé užil Hugo Gernsback v roce 1930*“ (The Encyclopedia of Science Fiction) a je jím označován žánr fantastické literatury, pro

který se ustálilo označení *sci-fi*, což se dá přeložit nejspíše jako tak zvaná *vědecká fantastika*. Její podstatou je tedy fantazie ve spolupráci s vědou či vědeckými teoriemi, zákony vědních oborů a jejich překračováním i bouráním. Na počátku se tato literatura dá rozdělit do dvou základních proudů: *verneovského* (podle francouzského autora Julese Vernea) a *wellseovského* (podle anglického autora Herberta Georga Wellse).

1.1.2 Fantasy

Literatura nazývaná anglickým slovíčkem *fantasy* odpovídá také významu tohoto slova v českém překladu a velmi výstižně jsou pro ilustraci její mnohé prostředky i námětové příklady uvedené v *Příručním slovníku české literatury od počátků do současnosti*:

„...(*fantasy* = *fantazie, představivost, představa, obrazotvornost, výmysl, přízrak, rozmar, vrtoch, vysněná představa, prelud, halucinace, blouznění atd.*) *Fantasy* je prostě literatura, v níž je všechno možné: laserovými zbraněmi se v ní bojuje proti mečům, rytíři útočí na moderní tanky, na vzdálených planetách se setkávají mimozemšťané s bájnými hrdiny krále Artuše, obři se mění v trpaslíky, existují tu zázračné prsteny, kouzelné pláště, bílá i černá magie, princezny a velitelé ponorek, pohádkové bytosti vedle raketové odpalovací rampy. Ve *fantasy* se fantazii meze nekladou, dokonce lze ve *fantasy* i parodovat *fantasy*, jako to dělá Terry Pratchett.“ (Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti, s. 203)

1.1.3 Horor

Toto slovo pochází „z. angl. *horror* = hrůza, zděšení; související termíny *gotický (černý) román, krvavý román, frenetická literatura* – podle fr. *frénétique* = zběsilý, hřmotný; *makabrozní literatura* – podle angl. *macabre* = hrůzostrašný, těž *Schaurromantik*; žánrový termín *splatterpunk* viz níže) *Žánr populární literatury zaměřený na vyvolávání pocitů hrůzy, strachu a napětí.*“ (Encyklopedie literárních žánrů, s. 253)

Podobně jako v případě termínu označujícím *fantasy* či *science fiction*, také pojem *horor* byl původně pouze anglickým slovem. Postupem času se však tento pojem zažil přímo jako termín označující specifický druh literatury a jiného (film apod.). Vychází z *gotického románu* (viz. *černý román*) v období přelomu 18. a 19. století, kdy v evropské oblasti panuje kulturní směr nazvaný „romantismus (z francouzského *romantique* = původně jako v románu, románový, později ve smyslu tajemný, fantastický) z konce 18. století a první poloviny 19. století základní, široký a vnitřně rozrůzněný proud evropského umění i vědy...stal se životním stylem. Žít romanticky znamenalo žít bez jakéhokoli zákona nad sebou, nespoutaně, svobodně, dobrodružně, se zaujetím pro tajemná místa vnějšího světa i lidského nitra a mysli.“ (Česká literatura ve zkratce, s. 195).

K hororové tvorbě se dá řadit i první vědecko-fantastický román *Frankenstein* od Mary Wollstonecraft Shelleyové 1818 – „roku 1816 lord Byron, Percy a Mary Shelleyovi, lékař John Polidori a další stvořili za deštivých dnů své příběhy“ (Kronika sci-fi, s.18), mnohé novely Edgara Allana Poea nebo *Podivný případ Dr. Jekylla a pana Hyda* od Roberta Louise Stevensona. V této oblasti lze za klasické příběhy považovat také novela *Carmilla* Josepha Sheridana Le Fanu či *Drákula* Brama Stokera.

1.2 Dobrodružná literatura

Dobrodružná literatura je žánrem zábavné prozaické literatury, která obsahuje větší počet zápletek navozujících vnitřní napětí a postupně stupňujících hlavní motiv rizika či zkoušky. Příběh je založen na charakterových archetypech a díky jeho výbojnému rázu je zaměřen zejména na mužského čtenáře, nicméně v současnosti tento trend není tak jasně daný. Je však dané, že spíše není vysokým literárním žánrem, ale byl vytvořen pro pobavení širší lidové masy. Je možné tuto literaturu přirovnat k *eposu* či *mýtu*, avšak s vyloučením fantastických, božských prvků.

„Základní složkou dobrodružné literatury je bohatě rozvinutý, vzrušující a napínavý děj, jenž předpokládá geograficky otevřený prostor, a ústřední mužská postava (dvojice, pár, malá skupinka postav) hrdinského typu. Syžet tvoří lineární sled dramatických

scén, které se odehrávají postupně v jednom či několika neobyčejných, barvitě evokovaných prostředích.“ (Encyklopedie literárních žánrů, s. 118)

Podle kompozice můžeme od 18. století rozlišovat dva typy vnitřní stavby: nečekané střídání událostí bez jakéhokoliv řádu (zápletky rozmístěny bez větší gradace, mají stejnou důležitost a pořadí lze měnit, aniž by se změnil smysl; vše podřízeno vyniknutí hrdinovy odvahy - typické pro nejstarší žánry (epos, mýtus, pohádka); jednotlivé události jsou na sobě závislé, jejich výměna by změnila smysl vyprávění, za nimi stojí prvotně nejasný motiv (např. *gotické romány* – viz níže).

Od 19. století se v plné síle se projevuje romantismus, jenž mění pohled na člověka obecně i na společnost, sílí zájem o středověk a dějiny nebo o exotické kraje a daleké cesty, ale také o tajemno či policejní vyšetřování. Proto se z obecně *dobrodružné literatury* začínají vydělovat mnohé subžánry podle prostředí a témat: *western, historický román, cestopis, robinsonský či námořnický (pirátský) román, detektivka*.

1.2.1 Western

Western pochází z anglického označení západ (pronikání kolonistů do divočiny Severní Ameriky a ovládnutí tzv. Divokého západu od východního pobřeží směrem západním), které se týkalo zejména filmového zpracování tohoto procesu, ale jedná se i o název stejnojmenného literárního subžánru dobrodružné literatury. Tento styl obsahuje zdůrazněné *černobílé* dobro a zlo i s jejich bojem. Příběh bývá obvykle souborem poměrně stereotypních zápletek/událostí vyhocenými střelbou (souboj v krčmě se střelbou, dostihy či rodeo, pronásledování se střelbou, přepadení – dostavníku, usedlosti apod.) a líčením krás, ale i drsnosti tamní přírody. Objevuje se ve dvou proudech – *cooperovský* (James Fenimore Cooper) a *mayovský* (Karel May).

1.2.2 Historický román

Tento druh románu se dá označit jako další podžánr dobrodružné literatury a jeho hlavním tématem je samozřejmě historie (tedy doby minulé), které jsou zesilovány

využitím uváděných reálií, které mají čtenáře přenést do toho kterého období a pomoci jim vcítit se do autorových postav. Tomu kromě prostředí napomáhá i specifický jazyk. Kořeny historického románu se dají nalézt v *eposu* nebo později v *černém románu*, ale zejména lze jeho vznik spojovat s rozvojem měšťanstva a jeho čtenářských potřeb.

1.2.3 Cestopis

Subžánr dobrodružné literatury buď umělecké, či publicistické, dokumentární, v němž je hlavním tématem líčení autorovy cesty do exotických zemí. Obsahuje i popisy případných zvláštností těchto cizokrajných lokalit, ale tyto cesty nemusejí být reálné, ale mohou být úplně nebo částečně smyšlené. Mezi těmito dvěma možnostmi se pak v podstatě nalézají všechny práce tohoto druhu. Dále by se dalo hovořit o dvou již zmiňovaných hlavních obsahových proudech – *robinsonském* (Daniel Dafoe) a *námořnickém (pirátském)* – Emilio Salgari.

1.2.4 Detektivka

„*Detektivní literatura* (z lat. *détegere* = *odkrývat, odhalovat*) – jedna z nejrozšířenějších oblastí zábavné literatury, zahrnující „*policejní*“ romány, povídky a novely, zvané souhrnně též *detektivky*; jejich jádro tvoří historie pátrání po neznámém pachateli zločinu; fabule rozvíjející v nejrůznějších obměnách motiv záhady a jejího řešení je konstruována podle schématu vítězného boje dobra se zlem.“ (Slovník literární teorie, s. 71)

Za zakladatele tohoto žánru je považován Edgar Alan Poe, v jehož díle je možné nalézt počátky zmíněné literatury (*Vraždy v ulici Morgue, Zlatý brouk*), které předznamenávají vznik dvou hlavních linií – *detektivky intelektuální* (kupříkladu sir Artur Conan Doyle nebo Agatha Christie) a *romantické* (Richard Horatio, Edgar Wallace či velkoměstský Raymond Chandler, u nás Emil Vachek).

2 KOŘENY FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY VE SVĚTOVÉM PÍSEMNICTVÍ

Z určitého úhlu pohledu lze počátky žánrů nazvaných *fantastická* a *dobrodružná literatura* doložit v podstatě až do období vzniku samotné literatury. Prvními literárními díly světové literatury jsou některé *eposy*, *mýty* a *legendy*, jež je možné řadit právě do jmenované literatury fantaskní, popřípadě dobrodružné. Také zde se nacházejí nadpřirozené bytosti, magické artefakty i cestování mezi různými světy.

2.1 Epos

„*Epos* - (z řec. *epos* = slovo, řeč, příběh, báseň, verš) - nejstarší útvar velké epiky skládaný ve verších a určený původně k přednesu v doprovodu hudebního nástroje. Námětem jsou činy příkladných hrdinů v zápasu s odpůrci, oslava vítězství a odměn za ně.“ (Encyklopedie literárních žánrů, s. 163)

K prvním obecně známým psaným svazkům se řadí například *Epos o Gilgamešovi* pocházející již ze 2. tisíciletí př. n. l. a lze v těchto příbězích najít prvky obou literárních žánrů, kterými se diplomová práce zabývá: *dobrodružného* (archetypální hrdinské postavy, místní rozpětí a nebezpečné či riskantní příhody) a stejně tak je možné v textu najít i prvky *fantastického žánru* (setkání s bohy a jinými nadpřirozenými postavami a podobně). S ohledem na tuto skutečnost je třeba vymezit několik termínů, jež se v práci vyskytnou.

2.2 Mýtus

„*Mýtus* (z řec. *mýthos* = vyprávění) – 1. též *báje*, *fabulovaný útvar* vypovídající o historii bohů, vzniku a povaze světa, člověka i o jiných přírodních a sociálních realitách. Svou stavbou představuje m. složitý celek, obsahující vedle prvků sakrálních

i zárodky pozdějších věd, filozofie, etiky, umění, práva a ideologie v užším smyslu slova; je tak příznačný pro kultury s ještě nedostatečnou diferenciací společenského vědomí...“ (Slovník literární teorie, s. 241)

Podobně i počátky dobrodružného románu dají nalézt ve starověkém Řecku v období mezi 1. a 5. stol. př. n. l. v příbězích hrdinných dobyvatelů, vyprávění o dobrodružstvích rozdělených milenců či rodin a vznikají i žánrové parodie (Petroniův *Satyrikon*).

Dosud byla věnována pozornost období starověku, v němž byly zmíněné žánry mnohde zachycovány písemně, ale také jsou spojovány s ústní tradicí. V dalším historickém období – středověku - lze též nalézt literární žánry, jež byly často předávány orálně (*pohádky*), ale také jsou zde první písemné památky spojené s literární tvorbou náboženskou a později i světskou (*legendy*).

2.3 Apokalypsa

Apokalypsa – (z řec. apokalypsis = zjevení skrytých věcí) a jde buď o biblický text, konkrétně z Nového zákona *Zjevení sv. Jana*, kde se ve skrytých symbolech (drak, mořská šelma) hovoří o nebezpečí, které lidstvu hrozí nebo přeneseně literární dílo, v němž se píše o nebezpečí, hrůzách, katastrofě, hrozící opět v budoucnosti lidí. Z tohoto základu pak těží zejména současná katastrofická či dystopická literatura, v níž je popisován katastrofický potenciální (s důrazem na potenciální) konec lidstva a způsob, jakým se s ním autorovy postavy vypořádají (Stephen Baxter *Potopa*). „*Konec světa a další apokalyptické varovné vize formují jeden ze tří hlavní proudů futuristické fantastiky.*“ (The Science Fiction Encyclopedia, s.185)

2.4 Pohádka

Literární žánr nazvaný *pohádka*, zejména ve své původní podobě obvykle vychází z lidového vyprávění a obsahuje prvky reálné i fantaskní, lidského i přírodního původu.

Často se v nich nacházejí nadpřirozené bytosti, magické předměty, mluvící zvířata a jiné. Podobně se v každé z nich nalézají jisté morální ponaučení, nebo i prvky náboženské. Ve starších pohádkách se často objevují krvavé a drsné detaily, jež se v pozdějších zpracováních postupně vytrácejí (Hans Christian Andersen - *Cínový voják* a *další pohádky*, Wilhelm Carl a Jacob Ludwig Carl Grimm - *Pohádky bratří Grimmů*, Božena Němcová - *Špalíček pohádek a říkadel*). Na pomezí pohádky a filozofie stojí proslulá alegorická pohádka Antoine de Saint-Exupéryho *Malý princ*, podobně jako pohádky, které napsal Oscar Wilde.

2.5 Legenda

Tyto příběhy byly psány ve formě prozaické i ve verších a její hlavní námětovou linií jsou životy, skutky, zázraky, jež vykonávali křesťanští světci a mučedníci. Nejprve se jednalo o příběhy rozšiřované představiteli církve, ale záhy se staly tyto skladby velmi oblíbenými díky poutavému ději i motivům. Proto se v tomto období začínají objevovat mnozí světští anonymové, kteří témata rozvíjejí dále. U nás mezi nejstarší legendy pocházejí z 9. století psané staroslověnsky – o Cyrilovi a Metoději, později latinské – Jacob de Voragine *Legenda aurea – Legenda zlatá*. Ve 14. století české vysoké i nízké literatury (o sv. Kateřině, o sv. Prokopovi), v *renezanci* ústup, do pobělohorského období – školní dramata, lidové hry (*Hra o sv. Dorotě*). Prolíná se v literatuře od *romantizmu* až do současnosti v literatuře lidové a duchovní (žánrová tvorba Julia Zeyera, Jaroslava Durycha).

2.6 Rytířský román

Rytířským románem je označován druh románu zejména z období 15. a 16. století, v němž jsou hlavním námětem středověké *rytířské eposy* (tzv. *chanson de geste* – v nichž se těžiště tvorby nachází v myšlenkách a morálce rytířství, povinnostech tohoto stavu k panovníkovi či jinému lennímu pánovi, ale i svým poddaným) a *eposy dvorské* (založené na většinou platonických milostných vztazích s dámami srdcí oddaných

rytířů). Tyto příběhy jsou, kromě hlavních napínavých dějových linií nezřídka ozvláštněny bájnými bytostmi jako jsou obři, draci a podobně. Dalším rozmachem tohoto žánru je nová obliba středověku v *romantizmu* a předcházejícím *preromantizmu*, kdy je opět kladen důraz na boj dobra a zla, romantiku viz dříve zmíněný *historický román* (Walter Scott a jiní).

2.7 Utopie

Novověká historie poznává další druhy rozhojňující předchůdce literární fantastiky a dobrodružného žánru – *utopie* a v dalším. *Utopie* je druh prozaické fantaskní literatury, která líčí domněle dokonalé společenské poměry ve smyšlené zemi někde v našem světě či v jiné realitě. Termín pojmenovávající tento literární žánr vznikl z latinského textu *Utopia* od Thomase Moora, 1516. Mezi dalšími díly tohoto období lze jmenovat například ze 17. století Tommasa Campanellu a jeho *Sluneční stát* nebo Thomase Bacona s *Novou Atlantidou*. V tomto žánru jsou slučovány jednak fantaskní líčení neexistujících národů, společenství a dobrodružné popisy dramatických cest. Jisté pravzory lze vysledovat až do antiky (Lúkiános, Platón v *Ústavě*).

2.8 Černý román

Dalším subžánrem, který stál u vzniku fantastické literatury je tak zvaný *černý román*, jehož vznik je datován na přelom 18. a 19 století, místně zasazen do Anglie a zdejší literární tvorby. Tento druh románu (podobně jako samotný *horor*) se zaměřuje na niterné působení konzumenta, na vyvolávání emocí (zejména strachu) za pomoci děsivých hojně středověkých rekvizit (gotika – proto se nazývá také *gotický román*). Mnohdy se zde objevují děsivé, iracionální dějové linie, dramatické exteriéry hlubokých lesů či interiéry nočních pohřebišť, hradních ruin – kupříkladu *Otrantský zámek* od Horace Walpoleho nebo *Záhady Udolfa* od Ann Radcliffové.

3 ZAKLADATELÉ A PRVNÍ PŘEDSTAVITELÉ FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY VE SVĚTĚ

Zakladatelé fantaskní a dobrodružné literatury se autorsky začínají projevovat v novověké literatuře, konkrétně v *renezanci* (z *ital. rinascenza* či *franc. renaissance* se překládá jako „znovuzrození“; zejména návrat antických ideálů jednoty ducha a těla, snaha o jejich krásu a rozvoj; po gotickém - středověkém - popírání tělesna a důrazu na etnostný život s posmrtnou odměnou nanebevzetí, se lidé vracejí k člověku jako individuu a jeho pobytu na Zemi) se projevuje rozkvětem kulturního života, umění i věd v období přibližně od 14. do 17. století nejprve ve svobodomyšlné Itálii (ve Florencii přelomu 13. a 14. století), poté i ve zbytku Evropy.

V tomto období se začínají více rozvíjet různé druhy *eposu* (Edmund Spenser: *Královna víl*, *Božská komedie* od Danta Aligieriho nebo *Ztracený ráj* Johna Milтона) a pokud bychom se nedrželi označení období vzniku fantaskního a dobrodružného žánru ve starověku, daly by se jistě určité známky těchto druhů literatury nalézt v tomto období.

Kupříkladu v díle francouzského satirika a humoristy Françoise Rabelaise - jeho *Gargantuou a Pantagruem*, v satirických spisech Cyrana z Bergeracu ze 17. století - *Cesta na Měsíc* a *Cesta do Sluneční říše*, ve španělské próze 16. století - Miguel de Cervantes a jeho *Don Quiot de la Mancha* y Saavedra, v anglickém díle fenomenálního dramatika Williama Shakespeara (*Sen noci svatojánské*) či další postavy, která se věnovala tvorbě v žánru dobrodružném či fantaskním, Jonathana Swifta.

3.1 Jonathan Swift

Jonathan Swift (30. listopadu 1667, Dublin – 19. října 1745, Dublin) byl anglický spisovatel, satirik a pamfletista. Po vystudování dublinské univerzity byl v Londýně

přiját za sektáře sira Williama Templea, na jeho doporučení se nechal vysvětit na kněze, pokračoval ve studiu a začal psát. Později se vrátil do Dublinu, kde byl ustanoven děkanem. V jeho díle mají místo pamflety - *Bitva knih*, *Pohádka o kádi*, *Pláteníkovy listy* a jeho nejznámější dílo – *Gulliverovy cesty* (anonymní imaginární cestopis, v němž kritizuje rozpory mezi thoryy a whigy i politickou či sociální situaci obecně). „*Ve škole Politických vynálezů jsem se tuze nepobavil. Profesori se mi tam jevili nadobro potrhli a taková podívaná mě vždycky rozesmutní. Ti nešťastníci kuli plány, jak by přiměli vladaře k tomu, aby si vybírali milce podle jejich moudrosti, schopnosti a ctnosti, aby naučili ministry dbát veřejného blaha a aby odměňovali zásluhy, velká nadání, vynikající služby. Dále, jak by vštípili knížatům poznání, že jim skutečný prospěch poplyne jen z prospěchu lidu, aby do úřadů dosazovali jen osoby schopné zastávat je, a k tomu ještě plno jiných bujných a nemožných chimér, o jakých uvažovati člověku jakživo ani nenapadlo.*“ (Jonathan Swift, *Gulliverovy cesty*, s. 157)

Také v tuzemsku pak lze prvky vědecké fantastiky nalézt již například v pověsti o Golemovi či v díle Jana Amose Komenského první poloviny 17. století - *Labyrint světa a ráj srdce*, ale ani zde se nejedná o záměrnou fantastiku, nýbrž o alegorický pohled na víru a podobné záležitosti.

3.2 Ernst Theodor Wilhelm Hoffmann

Mezi žánrové autory se dá zařadit také autor německého romantismu, Ernst Theodor Wilhelm Hoffmann. Jenž je však známější spíše jako **E. T. A. Hoffmann** (24. ledna 1776, Königsberg – 25. června 1822, Berlín) a pro jeho tvorbu je charakteristické zpodobňování chorobných nebo negativních stavů mysli a stejného pohledu na svět, proto jsou jeho hrdinové jen těžce zařaditelní do většinové společnosti. Z jeho díla je možné jmenovat například romány *Ďáblův elixír*, *Životní názory kocoura Moura*, *Louskáček a myší král* nebo povídky *Zlatý hrnec*, *Rytíř Gluck*, *Mistr Blecha*, *Don Juan*, *Martin, mistr bednářský*, *a jeho tovaryši* nebo *Písečný muž (Písař)* a ovlivnil jím i další světové spisovatele (Edgar Alan Poe, Nikolaj Vasiljevič Gogol nebo Charles Dickens).

V 19. století se po období technického i jiného rozvoje v osvícenství opět mění pohled na člověka jako jedince i na společnost a v plné síle se projevuje, jak již bylo zmiňováno, tzv. *romantismus*, jehož součástí je také zájem o středověk či o dějiny obecně a dobrodružná literatura se projevuje svou *romantickou linií* - Walter Scott *Ivanhoe*, *Waverley* či některé romány Roberta Louise Stevensona.

3.3 Robert Louis Stevenson

Robert Louis (Balfour) Stevenson (13. listopad 1850 Edinburgh – 3. prosinec 1894, ostrov Vailima - Samoa) byl skotský romanopisec, básník, spisovatel cestopisů, hlavní anglický novoromantik. Byl známým autorem již za života, postupně jeho věhlas upadal, až byl odsunut mezi nekvalitní autory. Píše zejména historické romány, ale někdy také příběhy ze smyšleného místa.

Asi nejznámější z jeho díla je asi *Ostrov pokladů*, dále napsal i *Podivný případ Dr. Jekylla a pana Hyda*, *Princ Otto* nebo například sbírku povídek *Klub sebevrahů* a také román *Černý šíp*, z níž je následující ukázka: „*Mylorde,“ odpověděl Dick, který měl nejasný dojem, že mluví vysoce postavenou osobností, „vy jste tak podivuhodný a dobrý šermíř, že byste si s nimi byl poradil sám. Nicméně bylo pro mne rozhodně dobře, že vaši lidé neotáleli s příchodem.“ „Jak jste poznal, kdo jsem?“ zeptal se neznámý. „Ještě ani teď, mylord, nevím, s kým mluvím,“ odpověděl Dick. „Opravdu?“ zeptal se druhý. „A přece jste se střemhlav vrhl do nerovného boje.“ „Viděl jsem, že jeden muž bojuje proti několika,“ vysvětloval Dick, „a pomyslel jsem si, že by bylo nečestné nepřijít mu na pomoc.“ Podivný úsměšek pohrával na rtech mladého šlechtice, když odpověděl: „To jsou velmi statečná slova. Ale co je důležitější – jste pro Lancastera nebo pro Yorka?“ (Robert Louis Stevenson, *Černý šíp* s. 179)*

Victor Hugo *Chrám Matky Boží v Paříži*, *Bídníci* či Alexander Dumas st. – se *Třemi mušketýry*, *Hrabětem Monte Christem*, Henryk Sienkiewicz s jeho *Ohněm a mečem*, *Quo Vadis* nebo *Pouští a pralesem*, Lev Nikolajevič Tolstoj *Vojna a Mír* u nás Josef Kajetán Tyl s *Dekretem kutnohorským* či *Janem Husem*, Václav Beneš Třebízský - *Královna Dagmar*, *V podvečer pětilisté růže*.

V tomto období *romantizmu* se pozornost autorů i čtenářstva upírá i na exotické kraje (což se snoubí se stále masovějšími objevitelskými cestami zejména v Indii, v Africe nebo v Jižní Americe) - např. *Hrdinný kapitán Korkorán* od Alfreda Assollanta, knihy Henryho Ridera Haggarda, často se odehrávající v neexistujících „ztracených světech“ nebo *Knihy džunglí* Rudyarda Kiplinga.

3.4 Rudyard Kipling

Joseph Rudyard Kipling (30. prosince 1865, Bombaj – 18. ledna 1936, Londýn) byl anglický spisovatel, novinář a básník, v roce 1907 získal Nobelovu cenu. Pocházel z umělecké rodiny, pracoval jako novinář, díky čemuž poznal nejrůznější společenské vrstvy a za života byl populární. Byl válečným korespondentem a dovedně uspokojoval vkus čtenářů.

Z díla kupříkladu *Sedm moří*, *Písně Mužů* (poezie), sbírky povídek - *Povídky z Indie*, *Fantom nosítek* či *Denní práce* (povídka *Maltézský kocour*), romány *Stateční kapitáni* či *Zhaslé světlo* nebo alegorie pro děti i dospělé - *Knihy džunglí* (Mauglí), ze které je zde ukázka: „*Je to zlá doba,*“ řekl černý panther jednoho žhavého večera, kdy bylo jako v peci, „*ale to přejde, dočkáme-li se konce. Máš plný žaludek, lidské mládě?*“ „*Něco v žaludku mám, ale nijak mi to nejde k duhu.*“ „*Myslíš, Baghéro, že na nás deště zapoměly a že už se nikdy nevrátí?*“ „*Nemyslím. Uvidíme zase mahuá v květu a roční srnky pěkně tučné z mlad'ounek trávy. Pojď dolů ke Skále míru, podíváme se, co je nového. Na můj hřbet, malý bratříčku!*“ „*Ted' není doba k nošení břemen. Udržím se ještě na svých nohou. Ale na mou věru – my dva nejsme nijak vypasení býčkové!*“ *Baghéra se podíval na svůj vyhublý, zaprášený bok a zašeptal: „Včera v noci jsem zabil vola pod jhem.“* (Rudyard Kipling – Mauglí, s. 68-69)

Vycházejí i svazky s námořní nebo pirátskou tematikou (*Lodivod* a *Rudý pirát* Jamese Fenimorea Coopera, *Piráti* Fredericka Marryata, *Děti kapitána Granta* Julese Verna či *Ostrov pokladů* od Roberta Louise Stevensona. Vrcholným dílem dobrodružné literatury je pak román *Bílá velryba* Hermana Melvilleho i robinzonády - *Švýcarský*

Robinson od Johanna Davida Wysse, *Kormidelník Vlnovský* Fredericka Marryata nebo *Tajuplný ostrov* a *Dva roky prázdnin* Julese Vernea aj.).

Jiní autoři zobrazili pomocí drsných, až surově realistických příběhů život zlatokopů - Francis Bret Harte, Jack London (*Bílý tesák*, *Volání divočiny*), některá díla se odehrávají v exotických jižních mořích (*Joe mezi piráty: Dobrodružství na oceáne*), Mark Twain - *Dobrodružství Toma Sawyera* a zejména *Dobrodružství Huckleberryho Finna*.

Mnozí autoři či vydavatelé se snažili o ještě masovější zprostředkování této zábavné prózy o poznání širšímu okruhu čtenářů například vydáváním děl na pokračování v novinách nebo pomocí tzv. románů-fejetonů (dílo Alexandra Dumase staršího). Dalším podnětem k rozvoji dobrodružného literárního žánru je vývoj americké literatury, poskytující nové námětové linie, jako je kolonizace, otrokářství či boj původních amerických obyvatel (James Fenimore Cooper - *Příběhy Kožené punčochy* a vznikal další subžánr dobrodružné literatury - *western* (Karel May a jeho „indiánky“).

3.5 Karel May

Karel May byl vlastním jménem Karl Friedrich May (25. února 1842, Ernstthal – 30. března 1912, Radebeul) byl německý spisovatel převážně dobrodružných románů. Pocházel z nuzných poměrů a proslul zejména příběhy o indiánském náčelníkovi Vinnetouovi a zálesáku Old Shatterhandovi (Kara ben Nemsím), přestože psal jen díky fantazii. Vinou nešťastných okolností se cyklicky psychicky hroutil, byl vězněn, a když konečně vycestoval na místa svých románů, byl rozčarován.

Z díla například *Old Surehand*, *Old Firehand*, *Duch Lana Estacada*, *Pouští*, *V Říši stříbrného lva*, *Žut* a patrně nejznámější *Vinetou*, z něhož je další ukázka: „*Udělal dobře, že jsi poslal své bojovníky zpátky, protože jinak by byli tvého otce přivedli do nebezpečí.*“ „*Opravdu jsi ho tím tomahawkem jen omráčil?*“ „*Ano. Ale neudělal jsem to rád. Sám mě k tomu donutil, protože se mi nechtěl vzdát.*“ „*A mohl jsi ho přece zabít! Byl v tvých rukou.*“ „*Nezabím ani nepřátele, když to není nezbytně nutné. Natož muže, který je otcem Vinnetouovým, a kterého proto ctím. Tady máš, vezmi si jeho zbraň!*“

Rozhodni sám, jestli jsem zvítězil. “ Vzal si ode mě tomahawk, který jsem mu podával, a dlouze se na mě zadíval. Jeho upřený pohled pomaloučku měkl a čím dál víc roztával, až se nakonec vystupňoval v údiv. Užasle zavrtěl hlavou a zvolal: „Jaký člověk je Old Shatterhand! Může to někdo pochopit?“ „Ty se mi naučíš rozumět.“ (Karel May – Vinnetou, s. 219)

Neposlední oblastí, z níž v tomto období začínají autoři námětově masověji těžit, je tajemno či paranormální (v tomto období vznikají například spiritistické a okultní společnosti, které se dostaly na pomezí téměř vědeckého zájmu - Edgar Allan Poe s *Příběhy Arthura Gordona Pyma*).

3.6 Edgar Allan Poe

Dalším světoznámým žánrovým spisovatelem byl **Poe** (19. ledna 1809, Boston – 7. října 1849, Baltimore) - americký básník, prozaik a literární teoretik, jenž je taktéž znám jako zakladatel detektivního literárního žánru i mistr hororu. Narodil se do herecké rodiny, záhy přišel o matku, z jeho otce se stal alkoholik a Edgara se ujala rodina velkoobchodníka Allana. Úspěch slavil až s *Rukopisem nalezeným v láhvi*. Nastoupil do Southern Literary Messenger, stal se šéfredaktorem a oženil se se sestřenicí. Publikoval *Havrana*, ale problémy s alkoholem, drogami a depresí jej připravily o práci a nakonec i život.

Z žánrového díla lze jmenovat například sbírky povídek *Grotesky a arabesky*, *Černý kocour a jiné povídky* nebo *Povídky* či román *Příběhy Arthura Gordona Pyma*, jehož krátká ukázka následuje: „Dnes jsme se Nu-Nu vyptávali na to, z jakých pohnutek zahubili jeho krajané naše přátele, avšak byl zřejmě zachvácen takovým strachem, že se nezmohl na rozumnou odpověď. Zůstal tvrdošíjně ležet na dně lodi, a když jsme se znovu naléhavě ptali, proč to provedli, vyjadřoval se jen idiotskými posunkami, na příklad že si ukazováčkem zvedal horní ret a ukazoval nám pod ním zuby. Byly černé. U žádného obyvatele Tsalalu jsme zuby dosud nespatriili. 8. března Dnes k nám voda zanesla jedno z těch bílých zvířat, které způsobilo tak zběsilý rozruch mezi divochy, když se objevilo na písčitém tsalalských břehů. Chtěl jsem ho vylovit, ale náhle mě přepadla taková lhostejnost, že jsem toho nechal.“ (Edgar Allan Poe - *Příběhy Arthura Gordona Pyma*, s. 164)

V oblasti hororu navázal na Edgara Allana Poea Ambrose Bierce a jiní, ale není možné nezmínit také další autory, v jejichž tvorbě lze najít fantaskní prvky a byli významnými osobnostmi světové literatury - Lewise Carrolla nebo Oscara Wildea.

3.7 Lewis Carroll

Charles Lutwidge Dodgson (27. ledna 1832, Daresbury - Cheshire - 14. ledna 1898, Guildford - Surrey) byl anglický spisovatel, matematik, logik, učenec a fotograf, který publikoval pod pseudonymem Lewis Carroll. Začal psát velmi brzy v časopisech a jeho nejznámější díly jsou jeho Alenky - *Alenka v říši divů*, *Alenka za zrcadlem* nebo satirická báseň *Lovení Snárka* a začal přednášet matematiku a stal se skvělým fotografem i autorem.

Další ukázka je z jeho knihy *Alenčina dobrodružství v říši divů a za zrcadlem*: „Divoucnější a divoucnější! zvolala Alenka (byla takpřekvapena, že na okamžik zapomněla správně česky); a teď se vytahuji jako největší dalekohled, který kdo kdy viděl! Sbohem nohy!“ (Neboť když se podívala dolů na své nohy, zdály se jí skoro unikat z dohledu, tak se jí vzdalovaly od hlavy.) „Ó mé ubohé nohy, kdopak vám teď bude natahovat punčochy a obouvat boty, drahouškové? Já už jistě nebudu moci! Budu od vás příliš daleko, abych se o vás mohla starat; tak si to budete muset zařídít, jak nejlépe dovedete. – Ale musím na ně být hodná,“ pomyslí si, „nebo by možná nechtěla chodit, kam bych chtěla. Počkejme: každé Vánoce jim dám nový pár botek.“ (Lewis Carroll - *Alenčina dobrodružství v říši divů a za zrcadlem*, s.15)

3.8 Oscar Wilde

Oscar Wilde (16. října 1854, Dublin – 30. listopadu 1900, Paříž) byl anglickým dramatikem, básníkem i prozaikem a esejistou irského původu. Stal se okouzlejícím společníkem radikálních názorů, odpůrcem morálky vyšších vrstev, jíž pohrdal. Vystudoval se skvělým prospěchem filologii, stal se spisovatelem a překladatelem. Výhodně se oženil, ale kvůli vztahu s mužem o ženu i syny přišel a nakonec zemřel v chudobě. Do relevantního žánru se zapsal dílem *Obraz Doriana Graye* či pohádkou *Slavík a růže*, *Šťastný princ* a ukázka níže je ze *Strašidla cantervillského*: „Podruhé se strašidlo zjevilo v neděli v noci. Krátce potom, co šli spát, vyburcoval Otisovy děsivý

třeskot z dvorany. Hnali se dolů a zjistili, že se z jednoho podstavce uvolnilo ohromné staré brnění a spadlo na kamennou podlahu. Na židli s vysokým opěradlem seděl cantervillský duch a s výrazem prudké mučivé bolesti si třel kolena. Dvojčata, která měla s sebou foukačky na střelení hráškem, ihned vypálila na ducha dvě kuličky a zasáhla ho s přesností, jaké lze dosáhnout jen dlouhým a svědomitým výcvikem na učiteli krasopisu, zatímco vyslanec Spojených států na něho namířil revolver a vyzval ho v duchu kalifornské etikety, aby dal ruce vzhůru.“ (Oscar Wilde – Strašidlo cantervillské s.30).

3.9 Nikolaj Vasiljevič Gogol

Gogol (1. dubna 1809, Soročince – 4. března 1852, Moskva) byl také představitelem romantismu, tentokrát ukrajinského – tedy spíše ruského, s přechodem do kritického realismu. Přestože je jeho asi nejznámějším dílem *Revizor*, popřípadě *Hráči* nebo *Mrtvé duše*, věnoval se i tvorbě mystičtějších, méně realističtějších děl: pohádky *Večery na samotě u Dikaňky*, novely *Mirgorod (Taras Bulba)* či *Rozjímání o božské liturgii*.

3.10 Gustav Meyring

Gustav Meyrink, vlastním jménem Meyer, (19. ledna 1868, Vídeň – 4. prosince 1932, Starnberg) se jako mnoho jeho kolegů věnoval psaní satirických textů politické povahy, které začaly vycházet v týdeníku *Simplicissimus*. Přestože pocházel z německé rodiny, ovlivnila jej židovská Praha, což je evidentní zejména v jeho debutu *Der Golem*. Meyring začal psát kvůli materiálnímu zabezpečení, protože jeho pověst bankéře byla neprávem pošpiněna. Z dalších románových děl je možné jmenovat *Zelenou tvář*, *Valpuržinu noc*, *Bílého dominikána* či *Anděla západního okna*, nebo povídkové sbírky (*Žhavý voják a další příběhy*, *Kouzelný roh německého šosáka* či *Netopýři*) a věnoval se i překladům do němčiny (Charles Dickens, Rudyard Kipling).

3.11 Stanisław Przybyszewski

Przybyszewski (7. květen 1868, Łojewo - Inowrocław, Prusko /dnes Polsko/ – 23. listopad 1927, Jaronty - Inowrocław, Polsko) byl polský dekadentní a expresionistický spisovatel, dramatik a básník. Svá díla psal německy i polsky. Věnoval se okultismu a filozofii, vystřídal několik profesí, vztahů i dětí, byl alkoholik. Z díla lze jmenovat romány – *Království bolestné*, *Satanovy děti*, *Přes palubu*, *Křik* nebo dramata - *Pro štěstí*, *Sňatky*, *Mstítel*.

Rozvoj techniky v druhé polovině 19. století vedl ke vzniku vědeckofantastické literatury neboli science-fiction. Za její zakladatele jsou považováni francouzský spisovatel Jules Verne spolu s Angličanem Herbertem Georgem Wellsem. Ti ve svém díle nastolili mnohá z témat *vědecké fantastiky* (kontakt s mimozemskými rasami, cesty časem a podobně). Paralelně se rozvíjel další žánr fantastiky – *fantasy* (čerpá zejména z pohádek a mytologie), za jejíhož otce je považován anglický profesor John Ronald Reuel Tolkien (*Pán prstenů*) s jeho přítelem, Clivem Staplesem Lewisem (*Letopisy Narnie*) či Robertem Ervinem Howardem (Conan).

Někteří teoretikové literatury považují za zakladatelku moderní fantastiky Mary Schelleyovou a její román *Frankenstein neboli moderní Prométheus*, jenž již v roce 1818 položil určité základy pro žánrovou tvorbu. Zřejmě proto, že na rozdíl od svých předchůdců je námět i děj románu založen na vědomě vědecko-fantastickém základu. Obecně se však za první představitele literárních žánrů *fantastická* a *dobrodružná literatura* ve světovém písemnictví, nebo za autory, jejichž tvorba předchází těmto literárním druhům, podle časového rozpětí jejich děl, dají považovat zejména považování zejména následující autoři – Jules Verne a Herbert George Wells.

3.12 Jules Verne

Za zakladatele fantastické literatury je celosvětově pokládán francouzský prozaik **Jules Gabriel Verne** (8. února 1828, Nantes – 24. března 1905, Amiens). Literárně se

realizoval nejprve zejména v dobrodružné literatuře, která se posléze v jeho pojetí proměnila v literaturu vědeckofantastickou. Díky jeho záběru a čtivosti jeho děl patří mezi nepřekladanější francouzské spisovatele.

Narodil se v rodině právníka a vystudoval práva, poté pracoval nějaký čas na burze. Literárně se neúspěšně snažil o dráhu dramatika, ale pozitivnější ohlas měla jeho cestopis *Pět neděl v balónu* vydaný u nakladatele Pierre-Julese Hetzela. Stává se světoznámým autorem literatury pro děti a mládež, kvůli čemuž nebyl přijat do Francouzské akademie. Do dobrodružné tvorby zasazoval některé prvky vědeckého pokroku a techniky, které dosud neexistovaly a byly jen plodem jeho invence, čímž se fakticky stává autorem sci-fi. V několika případech má spoluautora.

Za Verneova života měl cyklus *Podivuhodné cesty* padesát čtyři titulů (*Tajuplný ostrov, Dva roky prázdnin, Patnáctiletý kapitán, Děti kapitána Granta, Ocelové město, Tajemství pralesa, Na vlnách Orinoka, Maják na konci světa, Dvacet tisíc mil pod mořem, Cesta kolem světa za osmdesát dní, Robur dobyvatel a Pán světa, Matyáš Sandorf, Vynález zkázy, Honba za meteorem, Zemí šelem, Sever proti Jihu, Na kometě, Tajemný hrad v Karpatech, Podivuhodné setkání v džungli* aj.).

„Dingo pobíhal stále sem a tam. Dick Sand upozornil na to, že se pes chová jako zvíře větřící stopu. Od chvíle, kdy se po ztroskotání Poutníka octl na břehu, jeho chování se úplně změnilo. Zdálo se, že je vzrušen, a téměř neustále temně vrčel, spíše žalostně, než zuřivě. Všichni si toho všimli, ale nikdo to nedovedl vysvětlit. Jedině bratřenci Benediktovi nebylo možno určit místo, kam se má zařadit, stejně jako Dingovi. Ani na řemenu by ho neudrželi. S plechovou torbou přes rameno, se sítkou v ruce a s velkou lupou zavěšenou na krku byl brzy vpředu, brzy vzadu, pobíhal v husté trávě a pronásledoval všechny druhy hmyzu, vystavuje se nebezpečí, že ho kousne jedovatý had.“ (Jules Verne - Patnáctiletý kapitán, s. 125)

3.13 Herbert George Wells

Dalším z nesporných zakladatelů vědecké fantastiky, a tedy i fantastické literatury, byl anglický spisovatel **Herbert George Wells** (21. září 1866, Bromley – 13. srpna 1946, Londýn). Přestože byl mladší než Verne, jsou oba nazýváni „otci science

fiction“, i když to pro zmiňovaného Vernea bylo velmi hořké a nepochopitelné. Wells pocházel z rodiny prodavače a služebné, díky čemuž měl přístup ke knihám. Stal se učitelem a studoval biologii, ale zájem jej opustil a pokračoval v učení. Oženil se se sestřenicí, ale opustil ji a pak měl mnoho milenek. Od roku 1893 se cele věnoval psaní až do 1. světové války, zajímal se o společnost a politiku, seznámil se s Leninem, obdivoval Stalina a byl kandidátem do parlamentu.

Verne se snažil implikovat předpoklady vývoje vědy a techniky do literárních děl, předvídat další technický vývoj, ale byl to Wells, jehož invence stála u zrodu nejednoho technického vynálezu (tanku). Přestože mnohý z Verneových nápadů byl založen na reálných výzkumech, nedokázal jich predikovat tolik jako Wells, který je založil na fantazii, i tak mnohé přisuzují Verneovi. Na rozdíl od technicky zaměřeného Vernea do tvorby zahrnuje spíše vnitřní svět spolu s pozitivním vztahem k utopiím a podobnému.

Mezi jeho žánrová díla patří: *Ostrov doktora Moreaua, Neviditelný, Válka světů, Až spáček procitne, První lidé na Měsíci, Pokrm bohů, Za dnů komety, Válka ve vzduchu, Lidé jako bozi; Ukradený bacil a jiné prózy, Příběh Gottfrieda Plattnera a jiné povídky, Třicet podivných příběhů, Povídky prostoru a času, Země slepců a jiné povídky, Údolí pavouků a Podoba toho, co přijde i jeden z nejznámějších – Stroj času, ze kterého následuje ukázka:*

„Cítil jsem se v tomto cizím světě bezbranný. Měl jsem asi stejný pocit, jaký zakouší letící pták, když nad sebou zahlédne křídla krahujce, jenž se ho snaží dostihnout. Můj strach se změnil v paniku. Nadechl jsem se, zatnul zuby a zuřivě jsem rukama nohama zápolil se strojem. Ten nakonec pod zoufalým napětím mého těla povolil a podařilo se mi ho otočit do normální polohy. Přitom jsem se bolestivě uhodil do brady. Stál jsem, těžce oddechoval a s jednou rukou na sedátku jsem se chystal znovu nastoupit.“ (Stroj času – H. G. Wells, s.41-42)

4 HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ SVĚTOVÉ FANTASTICKÉ A DOBRODRUŽNÉ LITERATURY 20. STOLETÍ

V literatuře všeobecně je poněkud problematické přesně od sebe oddělovat nejrůznější literární žánry, které se velmi často více či méně prolínají. Podobně je složitější přesně určovat vlivy, které na tvorbu autorů té které „generace“ měly vliv a říci, který světonázor či kulturní vliv ještě nebo již na porovnávané texty působil. Konkrétněji řečeno, tato práce se snaží zhruba popisovat vývoj literárních žánrů fantaskního a dobrodružného.

Autoři jako Verne, Wells či jiní jsou zde přiřazeni ke kolegům, jejichž tvorba je akcentována v 19. století, kdy se texty musely vyrovnat s *osvícenstvím*, *romantizmem* a dalšími vlivy. Naproti tomu tvorba níže jmenovaných autorů, i když se narodili na konci devatenáctého věku, je určována již událostmi 20. století, jako jsou například oba světové válečné konflikty a jejich důsledky, nové a nové vynálezy či technický pokrok.

Díky jmenovanému je *fantasy* zejména zpočátku minulého století upozaděná rozkvětem *sci-fi*, která se započalo rozvíjet již v předchozích desetiletích. Za první plnohodnotnou *fantasy* jsou považovány svazky jejího „zakladatele“ profesora Tolkiena až ve třicátých letech 20. století.

4.1 John Ronald Reuel Tolkien

Dalším zakladatelem fantaskního žánru (konkrétně jeho subžánru *fantasy*) je anglický spisovatel, literární historik a lingvista, **J. R. R. Tolkien** (3. ledna 1892, Bloemfontein - Orange Free State - 2. září 1973, Bournemouth – Dorset). Pochází z rodiny bankovního ředitele a ve třech letech se s matkou vrátil do Anglie a zpočátku jej s bratrem učila matka, poté vystudoval Exeterskou Fakultu v Oxfordu. Na počátku 1. světové války byl povolán a sloužil jako nadporučík, později byl zraněn a propuštěn.

Tehdy začal psát (*Knihou ztracených příběhů* – přepracován do knihy *Silmarillion*), po válce pracoval na Novoanglickém slovníku a v roce 1945 se na Oxfordu stal profesorem anglického jazyka a literatury, kde pracoval až do důchodu. Oženil se s Edith Brattovou, první a jedinou láskou. Je autorem odborných textů (*Pan Gawain a Zelený rytíř* či *Sir Orfeo*), pohádky, knihy *Písň pro filology*, *Návrat Beorhthnothe, syna Beorhthelma* nebo píseň *Cesta vede pořád dál*.

Nejznámější jsou ale asi příběhy ze Středozemě - *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* či trilogie *Pán prstenů*, z něhož je ukázka: „*Ještě nikdy se žádný hlas neodvážil vyřknout slova v oné řeči v Imladris, Gandalfe Šedý,*“ řekl Elrond. *Když stín přešel a společnost opět vydechla. „A doufejme, že jím zde víckrát nikdo nepromluví,*“ odpověděl Gandalf. „*Přesto nežádám o prominutí, Mistře Elronde. Jestliže nemá tato řeč brzy zaznít po celém Západě, zanechte všichni pochybností, že tento předmět je skutečně tím, zač jej Moudří prohlašují – Nepřítelův poklad nabitý vší jeho zlobou; a tkví v něm velká část jeho síly. Z Černých let pocházejí slova, jež eregionští kováři zaslechli a poznali, že byli zrazeni: Jeden prsten vládne všem, Jeden jim všem káže, Jeden všechny přivede, do temnoty sváže.*“ (J. R. R. Tolkien - *Pán prstenů*, s. 227)

4.2 Robert Ervin Howard

Dalším autorem, který je považován za jednoho ze zakladatelů žánru fantasy (konkrétně se jde o subžánr nazývaný *sword and sorcery*, tedy meč a magie), byl **Robert E. Howard** (22. ledna 1906, v Peasteru USA – 11. června 1936, Cross Plains, tamtéž) spisovatel fantasy, ale také dobrodružných historických příběhů, hororů a westernů. Podobně jako Verne a Wells, byli Tolkien a Howard spíše rivalové.

Howard pocházel z rodiny lékaře a předkové jeho rodičů měli silné *jižanské* kořeny, bojovali ve válce Severu proti Jihu. Motivy hrdosti, rozhovory s válečnými veterány, příběhy duchařské a bývalých otroků, návštěvy historických míst jej inspirovaly. Toužil po životě v jiném světě a spáchal sebevraždu. Nejznámější jsou jeho povídky o cimmerijském barbaru Conanovi, vydávané ve *Weird Tales* - *Muž z Cimmerie*, *Conan Barbar*, *Conan - Hodina draka*, *Zpátky do temnoty*.

K dalším významným světovým autorům žánru fantasy patří například Andrzej Sapkowski (cyklus *Zaklínač*), David Eddings (série *Elenium*), Terry Brooks (cyklus *Shannara*), David Gemmell (*Rigantská sága*), Raymond Elias Feist (*Legendy trhlinové války*), Neil Gaiman (*Nikdykde*), Fritz Leiber (*Meče a čertoviny*), George Raymond Richard Martin (*Hra o trůny*), Terry Pratchett (série *Zeměplocha*), Roger Zelazny (cyklus *Amber*), Sergej Lukjaněnko (série *Hlídka*), Christopher Stascheff (cyklus *Čaroděj z Gramarye*), John Morressy (série *Kedrigern*), Jim Butcher (cyklus *Harry Dresden*), Simon Richard Green (série *Noční strana*), Larry Correia (cyklus *Lovci monster*) Gay Gavriel Kay (*Fionavarská tapiserie*), bratři Strugačtí (*Piknik u cesty*) a další.

Autorky světové fantastiky Anne McCaffrey (cyklus *Pern*), Lynn Flewelling (série *Noční běžci*) a zejména nového současného subžánru literární fantastiky *paranormální romance* Laurel Kaye Hamiltonová (cyklus *Anita Blake*), Ilona Andrews (série *Kate Daniels*), Kim Harrison (cyklus *Rachel Morgan*) a jiné.

Dalším rozvíjeným subžánrem fantastiky ve 20. století je i *horor* – mezi hlavní představitelé tohoto období se řadí Gustav Meyrink (*Golem*), zakladatelem jeho moderní podoby je pak Howard Phillips Lovecraft.

4.3 Howard Phillips Lovecraft

Lovecraft (20. srpna 1890, Providence – 15. března 1937, Providence) byl americký spisovatel, básník, žurnalista, který se zabýval zejména literární fantastikou i new weird (China Miéville). Celý život měl finanční problémy, byl považován za výstředního samotáře a laskavého přítele i vzdělance (zabýval se astronomií, filosofií, antropologií, chemií, historií, architekturou či literaturou). Je známý povídkami s motivy Cthulhu - temné síly, obývající Zemi milióny let před lidmi nebo knihy *Necronomiconu*. Sužovaly jej psychické i fyzické obtíže, noční můry, genetické zatížení i rodinné tragédie. Miloval četbu i vědu, zabýval se sny, nadpřirozenem, nihilizmem.

Dílo - *Volání Cthulhu, Šepot ve tmě a jiné hrůzostrašné příběhy, Barva z kosmu, Vyděděnec a jiné povídky* nebo svazek *V horách šílenství*, z něhož je ukázka: „Než

stačily doznít tři noty či slabiky, pádili jsme zběsile pryč, i když jsme věděli, že rychlost Prastarých umožňovala jakémukoli jedinci, který by přežil masakr a jehož by vyburcoval Danforthův křik a který by se nám vydal v patách, okamžitě nás dohonit, pakliže by o to skutečně stál. Kojili jsme se však mlhavou nadějí, že naše neagresivní chování a projev spřízněnosti smýšlení by bytost, v případě, že by nás chytila, mohly přimět, aby nás ušetřila na životě; byť jen z vědeckého zájmu. Koneckonců, pokud se tento tvor nemusel strachovat o sebe, neměl by prazádný důvod, aby nám ubližoval.“ (V horách šílenství – H. P. Lovecraft, s.199).

Jiným žánrovým autorem byla Angličanka Daphne du Maurierové (*Ptáci, Duch lásky*), nebo současní tvůrci - Angličan Clive Barker (*Hellriser, Mučené duše, Arabat, Knihy krve*) či Američan Stephen King (*Carrie, Osvícení, Noční směna, Dlouhý pochod*).

V literární fantastice však v minulém století zaznamenala největší rozkvět *vědecká fantastika*, a to zejména v padesátých a šedesátých letech. Do obecného povědomí i světové literatury se zapsala jména jako je Isaac Asimov (série *Nadace* nebo o *Robotech*, dále je znám tzv. „zákony robotiky“), Ray Bradbury (povídková *Martánská kronika* či román *451 stupňů Fahrenheita*), Arthur Charles Clarke (série *Ráma* a *Vesmírná odysea*), Philip Kindred Dick (*Blade Runner: Sní androidi o elektrických ovečkách?* nebo *Zlatý muž*), Robert Anson Heinlein (*Hvězdná pěchota, Vládci loutek*), John Wyndham (*Den trifidů*), Stanislaw Lem (*Solaris* či *Nepřemožitelný*), Frederik Pohl (série *Heechee*, *Svět na konci času*), Clifford Donald Simak (*Město* nebo *Pryč z jejich myslí*), Orson Scott Card (*Enderova saga*), William Gibson (cyklus *Sprawl*), Robert Merle (*Malevil* či série *Dědictví otců*), Michael Crichton (série *Jurský park* nebo *Kmen Andromeda*), Michael Moorcock (cyklus *Michael Kane*), Frank Herbert (série *Duna*), Kurt Vonnegut Jr. (*Jatka č. 5, Mechanické piano*), George Orwell (*Farma zvířat* či *1984*), Edgar Rice Burroughs (*John Carter na Marsu* nebo *Llana z Gatholu* ale také z dobrodružného žánru - *Tarzan z rodu Opů*), Janusz Andrzej Zajdel (*Vynález profesora Van Troffa*) a další.

Pokud jde o dobrodružný román a jeho subžánr *historický román*, rozvíjel se zejména v 19. století, v následujícím se projevuje tzv. kritickou linkou - Lion

Feuchtwanger *Ošklivá vévodkyně* a *Židovka z Toleda*, Thomas Mann *Doktor Faustus* nebo netradiční robinzonády jako *Pán much* anglického nositele Nobelovy ceny za literaturu Williama Goldinga, který přesahuje rámeček žánrové literatury, a další autoři. Dále třeba Angličan Rafael Sabatini, Francouz Roberta Merleho, Fin Mika Waltari a jeho *Egyptán Sinuhet*, či od Wilbura Smitha *Řeka bohů*, ale také „válečná díla“ z 2. sv. války (Eric Lambert, Ray Rigby a jiní).

V současnosti je populární *historická detektivka* (Lindsey Davisová, Ellis Petersová), ale v detektivním žánru se po Poeovi proslavil zejména sir Arthur Conan Doyle se Sherlockem Holmesem a Gilbert Keith Chesterton s *Povídkami otce Browna*. K dalším autorům patří Sue Graftonová, Erle Stanley Gardner, Raymond Chandler, Agatha Christie, Ross Macdonald, Ed McBain, Georges Simenon, Patrick Quentin, Robert van Gulik, Edgar Wallace a další. S tímto žánrem souvisí i špionážní romány (Ian Fleming a jeho agent 007 James Bondov či tak zvané thrillery (Dan Brown - *Šifra mistra Leonarda*, Tom Clancy, Frederick Forsyth, John Grisham, Robert Ludlum, Thomas Harris a jiní).

V dříve zmíněném subžánru dobrodružné literatury nazývaném western, se i v minulém století jednalo o svazky spíše americké proveniencí a na úrovni tak zvané *brakové literatury*, přesto i v tomto případě se vyskytovaly výjimky (Jack Schaefer s *Jezdcem z neznáma* nebo Walter Van Tilburg Clark s *Jízdou do Ox-Bow* a někteří další).

Z námořní dobrodružné tematiky je asi nejznámější Ital Emilio Salgari (*Sandokan*, *Černý korzár*, *Odysea kapitána Blooda* od Angličana Rafaela Sabatiniho či nad žánrový rámeček posunutá díla Josepha Conrada (*Srdce temnoty*, *Lord Jim*), zfilmována byla série *Master and Commander* Patricka O'Briana. Další odehrávající se ve vzdálených krajích (*Pouští a pralesem* Henryka Sienkiewicze nebo již zmiňovaný *Tarzan*).

Literaturou zcela specifickou, jež se dá rozlišit jako jediný nový žánr tohoto období, je *komiks* (zejména *grafický román*), který je založen na většinou čtvercových či oválných „bublinách“, v nichž je zapsán buď samotný hovor, nebo jiný text. Jeho počátky se samozřejmě dají vyhledat daleko v minulosti (nástěnné malby v Egyptě ve 2. tisíciletí př. n. l.), avšak typický je až pro minulá století.

V tuzemsku je známým pojmem kreslený seriál *Rychlé šípy*, poměrně málo známá *Octobriana* či *Amazona* od Bohumila Konečného a Zdeňka Buriana, tvorba Káji Saudka, *Čtyřlístek*, v posledních letech *Zelený Raoul*. Ve světě je několik proudů (anglo-americký – *Superman*, *X-Men*, *SinCity*, *SpiderMan*, *Liga výjimečných* a jiné; belgicko-francouzský – *Asterix* či japonský – manga).

5 VÝVOJ A DIFERENCIACE ŽÁNŘŮ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Na rozdíl od mnohých jiných národních literatur byla na přelomu 18. a 19. století, zejména v devatenáctém, situace na území současné České republiky o poznání složitější, protože bylo součástí Rakouska - Uherska. Podobně jako jiné národy si i představitelé zdejší inteligence připadali osobnostně i národně utlačovaní a snažili se stále silněji prosazovat národní identitu a politicky i kulturně se emancipovat.

Soudobí autoři se snažili očistit jazyk český a přimět všechny vrstvy obyvatel, aby jej začaly používat v kultuře i v běžném životě. Tato snaha se zpočátku rozvíjí jen omezeně ve velmi tenké vrstvě vzdělaných a movitých obyvatel, kteří se mohou zaměřit i na jiné oblasti života, než je snaha o přežití. V saloncích uvědomělé šlechty či měšťanstva se začínají scházet zástupci inteligence i kulturního života a začínají diskutovat o stávajícím postavení budoucího českého národa.

Podobně se pokoušejí prosazovat využívání češtiny i o její očištění od poněmčování a podobného znehodnocování. Snaží se identifikovat pozici slovanských národů v rámci rakouskouherské monarchie, zamýšlejí se nad jejich identitou. Začínají si uvědomovat, že zejména jazyk a historie jsou jedněmi z nejpodstatnějších ukazatelů národní svébytnosti. Právě z tohoto důvodu se národní „buditelé“ nejprve zaměřují na národní jazyk a až posléze se začínají zapojovat i do politických zápasů.

5.1 Hlavní tuzemští představitelé fantastické a dobrodružné literatury v 19. století

Čeští spisovatelé na našem území se v tvorbě literární fantastiky věnovali zejména tzv. *verneovskému proudu* (zájem o techniku a pokrok), přičemž nejvýraznější osobností v tomto směru byl Jan Neruda, který také Verneovo dílo překládal do českého jazyka. Ten se však, na rozdíl od velkého množství svých kolegů, zaměřil na poezii (*Písně kosmické*). Dalšími pozoruhodnými autory, o jejichž tvorbě se dá říci, že se řadí k fantastice, jsou pak Jakub Arbes nebo Svatopluk Čech.

Přestože zatím se ještě tak docela o literární fantastice nedá hovořit. Spíše jde o její využití v dalších literárních žánrech či o využití tohoto žánru k zesílení účinku na čtenáře nebo o zakrytí aktuálního společenského či jiného dopadu.

5.1.1 Jakub Arbes

Jedním z čelních představitelů žánru byl pro období devatenáctého století spisovatel a žurnalista, **Jakub Arbes** (12. června 1840, Praha - 8. dubna 1914, Praha). Pocházel ze skromných poměrů a nedokončil studium polytechniky, začal se cele věnovat autorské a redaktorské činnosti. Byl redaktorem opozičních Národních listů a výrazným kritikem režimu, avšak později byl donucen stát se autorem na plný úvazek, vinou čehož často trpěl finančním nedostatkem.

Jeho patrně nejznámějším spisovatelským počinem byl pro českou literaturu specifický žánr tzv. *romaneto* (podle ital. *romanetto* = malý román). Jde o příběh fantaskní či dobrodružný sestávající z mnoha epizod a vedlejších dějů, jež jsou spojeny dohromady hlavním, jediným motivem) – nejznámější je jeho *Svatý Xaverius*. V Arbesově pojetí je romaneto temné a ukazující souvztažnost k dílu Poea, odehrává se v Praze v období kolem autorova života. Z dalšího díla - *Sivooký démon*, *Newtonův mozek*, *Advokát chud'asů*, ale také romány (*Moderní upíři*, *Anděl míru*) nebo žurnalistické (*Český Paganini*, *První sociální revoluce*, *Záhadné povahy*) či překlady.

5.1.2 Svatopluk Čech

Další výraznou osobností v tomto období je v tuzemsku **Svatopluk Čech** (21. únor 1846, Ostředek - 23. únor 1908, Praha) byl nejprve právníkem, ale později se také již věnoval jen autorské činnosti prozaické i básnické. Jeho asi nejznámějšími díly jsou alegorické, satirické výlety pana Broučka (*Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*, *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokráte do XV. Století*) nebo jejich soubor – *Výlety pana Broučka*: „*Oddechnuv si řádně na čerstvém vzduchu, uznal pan Brouček především za potřebné zapamatovat si zevnějšek domu, který v sobě skrýval příští jeho*

bohatství. Pohlédl proto za sebe do výšky, avšak shledal, že chodbička, z níž právě vyšel, jest pouze překlenutá úzká ulička, vedoucí dvěma domy k jiné veliké budově v pozadí, která je patrně bývalým dvorem krále Václava. Posvítíl si tedy jenom na branku a spatřil na ní krásně tepané ozdoby, z nichž mu zvláště napadlo několik ptáků ve věncích, zcela podobných oněm, kteří jsou vyobrazeni na staroměstské mostecké věži.“ Dále vytvořil básně - *Husita na Baltu*, *Ve stínu lípy* nebo eposy *Dagmar*, *Lešetínský kovář* či satirické skladby *Evropa*, *Hanuman*, *Slávie*.

5.2 Žánroví tuzemští autoři ve 20. století

Po období určitého rozvoje relevantních žánrů na konci 19. století (přestože již bylo řečeno, že nejde o rozvoj přímo určených žánrů fantaskního a dobrodružného tak, jak je známe o století později či dokonce v současnosti) a vzniku několika dalších žánrových svazků do začátku první světové války se s příchodem 1. světové války situace pochopitelně mění.

Po první světové válce se literární fantastika, tedy spíše sci-fi, protože fantasy a horor se do konce 20. století v tuzemské tvorbě v podstatě ještě neprojevuje, začala ve světě i na našem území velmi prudce rozvíjet. Opět se ale, tak jako v předchozím období, nejedná o samostatný a plnohodnotný žánr tak, jak jej známe dnes. Znovu jde o druh literatury, který spíše pozměňuje a zasahuje již známé žánry, aby je upravil či propojil s dalšími a nejvýznamnějším autorem je v tomto období Karel Čapek.

5.2.1 Karel Čapek

Karel Čapek (9. ledna 1890, Malé Svatoňovice - 25. prosince 1938, Praha) narodil se v rodině lékaře a studoval filozofii v Praze, Paříži a Berlíně. Pracoval jako vychovatel, později jako redaktor *Národních listů* i *Lidových novin*, lidským postojem se blížil prezidentu Masarykovi (*pátečníci* – páteční návštěvníci u Čapka) a dával najevo odpor totalitě – fantaskní dramata *Válka s mloky* a *Bílá nemoc* či hra *Matka*,

čímž si mnoho lidí znepráčetil a podobně v tvorbě projevoval kritiku pokroku i technických vynálezů.

Nejprve tvořil s bratrem (*Zářivé hlubiny*), pokračoval sám - *Boží muka*, *Trapné povídky*, leč příliš moderně. Triumfem se stalo drama *RUR*, srovnatelné s díly Vernea či Wellse, pokračoval *Věci Makropulos*, *Továrna na absolutno*, *Krakatit*. Psal i nežánrově - povídky (*Povídky z jedné kapsy*, *Povídky z druhé kapsy*), romány – *Hordubal*, *Povětroň*, *Obyčejný život* nebo jiným (fejetony, causerie, apokryfy, portrétní sloupky či překlady - *Marsyas čili Na okraj literatury*, *Cesta na sever*, *Anglické listy*, *Jak se co dělá*, *Apokryfy*) nebo Devatero pohádek: „*Spolku jeden malý a tenký človíček, nepatrný a skromný jako prázdný lusk, jmenoval se nějak od N: Nováček nebo Nerad nebo Nohejl – nebo ne, pan Trutina viděl, jak té sani zármutkem vadne jedna hlava po druhé, řekl tomu Spolku: ‚Pánové, ať už je to člověk nebo zvíře, já bych si tu saň vzal domů a staral bych se o ni jaksepatří.‘ Tu všichni řekli ‚No tak sláva‘ a pan Trutina si tu saň odvedl k sobě domů. To teda se musí říct, staral se o ni, jak náleží; krmil ji a česal ji a hladil ji - on ten pan Trutina měl moc rád zvířata; a každý večer, když přišel z práce domů, ji vyváděl na procházku, aby se trochu vyběhala.*“

„*Josef i Karel Čapkové byli reprezentativními zjevy meziválečné české literatury. Znamější byl mladší Karel. Byl spisovatelem takřka oficiálním, neboť měl vazbu k prezidentu Masarykovi, jehož filosofické a mravní názory popularizoval...byl filosoficky vzdělaným novinářem a všestranným literátem (divadelní hry, povídky, romány, fejetony, aforismy, cestopisy (Voisine-Jechová, 2005, s. 435).*

5.2.2 Eduard Štorch

Jiným známým autorem, který se projevoval také na poli dobrodružné, či populárně naučné literatury, byl **Eduard Štorch** (10. dubna 1878, Ostroměř u Hořic - 25. června 1956, Praha). Měl mnoho zájmů (archeologii, pedagogiku, žurnalistiku i psaní) a zaměřil se zejména na děti a mládež. Kvůli otcově práci se často stěhoval a střídal školy, až absolvoval učitelství a sám učil. Byl velmi aktivní v osvětě a podobně, což mu občas přinášelo nesnáze a učení na menšinových školách v pohraničí. Snažil se s dětmi

pracovat i mimo vyučování (plavání, skaut, výlety), zkoušel reformu dějepisu, školu v přírodě.

Po 1. světové válce (zdravotník) pracoval ve školství, ale po zranění očí odešel do penze a začal psát (asi nejznámější jsou *Lovci mamutů*, dále *U Veliké řeky*, *Bronzový poklad*, *Bohatýr Vratislav*, *Hrdina Nik* a jiné). Ukázka dále je z neméně známé *Osady havranů*: „Černý havran se zastavil a pokynem utišil všechn zástup. S nachýleným tělem poslouchá, neboť se mu zdá, že z dálky něco zaslechl. Na jeho znamení všichni vzkřikli: „Krá-krá-krá!!“ Shora z lesa je slyšet slabé, ale výrazné: „Krá-krá-krá!! Jako ozvěnou. Všichni byli překvapeni. Znovu vykřikli havraním skřekem a od lesa je opět slyšet odpověď. „To je hlas Havranpírkův!“ zvolal Kňučák a po něm i jiní lovci. Havrani nechali všeho v ležení a úprkem se rozběhli k lesu. Dva psi napřed. Za chvíli vítězoslavně uváděli do osady statečného Havranpírka, živého, zdravého, veselého. A stádo ovec a koz jde za ním. Psi vyskakují a radostně štěkají. Válečné přípravy se ihned změnil v radostnou veselici. „Havranpírko se vrátil!“ „Opět máme ovce!“ (Eduard Štorch – Osada havranů s. 89-90)

5.2.3 Jan Weiss

Dalším autorem, který se v období mezi oběma světovými válečnými konflikty v české literatuře projevoval, byl **Jan Weiss** (10. května 1892, Jilemnice – 7. března 1972, Praha). První světová přerušila jeho studium práv, byl zajat v Rusku a začal psát, pak se přidal k čs. legiím. Dostal práci jako státní úředník, ale musel odejít kvůli okupaci a pokračoval opět po válce. Debutoval prací *Sen*, jež předznamenala jeho celkové zaměření na potýkání se reality běžného života a snového světa, v mnoha dílech pak lze nalézt ohlasy válečných zkušeností. Jeho nejznámější román je *Dům o tisíci patrech*, dále lze jmenovat *Školu zločinu*, *Spáče ve zvěrokruhu*, *Přišel z hor* nebo sbírky povídek *Barák smrti* či *Zrcadlo, které se opožďuje*. Je označován jako jeden ze zakladatelů české sci-fi, přestože i v jeho textech se často vyskytuje alegorie a podobné, zejména jeho poslední texty jsou považovány za klasickou vědeckou fantastiku (*Družice a hvězdoplavci*, *Hádání o budoucím*).

V tomto meziválečném období se začínají objevovat první pokusy o tzv. žánrovou *sci-fi*, pod kterou se řadí již díla, která vznikají se záměrem napsat žánrový text a v tomto kontextu pak je nejvýraznější osobností tuzemské literatury J. M. Troska.

5.2.4 J. M. Troska

Vlastním jménem Jan Matzal (3. srpen 1881, Valašské Klobouky - 3. září 1961, Praha) byl český spisovatel, který publikoval pod pseudonymem **J. M. Troska** (odkaz na jeho chorobu, jež z něho udělala invalidu) či Jan Merfort (vesnický román a fejetony), ale jako Troska navázal na již dříve zmiňovaný verneovský proud science fiction u nás a přivedl k němu veliké množství čtenářů. Pocházel z rodiny notáře, vystudoval obchodní školu a stal se účetním.

Také prožil válku v boji a po jejím skončení se pracovně vrátil k číslům, ale povýšil na ředitele společnosti s nutností žít nějaký čas v zahraničí, ale skončil v invalidním důchodu a začal psát. Z jeho fantaskního díla - *Kapitán Nemo I. Nemova říše, Paprsky života a smrti, Planeta Leon I., Vládcové vesmíru, Zápas s nebem I. Dobrodružství z vesmíru* nebo dobrodružné - *Vládce mořských hlubin, Záhadný ostrov*.

Zatímco Troska byl zakladatelem tuzemské vědecké fantastiky, Vachek je zase považován za jednoho ze zakladatelů českého detektivního žánru spolu s Eduardem Fikerem.

5.2.5 Emil Vachek

Emil Vachek (2. února 1889, Hradec Králové - 1. května 1964, Praha) se narodil v dělnické rodině a studium na obchodní akademii nedokončil, aby se později živil jako žurnalista (fejetony), později se stal redaktorem Práva lidu nebo časopisu Nová svoboda a ještě později pouze literárním autorem. Po první válce napsal naturalistický román *Sup*, žánrový sci-fi *Pán světa*. Věnoval se i parodii – *Bidýlko* či psychologii *Žil jsem s cizinkou*, s detektivní tvorbou začal až svazkem *Černá hvězda* a pokračoval v něm s prvním českým detektivem jménem Klubičko - *Tajemství obrazárny, Muž a stín* (některé náměty byly upraveny pro televizi).

Do poválečné žánrové tvorby se negativně zapisuje nástup komunismu v Československu a jeho počáteční bojkot v padesátých letech 20. století, který se postupem času mění v nepovedené ideologické působení v oblasti fantastiky. A režimem jsou protěžováni někteří autoři, kteří pohodlněji vyhovují představám jeho zástupců.

5.2.6 Jaroslav Foglar

Jaroslav Foglar (6. srpna 1907, Praha - 23. ledna 1999, Praha) se zejména zapsal do povědomí jako autor pro mládež i aktivní osobnost v oblasti skautingu s přezdívkou Jestřáb. Kromě psaní na plný úvazek od roku 1964 byl i publicistou (redaktorem mládežnických časopisů - *Mladý hlasatel*, *Junák*), dříve úředník či pedagog. Jeho asi nejznámějším svazkem jsou *Hoši od Bobří řeky* nebo komiks (obrazové romány často vycházely na pokračování v novinách) *Rychlé šípy* a dále z jeho díla: knihy *Chata v Jezerní kotlině*, *Pod junáckou vlajkou*, *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* či kreslené seriály - *Modrá rokle*, *Jeskyně Saturn*, *Svorní gambusini* a jiné příběhy nebo pedagogické příručky.

Další období se na našem území projevuje jistým uvolněním, které souvisí s politickou situací v Československu i ve světě. Tato změna pomohla se zveřejňováním děl dalším autorům fantaskní literatury - Josefu Nesvadbovi či Ludvíku Součkovi a přes trvajícím tlak totalitního režimu se žánr literární fantastiky začal projevovat jako zcela samostatný a životaschopný. Přesto je ve velké nevýhodě oproti anglosaské větvi tohoto žánru, který v 50. a 60. letech zažívá svůj největší rozkvět.

5.2.7 Josef Nesvadba

Josef Nesvadba (19. června 1926, Praha - 26. dubna 2005, Praha) byl českým spisovatelem a doktorem psychiatrie, z níž čerpal i ve své tvorbě. V období socialismu byl s přítelem Ludvíkem Součkem nejvýznamnějším českým představitelem sci-fi a pokračoval i po roce 1989 (sametová revoluce). Kromě fantaskních povídkových

sbírek (*Einsteinův mozek, Výprava opačným směrem, Poslední cesty kapitána Nema*) psal i nežánrově - *Tarzanova smrt*. Stejně tak v románech - žánrové (*Bludy Erika N., Hledám za manžela muže, Tajná zpráva z Prahy a Peklo Beneš*) i nikoli (*Dialog s doktorem Dongem*), ale i divadelní hry (*Ocelový kruh, Mimořádná událost, Ráno*) či náměty k filmům (*Pane, vy jste vdova* nebo *Upír z Feratu*) nebo překládal.

5.2.8 Ludvík Souček

Ludvík Souček (17. května 1926, Praha - 26. prosince 1978, Praha) byl nejprve stomatologem, později redaktorem Čs. televize či v nakladatelství Albatros a nakonec autorem literatury faktu (věnoval se záhadám v oblasti mimozemských návštěv) jako „český Däniken“ (Erich Anton Paul von Däniken = švýcarský spisovatel a záhadolog – *Vzpomínky na budoucnost*). Souček napsal kupříkladu trilogie - *Cesta slepých ptáků, Runa Rider, Sluneční jezero*, povídkové antologie *Bratři černé planety, Pevnost bílých mravenců, Blázni z Hepteridy* nebo encyklopedie - *Obrazový opravník obecně oblíbených omylů*.

K oživení situace v žánrové tvorbě dochází až po tzv. normalizaci v sedmdesátých letech dvacátého století, kdy se tuzemští tvůrci fantaskní literatury začínají spojovat a vzájemně inspirovat, což má za následek zapojení mnohých zcela nežánrových autorů – kupříkladu Vladimír Páral (*Romeo & Julie 2300, Válka s mnohozvířetem*).

5.2.9 Věra Linhartová

Věra Linhartová (narodila se 22. března 1938 v Brně) se stala prozaickou i básnickou literární autorkou, překladatelkou či historičkou umění. Nejprve vystudovala dějiny umění v Brně a estetiku na Univerzitě Karlově (UK), později byly průvodkyní a začala psát. Přidala se k tzv. *šestatřicátníkům* (podle narození většiny – Jiří Paukert, Václav Havel, Josef Topol a další), byla zaměstnána na Krajských střediscích památkové péče (vystavovala i dříve utajovaná díla - abstraktní umění aj.) od šedesátých let hlavně píše a od roku 1968 žije v Paříži, zřekla se češtiny. Psala odborné

práce a publikovala například ve Výtvarném umění (*Dům pro mé lásky* nebo překlady Rogera Gilbert-Lecomta), samizdatově *TWOR*. Je spojována s hippies a nekonformitou (vyprávění prý již nenabízí nové), prolínala prózu s poezií – próza *Meziprůzkum nejbliž uplynulého*, *Chiméra neboli Průřez cibulí*, *Přestořeč* i básně *Nastolení krále*.

5.2.10 Ondřej Neff

Ondřej Neff je český spisovatel v žánru sci-fi povídek i románů, novinář a syn spisovatele Vladimíra Neffa a narodil se 26. června 1945 v Praze. Po absolvování sociálních věd na UK pracoval v nakladatelství Albatros, ale také jako redaktor deníku *Mladá fronta* či *Kmen*, byl šéfredaktorem časopisu *Ikarie* a také fotograf. Založil Institut digitální fotografie, kde i přednáší a založil webzine *DigiNeff* a také internetový deník *Neviditelný pes*, vedl *Softwarové noviny*.

Zpočátku psal pro mládež (*Klukoviny a tátoviny*, *Černobílé hodinky*), *Podivuhodný svět Julese Vernea* a žánrové sci-fi romány *Jádro pudla*, *Čarodějův učeň*, *Tma* či sbírky povídek *Vejce naruby* (žánrová literární cena Ludvík), *Bůh s.r.o.* nebo trilogii *Milénium* nebo *Čtvrtý den až navěky* s ukázkou zde: „*Doktorka Sakade zavrtěla hlavou. Uchopil ji za ruku. „Neotvírejte!“ Přiložila si ukazovák ke rtům. „Jestli jsou to oni,“ zašeptala, „otevřou si sami.“ „Řeknu jim, že vás zabiju! Neodváží se rozbít dveře.“ „Ty mě nazabiješ,“ řekla mu tiše. Hleděla mu přímo do očí. Měl je bezvýrazné, kulaté jako knoflíky, živočišně chvějivé. Jeho pohled se jí ale neprotivil. Ostatně byla specialista, biochirurg... Pustil ruku, kterou svíral. Na předloktí měla červené otlaky. Jemně si je přejela bříšky prstů levé ruky. Nevesele se usmála a odběhla do předsíně. Napjatě poslouchal a současně kalkuloval: z koupelny je na záchod je to osm kroků...“ (Čtvrtý den až navěky, s.22) Neff psal také scénáře ke komiksům jednoho z nejlepších tuzemských kreslířů, Káji Saudka, nebo i ke vlastním svazkům. Autorsky i jinak je činný až do současnosti.*

Druhá polovina dvacátého století byla v tuzemsku ve znamení *normalizace*, tedy výrazného ovlivnění společnosti socialistickým režimem a uzavřením státních hranic vůči vnějším vlivům. Kvůli tomuto došlo ke zcela odlišnému vývoji literárních žánrů

literární fantastiky a dobrodružné literatury v tehdejší Čkoslovensku a ve státech západně od tohoto území. Tam docházelo k prudkému vývoji všech fantastických subžánrů i dalších druhů literatury, u nás období sedmdesátých let tohoto století zaznamenalo útlum.

V osmdesátých letech se situace změnila a žánroví autoři se začali více projevovat, sdružovat, spolupracovat. Tento stav vyústil ve tvorbu prvních žánrových antologií, popularizace žánru a vznik společenství žánrových fanoušků (*fandomu*), vznik literárních soutěží, setkání (*conů*). Situace po *sametové revoluci* v roce 1989 a pádu režimu znamenal příliv všeho dříve zakázaného – stejně tak i v kultuře, v literatuře a zaplavení trhu nesmírným množstvím žánrových svazků vyšší či nižší kvality. Tomělo za následek utlumení zájmu o tuzemskou produkci, než se situace po roce 2000 ustálila.

5.3 Tuzemští žánroví autoři současnosti

Mezi žánrové autory tuzemské literární fantastiky byli zařazeni spisovatelé hned z několika tvůrčích generací a podobně i z několika různých námětových oblastí, subžánrů. Osobnosti byly řazeny postupně dle data narození v této kapitole, kromě Ondřeje Neffa, jenž byl uveden spolu se svým medailonem i ukázkou v předchozí části textu.

5.3.1 Josef Pecinovský

Jeden z nejpobulárnějších tvůrců *science fiction* zejména v osmdesátých letech 20. století se narodil roku 1946 a činný je dodnes. **Josef Pecinovský** tvořil také pod pseudonymy jako **Bernard Ant**, **Bruce Newman**, **Joe Townway** nebo **Mike Williamson**. Pro jeho světy je charakteristický *dystopický* ráz a povětšinou *sci-fi* charakter, na svém kontě má i humoristické nebo akční svazky. Většina z těch krátkých je soustředěna ve sbírkách *Abbey Road* a *Házím ti laso, kamaráde*, románový například *Pláštěv jedu*, dále *Termity z Titanu* i cizí série *Kroniky karmínových kamenů*, *JFK*.

5.3.2 Vlado Ríša

Vlado Ríša je autorem se slovenskými kořeny a narodil se v roce 1949. Vystudoval Vysokou školu chemicko-technologickou i pedagogiku, pracoval jako vědec, učil, redaktor, šéfredaktor (žánrový měsíčník *Ikarie* – nyní *Ikarie XB 1*), ředitel vydavatelství *Mladá fronta*. Vytvořil díly některých sérií (*JFK*, *Mark Stone*, *Kroniky karmínových kamenů*), sám píše cykly – *Gooka*, *Legendy o Bruncvíkovi* nebo povídky (*Šmejdi*, *Dračí meč*).

5.3.3 Františka Vrbenská

Autorka **Františka Vrbenská** se narodila roku 1952, vystudovala filozofickou fakultu – knihovnictví a v tomto oboru pracuje do současnosti, žije v Praze. Má mnoho dalších zájmů, přesto se účastní *conů* a dalších setkání fanoušků žánru, ale také píše odborné práce žánrové i profesní. Z tvorby lze jmenovat psaní do cizích sérií, do nichž vnáší poetiku (*JFK*, *Mark Stone*) i její cyklus *Labyrint půlnočního draka* a další knihy – *Stín modrého býka*, *Vítr v piniích* nebo povídky (již v osmdesátých letech minulého století sbírka *Zlatý faraón*, *Hodina královraha*, *Lebka Medúzy*).

5.3.4 Jiří Procházka

Tuzemský autor **Jiří Walker Procházka** tvořil literární fantastiku i jako **George P. Walker** a narodil se v roce 1959. Psát začal také již v osmdesátých letech 20. století a snad do všech tehdejších subžánrů (fantasy série *Ken Wood*, *kyberpunková* sbírka *Tvůrci času*, *space opera* - *Hvězdní honáci* a další), ale pokračuje i dosud. Aktuálně pracuje jako počítačový specialista, píše do série *JFK* (vytvořil s Miroslavem Žambochem), *Mark Stone* a začal se věnovat i detektivnímu žánru - série *Souřadnice zločinu* (s manželkou Klárou Smolíkovou) nebo *Šest nevinných*.

5.3.5 Jaroslav Mostecký

Jaroslav Mostecký je žánrový spisovatel narozený roku 1963, vystudoval stavební průmyslovou školu. Psaním na sebe začal upozorňovat od devadesátých let minulého století. Když získal několik Cen Karla Čapka (*Kaple má okna klenutá* či *Jsem jenom veš, odpustkáři*), O nejlepší fantasy (*Oči pro Dračí panenku*), začal i s romány (vikingská trilogie *Vlčí věk, Conan a vrah králů*), sci-fi *Pištec* nebo povídky (horor *Čára hrůzy* či fantasy *Ďáblovny dcery*). V tvorbě má široký subžánrový rozsah, podobně i v zájmech.

5.3.6 Miloš Urban

Další tuzemský žánrový autor, **Miloš Urban**, se narodil v roce 1967 a vystudoval filologii. Kromě psaní se věnuje také redaktorské činnosti (v Mladé frontě či v nakladatelství Argo) nebo překladům. Vydal šest románů, které byly přeloženy do mnoha evropských jazyků, některé zfilmovány (*Santiniho jazyk, Stín katedrály, Boletus arcanus, Sedmikostelí*), povídky *Mrtvý holky* nebo divadelní hry (*Trochu lásky, Nože a růže*). V tvorbě nepatří přímo do žánrové literatury, ale drží se spíše na jeho okraji s většinovým přesahem do jiných druhů.

5.3.7 Jiří Pavlovský

Jiří Pavlovský, narozený roku 1968, je zejména filmový a herní publicista, ale také překladatel a spisovatel. Zejména je činný v oblasti komiksů (zakládá časopisy, překládá), aktuálně je vydavatelem časopisu CREW a majitel tohoto nakladatelství. Literární tvorbě se věnuje pouze okrajově, přesto je zde vysoká úspěšnost (populární série *Kladivo na čaroděje*, do níž přispívají jednotliví autoři, včetně jeho), také v cyklu *Mark Stone* nebo v antologiích (*Je dobré být mrtvý*).

5.3.8 Miroslav Žamboch

Jiný populární tuzemský žánrový autor, **Miroslav Žamboch**, se narodil v roce 1972 a vystudoval České vysoké učení technické, aby následně pracoval v Ústavu pro jadernou fyziku. Jeho prvním vydaným textem byla povídka *Zpověď válečníka* a následně vytvořil několik vlastních fantasy cyklů se svébytnými hrdiny (*Bakly*, *Koniáš*, *Klanové války*), také sérii s Jiřím Procházkou (*JFK*) a přidal se i k cizím (*Mark Stone*). Napsal i román *Drsný spasitel*, *Líheň* a mnoho povídek (*Cizinec*, *Muž a žena*).

5.3.9 Pavel Renčín

Pavel Renčín se narodil roku 1977, v současnosti pracuje v marketingu a jeho hlavním tvůrčím subžánrem je městská fantasy či magický realizmus. Jeho prvním zveřejněným textem byl *Stvořitel*, vydaný ve sborníku soutěže *O rukavici lorda Trollslayera*, v *Drakobijcích*, další ve sbírce *Beton, kosti a sny*. Prvním románem se stala *Nepohádka*, následovala trilogie *Městské války*, *Labyrint* či *Vězněná*, ale také další povídky (*Drakobijci - Tančí mezi vločkami*, *Čarodějův dům* v antologii *Conan a bludiště zrcadel* získala místo povídka *Srdce z ledu*, v *Kočasu* povídka *Skokani*).

5.3.10 Petr Schink

Další žánrový spisovatel, který se žánrově věnuje zejména *steampunku*, je **Petr Schink**. Narodil se v roce 1979 a patří mezi nejnovější generaci žánrových tuzemských autorů. Jeho první povídka vyšla v již neexistujícím časopise *Nemesis* a kromě jednotlivých povídek (*Kšeft pro kočku*, *Peníze nesrdí*), napsal i povídkový noir román *Špinavá práce* i její pokračování *Vylévání krve*, také *Století páry* dalším svazkem *Jak lvové* a zapojil se i do série *JFK*.

5.3.11 Lucie Lukačovičová

Lucie Lukačovičová se narodila v roce 1980 a absolvovala antropologii i knihovnictví, vede kurzy tvůrčího psaní, pořádá dětské akce, překládá a má mnoho dalších zájmů. Píše rozmanité žánrové články, povídky oceňované v soutěžích (O rukavici lorda Trolslayera, Cena Karla Čapka), jež jsou součástí sborníků (*Drakobijci, Mlok, Kostky jsou vrženy, Klášter slasti*) či v časopisech. Píše i povídkové romány (*Asterion: Město přízraků*), série (cizí – *Kroniky karmínových kamenů*, vlastní - *Detektivní kancelář Sirius*) či romány (*Vládci času* nebo *Zelený drak, karmínový lev*).

5.3.12 František Kotleta

Jiný tuzemský žánrový autor, **František Kotleta**, narozený roku 1981, si velmi intenzivně chrání soukromí, proto o jeho osobě není dostupných mnoho informací. Podle dezinformací, které patrně sám poskytl, jej matka záhy musela opustit a tvořit začal až ve věznici, kam se dostal vinou nedorozumění i vlastní agrese. Zde objevil dílo Jiřího Kulhánka, jehož tvorba jej výrazně inspirovala. Debutoval krvavou, dynamickou trilogií *Bratrstvo krve*, která je také plná *hlášek* a stejně i další knihy - *Perunova krev, Příliš dlouhá swingers party, Lovci a Vlci*. Pracuje jako řezník.

5.3.13 Hana Veselá

Hana Veselá se narodila v roce 1983 a někdy píše pod jménem Hanina Veselá. Píše se o ní, že v sobě spojuje profese a záliby jako je historik, právník či literární autor. Tvoří i knižní recenze a reportáže pro žánrový portál Sarden. Zviditelnila se sbírkou humorné fantasy *Mrakulin grimoár* a debutem ve vážném tónu se stal román *Magnólie a démon*, kromě toho píše i další povídky (časopis Pevnost) nebo antologie (*Černé sny aneb Příběhy na nedobrou noc*), *Drak bere vše* a jiné příběhy ze světa Asterion.

Kromě výše uvedených autorů, jejichž odpovědi jsou součástí diplomové práce, je třeba také ještě uvést některá další jména spisovatelů, kteří se výrazněji zapojili do soudobé žánrové literární tvorby a v mnoha případech ji velmi ovlivnili.

Dnes již kultovní autor drsné až cynické fantastiky, **Jiří Kulhánek**, se narodil roku 1967 v Brandýse nad Labem. Po absolvování střední průmyslové školy se odstěhoval do Prahy. Pro jeho tvorbu jsou charakteristické drsné výrazy, výrazná akce s krvavými detaily i sarkazmus a černý až cynický humor koncentrovaný ve formě tak zvaných *wisecracků* neboli *hlášek*, nejčastěji v žánru městské fantasy. Napsal díla jako *Vládci strachu*, *Cesta krve*, *Divoci a zlí*, *Noční klub*, *Stroncium*, *Vyhlídka na věčnost* a mnoho povídek.

Podobně mnohé autory ovlivnila i tuzemská autorka **Veronika Válková** se narodila v roce 1970, vystudovala latinu a historii na UK a vyučuje na gymnáziu. Pod vlastním jménem píše didaktické knihy (*Dobrodružné výpravy do minulosti – Karel IV.*, *Terezínské ghetto – tajemný vlak do neznáma*, *Leonardo Da Vinci – Úsměv Mony Lisý*) a má sloupek v časopise. Ve fantastice (fantasy) užívá pseudonym **Adam Andres**: kultovní *Wetema* - kniha osudu jedenácti družiníků krále Gudleifra, *Sága o Halldorovi z Mortaluny*, *Sága o Wannovi*, synu Orlygově i řadu článků v žánrové Pevnosti.

Do fantastického žánru také zasáhly osobnosti jako je Leonard Medek (*Dobrodruh*, *Archipelagos*), Vilma Kadlečková (*Mycelium*, *Fomalhiva*), Jana Rečková (*Dračí série*, *Chast*), Štěpán Kopřiva (*Asfalt*, *Holomráz*), Vladimír Šlechta (*Krvavé pohraničí*, *Likarijská trilogie*), Petra Neomillnerová (*Tina Salo*, *Lota*), Petra Slovácová (*Démon s East Endu*, *Cvrček v krabičce*), Robert Fabian (*Mariňáci*, *Carpe Diem*), Juraj Červenák (*Bohatýr*, *Černý Rogan*), Martin D. Antonín (*Hovězí v žaludku*, *Pekelná šleha*), Jan Hlávka (*Zatmění*, *Tenký led*), Tomáš Němec (*Tváře budoucnosti*, *JFK*), Míla Linc (*Černý hvozd*, *Mark Stone*) a další.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY S AUTORY SOUDOBÉ ČESKÉ LITERÁRNÍ FANTASTIKY

Součástí praktické části této diplomové práce jsou rozhovory s tuzemskými autory současné literární fantastiky. Vzhledem ke skutečnosti, že se práce zaměřuje na fantaskní a dobrodružnou literaturu, dalo by se očekávat, že v podobném rozpětí bude zpracována také její praktická část, avšak z důvodu rozsahu bylo třeba učinit jistý výběr a před literaturou dobrodružnou byl upřednostněn žánr literární fantastiky. Stalo se tak ze dvou důvodů.

Proto bylo upřednostněno dotazování jen těch autorů, kteří jsou aktivní zejména v oblasti literární fantastiky, jež je autorce nejen bližší (což usnadňuje v mnoha případech i oslovení potenciálních respondentů), ale mezi jeho zástupci je možné vybrat respondenty, kteří svou tvorbou reprezentují nejen různé subžánry, ale ve výběru také bylo dbáno na genderové či věkové rozložení.

Cílem rozhovorů pak bylo přinést relativně ucelený přehled o žánrové autorské scéně, respektive o tom, jak ji několik spisovatelů, kteří v ní stále aktivně působí, vidí. Podobně by z jejich odpovědí mělo vyplynout, jakých změn si za léta své autorské činnosti, či jako sami čtenáři, v této oblasti všimli, pokud vůbec. Rozhovor obsahuje deset stejných otázek pro každého z oslovených autorů, které budou v závěru slovně vyhodnoceny.

6.1 Použité metody, analýza dat a interpretace výsledků

Metoda, jež byla v praktické části této diplomové práce využita ke zjištění relevantních údajů, se nazývá hloubkový rozhovor, díky němuž se podařilo udělat si jasnější představu o názorech a zkušenostech několika současných žánrových autorek a autorů.

Jejich medailony byly uvedeny v předchozí části a konkrétně se jedná o autory: Ondřeje Neffa, Josefa Pecinovského, Vlada Ríšu, Františku Vrbenskou, Jiřího Walkera Procházku, Jaroslava Mosteckého, Miloše Urbana, Jiřího Pavlovského, Miroslava Žambocha, Pavla Renčina, Petra Schinka, Lucii Lukačovičovou, Františka Kotletu a Hanu Veselou.

6.1.1 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Ondřej Neff

- 1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?**

V poslední době čtu už jenom non fiction.

- 2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?**

To mi bylo tak dvanáct a byla to Pistole míru od Trosky. K Troskovi mám dosud hodně něžný vztah.

- 3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?**

Četba, tedy Verne, Wells a Troska, v dětství. Později Bradbury.

- 4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?**

Na to nelze obecně odpovědět. Každá povídka nebo román má svoje zdroje, bez společného jmenovatele.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Vzhledem k tomu, že žánr „fantastika“ je tak zásadně různorodý, neumím odpovědět.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Od technooptimismu ke skepsi. Mrzí mě to.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Netuším.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Nejsou měřítka, tudíž neumím odpovědět.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Nemám ponětí.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Jiný svět než zná.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Ono je to asi konstantní.

6.1.2 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Josef Pecinovský

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

V míře poměrně intenzivní s klesající tendencí. Do roku 1990 jsem přečetl vše, co bylo na trhu, ono to ostatně nedalo tolik práce. Od převratu se počet přečtených českých knih z oblasti fantastiky klesl. Důvod je prostý. Čtecí kapacita středně pilného jednotlivce nestačí na přival vydávaných titulů a k tomu ještě na dva (někdy i tři) časopisy. Proto je třeba četbu podrobit přísné selekci.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou máte nejvíce v oblibě?

Pokud mě vzpomínky neklamou, tak to byla Planeta tří sluncí od Vladimíra Babuly (časopis Věda a technika mládeži 1957 a také MF 1958). Ono vlastně v té době nebylo prakticky nic jiného k sehnání, samozřejmě kromě Čapka, ale to bylo pro dítě mého typu moc náročné. Troska se vydávat nesměl, a Nesvadba teprve začínal vydávat. Ale ten byl až druhý.

Není jasné, zda českou, nebo vůbec žánrovou knihu celosvětově. Po pravdě řečeno, jednotlivé tituly snad ani nelze vypíchnout, spíš autory. Z domácích to vždycky byl a je Ludvík Souček, ze zahraničních Stanislaw Lem a Clifford Simak. Za vůbec nejlepší knihy žánru ale považuji některé antologie, z nichž je nutno jmenovat především Labyrint (Odeon 1962), který znamenal zlom ve vydávání fantastiky u nás.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Jak už to bývá, přišlo to samo. Hlavně tu byla snaha odklonit se od toho, co nám bylo podsouváno ve škole v hodinách literatury, dnes už vím, že za to nemohli autoři, kteří dělali, co mohli, ale spíš nevhodný způsob výuky, které na děti mohl působit zcela negativně. Soudím, že to nejhorší, co se může spisovateli stát, je dostat se do čítanky. K obrozencům i dalším českým klasikům jsem si proto našel cestu až po šedesátce.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

To kdybych věděl, tak o tom napíšu knihu. Někdy nápad naskočí sám, jindy se vynoří při četbě jiného textu, to asi nejčastěji. Zajímavé je, že ten nápad se mnohdy nápadně odlišuje od toho, co právě čtu, ale prostě najednou je tady. Má to jednu vadu, je třeba si jej okamžitě zaspát. Spousta geniálních myšlenek mě napadla těsně před spaním, s vědomím, že tohle přece nemohu zapomenout, jsem usnul. A ráno – okno... Kdysi jsem míval geniální nápady ve vaně, od té doby, co podražila voda, se jen sprchuji, a sprcha není příliš inspirativní.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Já si myslím, že odpovědi na přechozí dvě otázky mohu shrnout v jednu.

Když končil zlatý věk, zdálo se, že všechno už bylo napsáno a nic nového nelze objevit. Je pravdou, že SF má několik základních témat, kterých se přidržují všichni autoři, a jen je k obrazu svému obměňují. Nejde o plagiáty; pokud kupříkladu Wells psal o stroji času a Asimov o robotech, neznamená to, že toto téma už nemůže nikdo jiný použít. To by fantastika brzy zahynula.

Pravdou je, že se hledají nové cesty, které někdy fantastiku mění v absurdní literaturu, přístupnou jen úzkému kruhu čtenářů, s kterými autor najde společnou řeč. Kupříkladu já jsem si nikdy nepotykal s odnožemi fantastiky, kterým se říká *kyberpunk* nebo *new weird*. To mám raději už zmíněný zlatý věk.

Teď budu fantastiku hodnotit z hlediska českého čtenáře, který byl silně odříznut od dění na západ od železné opony. Nás vlastně ani zmíněný zlatý věk pořádně nezasáhl. Dalo by se říct, že lze čas rozdělit na dvě části – před *Labyrintem* a po něm. Jsem příslušníkem generace *Labyrintu*, a jsem na to hrdý. Tato kniha změnila mnohé, především nahlížení na fantastiku, ale nestalo by se to, kdyby o dva roky dřív nevyšla kniha *Mlhovina v Andromedě* sovětského autora Jefremova. Je dnes mnohými zavrhována jako typický produkt dekadence minulého režimu, ale skutečností je, že Jefremov tady ukázal možnosti, které fantastika má, a nám, začínajícím autorům, ukázal

cestu. A hlavně tím bylo řečeno důležité – když to jde v Sovětském svazu, proč by to nešlo u nás? Přestože platilo, že Sovětský svaz náš vzor, tak nějak ve fantastice stále převládal názor, že jsme moudřejší svého vzoru. Tady si cenzori podrželi hlavní slovo až do konce, s pocitem, že aspoň něčemu mohli šlápnout na krk.

Ale i v této době se zrodilo mnohé, co dnes patří ke klasice žánru. Především se objevil Ludvík Souček, nalomil socialistický realismus a otevřel nové obzory. Přenesl na stránky svých fantastických knih mnohé otazníky, kterým se dnes říká dänikenovské, a odvážil se až do nejvzdálenějších hlubin kosmu. Jeho smrt v roce 1978 znamenala malou tragédii, ale semínko už bylo zaseto. Krátce poté totiž začaly vznikat sci-fi kluby a příznivci fantastiky, tedy fanové, se začali přátelit, sdružovat, a pořádat cony, z nichž nejvýznamnější byl Parcon, kde ze soutěže o cenu Karla Čapka vešla celá generace nových autorů, z nichž mnozí píší dodnes. Budu jmenovat jen namátkou – Jan Hlavička, Ivan Kmínek, František Novotný, Vilma Kadlečková. Paralelně s tím začali publikovat svá fantastická díla Ondřej Neff a Jaroslav Veis, a současně se objevila první teoretická díla žánru, zde je opět třeba jmenovat Ondřeje Neffa, který jako jeden z mála měl v tehdejší době přístup co oficiálních nakladatelství, zatímco my ostatní jsme se spokojovali s malými náklady samizdatů, prostřednictvím tzv. fanzinů.

Oficiální nakladatelství si našeho snažení takřka nevšimla; výjimkou budiž Svoboda, kde zásluhou Iva Železného vznikly dvě antologie českých autorů fantastiky, a sice *Stalo se zítra* a *Návrat na planetu Zemi*. Publikovalo zde cca 70 autorů, zhruba polovina z nich poprvé.

A aby těch rozporů bylo ještě víc, oficiální autoři hlavního proudu se někde doslechli, že psaní fantastiky vynáší, a zaplavili trh tím, co si oni jako fantastiku představovali. Za všechny z nich budu jmenovat Vladimíra Párala, který vyplodil v tomto stylu čtyři romány. Bohužel, tyto autoři psali fantastiku ve stylu, na jaký byli zvyklí, a neuvědomili si, že fantastiku je třeba psát jinak...

Poslední zlom přišel v roce 1989, který zcela uvolnil stavidla. Příval překladové fantastiky málem udusil české snažení, ale nakonec se to naštěstí nepodařilo, a český čtenář je českým autorům věrný.

Nejdůležitější změnou té doby je však odklon od science fiction k druhé hlavní větvi fantastiky, tedy *fantasy*. Ten odklon trvá dodnes. *Fantasy* vše převládala. Samozřejmě jsme o ní už před převratem věděli, ale tehdy se nikdo u nás neodvážil taková díla vydávat. Dnes tvoří *fantasy* odhadem dvě třetiny produkce, a trh je zavalen nekonečnými ságami žánru zvaného *meč a magie*. Chce-li někdo prorazit s dílem pravé SF, tedy bez kouzel a draků, musí přijít skutečně s originálním nápadem nebo geniálním zpracováním. Daří se to spíš ve filmu než v literatuře, mohu jmenovat třeba *Hvězdné války*, *Martian*, *Avatar*, *Interstellar*.

A důležité je přijít se správným námětem ve správnou chvíli – typickým příkladem tady je *Harry Potter*, který se přesně trefil do vkusu dětských čtenářů a jeho největší zásluhou patrně je, že vrátil děti zpět ke čtení knih. Bohužel někoho napadlo natočit o Harry Potterovi filmy, a zájem přeskočil k jinému médiu.

Co nadělám. Jsem dítětem minulých časů, členem generace *Labyrintu*, příznivec *zlatého věku*. Nějak se do té nové šablony nemohu vejít, kolem upírů, kouzelníků, mágů, vlkodlaků a dalších potvor chodím hodně opatrně. Ve své věku jsem už značně konzervativní, mou doménou zůstanou *dystopie*, zvrácené světy, cestování do kosmu, černý humor.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Tak toto ani v nejmenším netuším, protože během posledních 20 let jsem zcela ztratil přehled. A neodvážuji se ani hádat.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatuře světové a v čem se nejvíce liší?

Dle mého soudu ano, a liší se od ní nejvíce jazykem, ve kterém je psána. Prakticky to znamená, že v současnosti jen málokteré dílo dokáže prorazit za hranice naší země, nanejvýš jen na Slovensko. Aby se v povědomí světových čtenářů tento handicap vyrovnal, je třeba, aby bylo dílo napsané v angličtině. To z tuzemských autorů dokáže málokdo, za což můžeme poděkovat výuce jazyků v našich školách. Má přítele v USA, který mi zprostředkoval překlad jedné povídky, ale současně mi doporučil, abych si ještě přidal anglický pseudonym. Měl pravdu, pokud jsem se pokusil udat povídku pod

vlastním jménem, nikdo mi ani neodpověděl. Lze věřit, že mladí autoři vzhledem ke svým jazykovým znalostem prorazí sáze, ostatně první vlaštovky už tu jsou.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Když to beru podle sebe, autora jen tak změnit nelze. Patří ke své době a ke svému žánru, a málokdo je tak tvárný, aby začal psát něco jiného a hlavně jinak.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Tak to kdybych věděl! Soudě podle zájmu o jednotlivé tituly hledá především dramatický příběh, romantiku, dobře napsané a logicky jednající postavy, a pak kouzla a čáry...

Především – fantastiku čtou především mladí či spíš velmi mladí čtenáři. Toto čtenářské období zahrnuje starší školní věk a pak střední školu, u některých přetrvává tento stav asi do 25 let. Poté už většinou přecházejí k hlavnímu proudu literatury, pokud neklesnou třeba tak hluboko, že by se věnovali detektivkám. Jsou však jedinci, kterým fantastika vydrží celý život, a právě k těm směřuje i mé psaní. Soudím, že mnohé pasáže z mých knih musí být mladším čtenářům nesrozumitelné, zejména narážky na dystopickou společnost, nemluvě o tom, že tu a tam se odehraje nějaká ta erotická scéna.

Ale trefit se do vkusu čtenářů je velmi těžké, právě si uvědomuji, že za dobu mé autorské tvorby se prostrídaly přinejmenším dvě čtenářské generace.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Tak opět odpovím nejednoznačně. Prostě nevím. Vím jen, že náklady knih SF stále klesají.

6.1.3 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Vlado Ríša

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl/a tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Neustále, abych měl přehled o vývoji českých autorů i o „nováčcích“ v této branži. Jsem porotce několika soutěží. Ostatně čtení knih mám v popisu práce coby šéfredaktor literárního časopisu dříve Ikarie nyní XB-1.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl/a, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Vzhledem k tomu, že je to již dávno, tak to byl určitě Běhounek, Troska.

To je těžké, těch, které mám rád je hodně, ale kdybych měl říct jednu věc, kterou jako spisovatel nejvíc obdivuji, tak je to povídka *Růže pro Algernon* Daniela Keyese, kterou obdivuji a kterou autorovi „závidím“. Do špice samozřejmě patří Bradbury - *451 stupňů Fahrehneita*, *Marťanská kronika*, Strugačtí *Piknik u cesty*, Herbertova *Duna*, Tolkienova trilogie, Wyndhamův *Den trifidů*, H. G. Wells.

Pokud by se mělo jednat o české autory tak J. Weis *Dům o tisíci patrech*, K. Čapek *Válka s mloky*, Nesvadba *Einsteinův mozek*, O. Neff *Tajemství pěti světadílů* a mnoho dalších.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Nedostatek knih ke čtení.

Navíc mám rád dobrodružné knihy a fantastika nejvíc odpovídá mému založení. Mám rád tajemno, neznámo, možnost tvořit nové světy a příběhy. Jsem vypravěč, a protože mi lidé naslouchali, začal jsem příběhy psát.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Jak kdy a jak kde. Na Bruncvíka jsem například přišel při návštěvě příbuzných na Karlově mostě. Hodně nápadů přichází při debatě s přáteli, jindy se vynoří samy od sebe díky nějaké situaci, či podnětu.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Od počátku Jules Verne, Herbert George Wells. Tolkien, Bradbury Strugačtí, Sakpowski

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Rozdíl mezi Vernovským psaním a dnešními knihami je obrovský. Lidé jsou ovlivněni filmovým zpracováním příběhů a proto i autoři mění styl vyprávění příběhů. Vývoj námětů také kopíruje vývoj vědy i potřeb společnosti a lidí v ní. Samozřejmě spisovatelé se mění se společností a reagují na její potřeby a tendence.

Kladně.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Literatura všeobecně je vyprávěním příběhů. Lidé potřebují oddech, zábavu i nastavení žebříčků hodnot. V tom všem je literatura nápomocna a leckdy i základem. Sci-fi má pro vyprávění tu výhodu, že autor si může vytvořit prostředí, které nejlépe vyhovuje jeho záměru, příběhu, poučení, neboť i to je podstatný úkol literatury. Směřování literatury vždy následuje a leckdy i předchází vývoj ve společnosti a tím ji ovlivňuje. Samozřejmě i zpětně je ovlivňována vývojem společnosti a jejími potřebami.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Jsem přesvědčený, že ano. Je zajímavé, že v poslední době se čeští autoři SF snaží daleko víc využívat pokladnici českých legend, dějin a postav. Nemá to jen za následek, že čtenáři více vědí o naší minulosti, ale určitým způsobem to ovlivňuje i národní hrdost a povědomí.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Jak už jsem psal vše - autoři reagují na vývoj ve společnosti: Čapek - varování před nacismem. Poválečná literatura - obdiv k vědě, posléze strach z ní (následek jaderných zbraní). Autoři socialistické éry - sociální romány reagující na problematiku doby. Popřevratová éra - nejen oddychová literatura, ale i sociální problematika nové éry, objevování české minulosti, eventuelně české budoucnosti. Návrat k pohádkám pro dospělé (fantasy), které jsou vyloženy odpočinkovým čtením. Tento typ literatury se v ČR výrazněji objevuje až po roce 1989.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

V zásadě to, co každý čtenář - příběhy. Čtenář SF je v mnoha případech orientovaný spíše směrem k budoucnosti, je schopen uvažovat o možných variantách dalšího vývoje společnosti, světa... Samozřejmě v mnoha případech je tato literatura zaměřená na oddych, odreagování a odpočinek a zábavu. Valná většina čtenářů SF jsou muži - až osmdesát procent, i když co se týče fantasy, tak se čtenářská obec dělí cca na poloviny.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Určitě. Stačí jen porovnat typické ukázky tvorby. Každý autor musí reagovat na společenskou „poptávku“. Pokud by tak neučinil, tak se jeho knihy nebudou prodávat, číst a ani nakladatelé je nebudou vydávat.

6.1.4 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Františka vrbenská

1) V jaké míře čtete, nebo jste četla, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Čtu stejnou mírou tuzemské i zahraniční autory. Rozhodující je kvalita a téma knihy.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetla, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Filipka Jaroslavy Reitmannové – fantasy pro děti (1960). Hned potom *Bubáci a hastrmani* od Josefa Lady.

Těžko říci, přečetla jsem jich opravdu hodně. Možná nejvíc na mne kdysi zapůsobily *Mosty přes propast času* Ludmily Vaňkové, *Případ doktora Karpety* od Jaroslava Bočka a *Bubáci pro všední den* Karla Michala.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Narodila jsem se s tím. První fantasy (epickou a historickou) jsem napsala v sedmi letech a taky jsem si ji ilustrovala. ☺

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Ve světových dějinách a ve výsledcích vědeckotechnického rozvoje.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Filmová a televizní (seriálová) tvorba – jde o řetěz zpětných vazeb; trend *young adult fantasy*; vliv frankofonních komiksů a mangy; fenomény *Star Trek* a *Star Wars*, ale také třeba *Interview s upírem* a *Stmívání* (jak jejich filmová, tak literární podoba).

William Gibson, Terry Pratchett, Joanne Rowlingová, Andrzej Sapkowski, China Miéville, Neil Gaiman, Stephen King, Neal Stephenson, George Raymond Richard Martin, John Ronald Reuel Tolkien a Robert Howard ovlivnili v daném časovém rozmezí žánr nikoliv primárně svým literárním dílem, které je staršího data, ale prostřednictvím filmových adaptací svých stěžejních románů.

Rozšíření fantastiky do většinové kultury (především díky úspěšným filmovým snímkům a seriálům) a její postupná akceptace akademickými vrstvami (zařazení děl žánru fantastiky do školní četby, žánrová témata jako objekt vědeckých či absolventských prací a odborného bádání).

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Změnila se společnost, musela se změnit i fantastika. Větší příklon k fantasy, hledání nových forem a témat (transhumanismus, ekologické výzvy), nových narativních postupů - opět zde působí vliv kinematografie, jejíž výrazové prostředky rovněž procházejí výrazným vývojem, ale také využívání internetu (přístup k nejrůznějším zdrojům, změna komunikačních návyků, změna percepce).

Vytváří se a rozvíjí širší spektrum subžánrů (*new weird fantasy*, *new space opera*, *military*, paranormální romance...), nástup dystopií a už zmíněné young / new adult fantasy, posílení *dark fantasy* a hororu.

Větší umělecký rozptyl od méně náročné prózy relaxačního charakteru, přes experimentální tvorbu, až po romány, které reflektují globální dilemata, temné stránky lidské společnosti, aktuální vědeckotechnické výzvy, a snaží se o co nejvyšší literární kvality.

Domnívám se, že nejpodstatnějším rysem je posun žánrové literatury (týká se to nejen fantastiky, ale také třeba detektivek) ze subkulturního rámce do mainstreamu se všemi pozitivními i negativními rysy, které to přináší. I dříve vycházely pod nálepkou „seriózní“ literatury žánrová díla, ale nebyla tak vnímána většinovým čtenářem, natož literárními badateli. Navzdory jistému přetrvávajícímu podceňování fantastiky se její témata a její narace proklamovaně dostávají do repertoáru hlavního literárního proudu.

Dochází tím zčásti k rozmělnění myšlenkových koncepcí a profanace žánrových rekvizit. Na druhou stranu, přes to, že část tvorby vychází vstříc některým čtenářským skupinám mimo množinu skalních fanoušků žánrově čisté fantastiky (například pseudohistorické romances s fantazijními motivy), dostává tak fantastika mnohem více prostoru a objevuje se tlak na co nejhodnotnější literární zpracování (bohužel, jen v menší části produkce).

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Tady bychom se měli zeptat, kam vůbec směřuje literatura a knižní kultura, jako bude její místo ve společnosti příštích let. Jistě nevymizí, ale její vliv znatelně slábně, lidé využívají ve zvýšené míře jiné prostředky zábavy, získávání vědomostí, relaxace. Možná bude fantastika angažovanější, více se bude věnovat akutním otázkám, jako je

třeba dopad progresivních technologií na psychosociální sféru – a opět, v protikladu k této tendenci bude hledat odlehčenější náměty s důrazem na akci nebo osobní vztahy v kulisách snově fiktivních světů. Vždycky však bude pro spisovatele představovat žánr fantastiky tvůrčí výzvu i možnost vyjádřit se k současným problémům otevřeným i experimentálně analytickým způsobem, jaký realistická beletrie neumožňuje.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Jistě, vyrovná. Je nápaditá, s bohatou imaginací, obvykle jazykově bohatší, leckdy literárně propracovanější i pečlivější.

9) Jak se měnili/i v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Tady by byla odpověď náročnější a variovala by se podle jednotlivých spisovatelů. Ale řekněme, že se modernizují, že drží tempo se světovou (převážně anglofonní) žánrovou literaturou a přicházejí s vlastními, originálními projekty (Žamboch, Neomillnerová, Veselá, Kadlečková, Renčín, a jiní).

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Oblíbené autory a náměty ☺. Uvolnění, snění, schémata řešení osobních problémů (lhostejno, do jaké míry jsou reálná), poučení, bezpečné napětí (drastické situace prožívá jeho avatar – protagonista příběhu).

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Potřebuje více odpočinkové četby, méně ho přitahuje SF, zejména *hard SF*. Od tuzemské tvorby požaduje větší přizpůsobení v tomto duchu: jednodušší jazyk a styl vyprávění, větší zaměření na akci – často proloženou humorem, a vztahové romance. Objevují se na základě latentní společenské objednávky i prózy s prvky anebo přímo s půdorysem fantasy, které se odehrávají v současných kulisách a leckdy v civilním prostředí (bez upírů a jiných, do jisté míry literárně zprofanovaných, bytostí). Ovšem

čeští i slovenští autoři se dokážou poměrně nápaditě vyhnout stereotypům a oploštění narace.

6.1.5 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Jiří W. Procházka

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

V současné době ji už čtu méně. Přece jen, mám za ta léta takzvaně načteno. Ale sleduju tuzemskou literární fantastiku pečlivě, a když vyjde opravdu zajímavá věc, neváhám. Jsou tu mladí a nadějní autoři, a tím myslím samozřejmě i autorky.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl/a, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Určitě J. M. Troska – trilogie *Kapitán Nemo* a *Zápas s nebem*. A po těchto dvou trilogiích další, nádhernou věc: trilogie Ludvíka Součka *Cesta slepých ptáků*, *Runa Rider* a *Sluneční jezero*. Začal jsem prostě velkolepě.

Geniální povídkové soubory Josefa Nesvadby - *Tarzanova smrt*, *Einsteinův mozek* a *Výpravy opačným směrem*; brutálně pekelnou alegorii *Asfalt* od Štěpána Kopřivy a knihu, která položila základ české akční sci-fi - *Milénium II* od Ondřeje Neffa.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

To nikdy nepochopím. Začal jsem psát až v pětadvaceti a asi se mi v hlavě něco nějak přepnulo. Začal jsem psát první povídky na papír odtržený z tunových papírových rolí, jaké jsem ve sklepě dnes už neexistující tiskárny na Smíchově navaloval do rotačky.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

V literatuře všech žánrů, ve filmové tvorbě jako takové a samozřejmě v hlavě.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

To je otázka do pranice. Vůbec se necítím povoláný, abych na takhle široce položenou otázku nějak hluboce odborně a pseudointelektuálně brblal. Řeknu, kdo a co mě ovlivnilo nejvíc za dobu, kdy píšu, tedy za těch třicet let.

Kdo - největší díky za vše patří jednoznačně Ondřeji Neffovi. Byl to můj učitel a je to stále můj guru. Ovlivnilo mě více skvělých lidí, ale Neff ční prostě nade všemi.

Co – nástup *kyberpunku* v osmdesátých letech. *Neuromancer* byla absolutní rána kladivem do hlavy. Poezie v próze, čistá akce, subkultury a antihrdinové a k tomu neuvěřitelný jazyk. A samozřejmě Neal Stephenson a jeho *Snih*.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Jako literatura celkově, jako filmová tvorba. Je razantnější, sebevědomější a chytřejší. Vynechám-li užvaněnou a sebestřednou konzumní *fantasy* o desítkách dílů a osmi set stranách vaty v každé knize, vycházejí skvělé a úderné *dystopické romány*. Nová vlna *space opery* taky dělá čtenářům radost.

Protože to není jedna změna, ale celý komplex změn, tak to nemohu hodnotit jedním slovem. Ale protože jsem věčný optimista, tak se na to dívám spíše optimisticky.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Ona se tam, kam by měla směřovat, už je. Je to osobitý literární žánr s mnoha subžánry. Fantastika jako taková plodí devadesát procent braku a asi tak deset procent kvality, což je výrazný posun. Tím se dostává na úroveň filmového umění, výtvarného umění anebo třeba, pokud zůstaneme u literatury, samotného mainstreamu.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Vyrovná se jen jednotlivými díly, možná tak deseti knihami z kompletní produkce české fantastiky za celou tu dobu, kdy se u nás tento žánr píše. Čím se liší? No právě, že ve všem. Nechci se rozepisovat o literárním neumětelství, o upachtěnosti a pořád stále sílícím ghettu, v němž si pár fanoušků píše po večerech pro pár dalších desítek fanoušků. Literární fantastiku, myslím tím slovem „literaturu“ u nás píše tak pět, šest autorů. A jsou to všechno autoři, kteří dokážou vykročit z ghetta SFFH a literárním zpracování svým příběhů, nikoli draky, elfy a raketami, zaujmout obecné publikum.

9) Jak se měnili/i v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Nevím, jak se měnili ostatní autoři. Já jsem na sebe jen čím dál víc v tvorbě přísnější a ukázněnější, takže nechrlím ročně dvě, tři knihy, což již samo o sobě vylučuje kvalitu. Raymond Chandler napsal pět knih. A stačilo to.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Typický český čtenář fantastiky neexistuje. Jako neexistuje typický český čtenář detektivky nebo military. Každý čtenář hledá a očekává kvalitu. A záleží jen na jeho míře vkusu a toho, co od čtení samotného požaduje. Odpovědi typu: „hledá únik od reality všedního dne“ a podobné považuji trochu za pseudofilozofické. Čtenář se chce bavit. Někoho baví čistá akce, jiného romantický příběh a dalšího náročný či experimentální text. Někdo tomu říká, že se čtenář chce i poučit, ale nejlíp se poučí ze života, a když jsme u těch knih, tak určitě nejvíc z odborných knih. Takže ani to samotné poučení tam moc nehraje roli.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Ne. Čtenář si pořád kupuje nebo si půjčuje knihy. Čte je. Očekává to, co jsem říkal o odstavec výše. A protože se stále vydávají díla fantastiky stará desítky let a nacházejí si

stále nové čtenáře, tak to jen potvrzuje, že čtenář hledá kvalitu. A je mu úplně jedno, co se změnilo za posledních deset let.

6.1.6 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Jaroslav Mostecký

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Dnes se už nedá číst sto procent toho, co vyšlo, a to i když ten výběr zúžím jen na naši fantastiku. Dřív tomu ale tak skutečně bylo, rozhodně v mém případě. Četl jsem drtivou většinu toho, co u nás vyšlo před rokem 1989, a vlastně jsem minul jen knižní rarity, o kterých jsem se později dočetl v odborných článcích Ivana Adamoviče. Takže od Svatopluka Čecha, Jakuba Arbese, až po objemnou ságu Tomáše Hrubého *V soumraku lidstva*, od trapného blábolu Slávka Jelínka *Dobrodružství dvou hochů na Měsíci*, přes knížečku Dominika Filipa *Filmařova dobrodružství v pravěku*, přes Trosku, Babulu, Běhounka, Nesvadbu, Součka, Neffa a další a další.

K tomu jsem měl ještě to štěstí, že moje teta provozovala sběrnou surovin, a tak jsem se v průběhu let dostal prakticky ke všem časopisům, které u nás od války vyšly, a poctivě jsem četl každou sci-fi povídku, co se tam objevila... Dnes je situace zatraceně jiná. Fantastika se změnila. Rozděbila se, rozkošatěla. Přibyly i větve, jestli zůstanu u tohoto přirovnání, které někdo narouboval a výsledek je dost křečovitý. Na některých větvích roste ovoce, které je pro mne kyselé a zkousnu jej jen silou vůle, na některých hořké, že se mi z něho dělá špatně. Tím teď nemyslím kvalitu textů, tím myslím téma, nebo vlastně podžánr...

Na některých zase rostou plody, které mi chutnají. Po těchto jdu. Tahle selekce co si přečtu a co ne je ale vynucená dvěma věcmi. Jednak tím, co roste na těch větvích, co se mi nelíbí, a jednak dnes už i tím, že po zdravotních problémech, kdy jsem kvůli špatné medikaci lékaře málem přišel o zrak, už tolik oči namáhat a potažmo tedy i číst nemůžu.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíc v oblíbení?

Ještě jsem neuměl ani číst, a už jsem si neustále listoval verneovkami a knihou J. M. Trosky *Zápas s nebem*. To byla potom taky první žánrová knížka, kterou jsem si přečetl. Tahle knížka, a filmy *Ikárie XB-1* a *Akce Bororo* mě nasměrovaly pro zbytek života.

Jednoznačně Bradburyho *Martánskou kroniku*. Všechno ostatní je daleko za ní. Pokud byla otázka myšlena jen s ohledem na tuzemskou tvorbu, pak to nemám tak jednoznačně určeno, ale určitě bych uvedl Vladimíra Babulu a Ludvíka Součka.

3) Co/kdo vás přivedlo k tvorbě literární fantastiky?

Tak to nevím. Asi to bude znít jako klišé, ale bylo to tam někde uvnitř. Od malička. První příběhy jsem si psal hned, jak jsem uměl psát, a předtím jsem si maloval kreslené seriály bez textu, protože psát jsem neuměl. I v nich vystupovali mimozemšťané a hlavně bytosti ze dna oceánu.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

To se vždycky nějak vykrystalizuje z universa kolem. Taky z toho, co člověk zažije. Mám nápady na padesát knížek a žádný z nich nebude krást nebo půjčovat si nápad jiného autora. S inspirací nemám problém. Spíš s tím, že jak člověk stárne, je mu čím dál víc líto toho času u počítače, když se tam venku dá zažít tolik zajímavých věcí...

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Pokud chcete jméno některého autora, tak to vám nepovím. Já vím, nabízí se J. R. R. Tolkien, a je fakt, že bez něj by dnes žánr fantastiky vypadal jinak. Ovlivnil možná miliony lidí. (Mimochodem tolkienovská fantasy roste na těch větvích, kde je pro mne ovoce mírně nakyslé). Jenomže všechno to vypuklo mnoho let po jeho smrti. Jsem přesvědčen, že kdyby nedošlo k filmovému zpracování z posledních let, tak se o něm vědělo se stejnou mírou jak před třiceti lety a těžko by někdo uvažoval o tom, že právě on ovlivnil vývoj žánru.

Takže podle mne nejvíc ovlivnil vývoj žánru filmový průmysl ruku v ruce s televizními seriály, ať už se nám to líbí nebo ne. (Já rozhodně nejsem filmový fanoušek, a když už se mi něco líbí, tak recenzentům v žánrových časopisech ne

a obráceně). Pokud však otázka stála na tom, co ovlivnilo vývoj tady u nás, a chtěla byste něčí jméno, pak přes oblibu Součka, Nesvadby, Veise a dalších, to byl jednoznačně Ondřej Neff, který měl ovšem na rozdíl např. od Součka štěstí na dobu, v níž publikoval. Už jsem to kdysi řekl na podiu, když jsem přebíral, tuším čtvrtou cenu Akademie SFFH, Ondřej Neff byl ten, kdo postavil chodníčky přes bažinu, po které jsme pak přešli my a na druhém břehu mohli začít stavět naše hrady.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Óóóóó! Proměnila! Hrozně moc. Z undergroundu je to dnes tvrdá komerce. Jak už jsem řekl, rozkošatěla, v tom se asi změnila nejvíc. Sci-fi, horror, fantasy, všechny žánry mají spoustu podžánrů, třeba podžánr sci-fi steampunk se, jak jsem zaslechl, ještě dělí na dieselpunk a další punky... atd. atd. Normálnímu člověku to přijde spíš směšné než odborné...

Část toho, co má dneska nálepkou sci-fi považují za fantasmagorie. Bohužel právě všichni ti X-meni, a podobně jsou dneska v kursu. Tak to jsem si poplakal, a na druhou stranu – ačkoli Tolkienovská fantasy mě moc nebere, Harry Potter taky a ze seriálů se klaním pouze Stargate, jsou tyhle fenomény právě tím, co obrátilo fantastiku naruby. Vedle klasického fandomu dnes existují fanouškovská hnutí, kterým je z většiny nějaká fantastika ukradená, je zajímavá ten konkrétní film, seriál a jeho svět. Ale právě proto, že je jich tolik, obrací se na ně pozornost autorů, scénáristů atd. a důsledek toho pak mění žánr. Svým způsobem je to fajn, ale já jako autor chci psát to, co mě zajímá a baví. A v okamžiku, kdy nastane situace, že mne začne někdo nutit, co mám psát, tak narazí. Nebo já. Ale k prolnutí nedojde.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Bojím se, že do pekla. Ploché příběhy s nesmrtelnými, nezranitelnými chlápky. Viz všichni ti supermani, spidermani atd. Ale pak i to odezní, vrátí se romantika, pak techno sci-fi... Pořád dokola a nakonec pořád ve stejných stopách. Möbiova páska...

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

To je spíš otázka pro odborníka. Necítím se natolik erudovaný, aby posuzoval, v čem se liší. Rozhodně ale budu tvrdit, že někteří naši autoři, jako je třeba Leonard Medek, Josef Pecinovský a někteří další by v pohodě uspěli i tam. Opět – záleží na tom, jaký typ příběhu tam zrovna bude letět...

9) Jak se měnili v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Myslím, že tohle je individuální. Od některých mám rád jejich první díla a ta dnešní raději ani neotevírám, jiní se vyvíjejí ke stále lepšímu. Tolik ke kvalitě děl. Přístup? I tohle je od autora k autorovi jiné. Když začínáte, toužíte po tom, aby vám kniha vyšla. Je napsaná, pak odevzdaná... Přijatá! Projel ji redaktor... Kdy už to vyjde? Pak se dozvíte, že teď ještě ne, protože... To je zákon schválnosti, u té první knížky do toho většinou vždycky něco vlezle... A pak tu najednou je! Je to úžasný pocit. Všechno je fajn... Někomu to stačí a někdo hned začne psát další, a třetí... A najednou si uvědomí, že nakladatel podle něho kašle na reklamu.

Někdo jiný by to mohl dělat lépe. Nebo mu podle jeho mínění platí málo. Nebo mu ten parchant nezaplátil vůbec... Na druhé straně je někomu blbý odcházet od toho nakladatele, Vždyť to právě on mu dal tu první šanci... Někdo nemá problém někomu podtrhnout nohy a někdo ho bude mít vždycky... A pak se vytříbí různé skupiny. Jedni touží po tom psát to svoje, jak řekl Werich s Horníčkem „radši míň za to, co radši“. O těch se ví míň, nepíšou o závod, a jejich věc skoro vždycky za to stojí, aby si ji člověk přečetl. (Pozor- teď mluvím o těch autorech, co to umí. Takového toho vymlouvání špatných autorů, proč nevychází, jsme měli v minulosti dost).

Další skupina chce peníze, případně společenskou prestiž. Těch je většina. (Nějaký Francouz řekl, že spisovatelé jsou druzí nejješitnější lidé hned po malířích.) Tihle si udělají jméno, odpinknou dosavadního vydavatele, i když s ním třeba mají smlouvu a jdou do velkého nakladatelského domu, případně jinam, kde jim slíbí to, co tady neměli, tedy peníze, nebo slávu...? A pak už píšou podle objednávky, co chce vydavatel,

co chtějí lidé. Mají výhodu v tom, že když se dostatečně „proslaví“, tak pak už od nich berou cokoli, i totální pitomost. Všechny tyhle typy, které jsem tu popsal, tu v našem rybníčku máme.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Myslím, že každý něco jiného, ale především se čtenáři fantastiky liší od těch ostatních, co čtou v různých variantách o tom, že *Jana zahrnula Frantovi, a Ludva se kvůli tomu opil*. Liší se od nich tím, že mají v sobě určitý stupeň fantazie. Pračlověk, kterého napadlo, že si z hořícího stromu vzít hořící větev, odnést ji do jeskyně a zahřát se, měl fantazii. Dokázal si domyslet, co to bude pro jeho tlupu znamenat. Lidstvo se skládá z těch, co mají fantazii (ať už pasivní, tedy že ji užívají např. jako prostředek k naladění se na četbu fantastiky nebo aktivní, že jsou schopni něco vymyslet, vytvořit, vynalézt, objevit...). Druhou, oddělenou skupinou jsou ti, co tu fantazii nemají a jen přijímají to, co jim ti první ukázali. Případně v minulosti občas někoho z té první skupinky upálili, když už si „vymýšlel“ až moc. A vrátím se – proč tenhle žánr čteme? Hledáme ve fantastice světy, které nás zaujmou, strhnou, protože svět nám připadá všední. Já to tak cítím...

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Určitě ano. To jde ruku v ruce s tím rozdělením fantastiky do rozkošatělého stromu. Každý chce to svoje. Oblíbená kniha, jak ji znala generace čtenářů fantastiky před námi, je dnes už něco jiného. Bestseller to je pořád, ale v některých případech se proměnila v cosi, co určuje život spousty lidí. Jejich styl, způsob trávení času. Možná až někdy i životní názor. Je to úžasné, ale když se dívám do budoucnosti, tak vidím i nebezpečí. To je ta fantazie, která mi umožňuje to vidět.

6.1.7 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Miloš Urban

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Téměř nikdy.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Asi nějaká pohádková, ale už si to nepamatuju. Němcová nebo Erben.

Nemohu říci.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Literární fantastiky se při svém psaní pouze dotýkám. Pokud by tam spadal Ray Bradbury a jeho povídková sbírka *Slunce a stín* (tuším, že se to tak jmenovalo), pak bych ho jmenoval jako inspiraci, která na mě silně zapůsobila. Ale četl jsem to jako teenager, a že budu sám jednou něco psát a ještě ke všemu to vydávat, jsem tehdy neměl tušení.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Já žánrové psaní jako takové považuju za „příliš omezené“ (v dobrém slova smyslu). Dodržovat striktně nějaký žánr je činnost, která pro mě nestojí za to, moje tvorba je příliš svobodná na to, než aby na ni mohl stačit nějaký žánr. Na druhou stranu využívat a zneužívat různé žánrové postupy a útvary pro svou vlastní autorskou agendu se nezdráhám. Ale ten žánr musí být vždy podřízený. Proto budu s žánrovým psaním nadále flirtovat, ale nikdy se mu nebudu podřizovat.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Umberto Eco použil pro svůj *filozofickohistorickosémiotický* román *Jméno růže* žánr detektivky, kriminálky a možná i hrůzostrašného románu. To, co udělal, byla zpětně obrácená revoluce. Dokázal, že i tradiční způsob románové tvorby má po

výbojích francouzského nového románu a jiných experimentů smysl, a dokonce i hodnotu.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

To nedokážu říct, protože toho čtu velmi málo. Ale připadá mi, že dnes je primárně cílená na velice mladé publikum, často dětské. To, pokud to můžu odhadnout, asi dřív nebývalo. Taky je tu mnohem víc ženských hrdinek, a ty se chovají jako muži. Zatímco když je mužský hrdina zženštilý, je to negativní a pro smích. Ale když je žena nežensky tvrdá, samostatná a bojovná, je to v pořádku a dívky se s ní jistě identifikují. Ovlivnil to feministický a jiný levicový diskurs, který tímto způsobem proniká i do triviální literatury.

Nepřísluší mi to hodnotit. Já mám už od dětství rád čtení pro dospělé. Když horor, tak pořádný, tj. takový, který by dítěti neměl přijít do rukou. A jestli budou superženy (tedy „nadženy“) ještě víc super (výš nad muži), než už jsou, to je otázka. Asi budou, ale o to menší důvod takové věci číst.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Nedokážu odpovědět.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Nedokážu odpovědět.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Nedokážu odpovědět.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Nedokážu odpovědět. Asi únik z málo fantastické mimoliterární reality.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Nemám tušení.

6.1.8 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Jiří Pavlovský

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Jako jeden ze správců série *Kladivo na čaroděje* čtu obvykle ostatní české přispěvatele do téhle řady. A pak samozřejmě věci Štěpána Kopřivy, kterého i vydáváme. Jinak nějak českou scénu nevyhledávám. Buď by to bylo horší než já, takže by bylo zbytečné, abych to četl... nebo by to bylo lepší než já a pak bych měl deprese.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Hádám, že nějaký Troska. Nebo Ondřej Neff. Samozřejmě, pokud nepočítáte věci, jako *Polámal se mraveneček*, která je v podstatě taky sci-fi, protože mravenci obvykle nemají zdravotnický systém.

Polámal se mraveneček. Bez diskuzí. A z nových věcí knihy od Štěpána Kopřivy, především *Asfalt*. A pak věci z *Kladiva na čaroděje*. Ty jsou fakt skvělé.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

K psaní fantastiky mě přivedl fakt, že cokoliv jiného by vyžadovalo mnohem víc práce či dokonce studia. Nebo znalost lidské psychologie a emocí. A navíc mám slabost destrukci reality.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Částečně v realitě, v domýšlení věcí do bizarních důsledků a v tom, že mám panickou hrůzu téměř ze všeho. Anebo to prostě ukradnu.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Neff, Procházka, Kulhánek...aspoň pokud mluvíme o české scéně.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Ale ano – ale každá literatura se proměňuje. Obvykle s tím, že přijde autor, který zkusí něco jiného a vyjde mu to.. a všichni to po něm začnu opakovat. Literární fantastika navíc hodně kopíruje společenskou situaci.

A rozhodně před padesáti lety nebylo tolik blýskavých upírů.

Jsem už ve věku, kdy hlásám Hellerovu poučku, že každá změna je vždycky k horšímu. Ale pořád vzniká dost zajímavých titulů, že nehrozí, že se člověk utopí v oceánu experimentů a nedějových slovních eskapád.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Čím dál víc se diferencuje a je čím dál větší rozdíl mezi hodnotnou fantastikou (obvykle plné barvitých popisů a nepochopitelného děje) a tou brakovou (obvykle se svalnatými hrdiny) a čtenáři se čím dál výrazněji dělí na odlišné tábory. Ale pořád se objevují zajímavé novinky – viz Mart'an.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

V přístupu a východoevropské cyničnosti a nedůvěře k jakýmkoliv vyšším hodnotám. Dost často jsou v českých románech prvky beznaděje a toho obvyklého „nic nemá smysl, stejně s námi vyjebou“.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Když jsme začínali psát, byla vlna přebujelých emocí, citlivých hrdinů a rozervaných niter. Což nás samozřejmě donutilo začít psát cynické akční fláky plné brutality a amorálních hrdinů. To pak dotáhl do dokonalosti Kulhánek či Kopřiva a další. Pak začaly příběhy koшатět a dnes nejdete v žánru české fantastiky absolutně všechno... a to je taky všechno, co o české fantastice vím.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

To, co hledá ve veškeré literatuře. Napětí, zamyšlení, oddech, emoce, příběhy, sny. Jen jsou v tomhle případě podávány v trochu jiné podobě a můžou se díky fantastice vytvářet pro tyhle příběhy speciální světy. Když chcete vyprávět o vzpouře proti útlaku, můžete si pro ten příběh vybudovat speciální svět

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Dřív si museli čeští spisovatelé brát zahraniční pseudonymy, aby je vůbec někdo kupoval. Pak byla naopak vlna zájmu o Čechy... a teď je situace normální. Jsou hodně úspěšní autoři, jsou ti středně úspěšní i ti neúspěšní. Rozhodně jsou dnes čtenáři mnohem kritičtější. Už to není ani „to je český, to bude blábol“, ani „musíme podpořit české tvůrce“, už je to spíš „je to dobrý, tak to koupím – bez ohledu na zemi původu“. Což je fajn.

6.1.9 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Miroslav Žamboch

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Před rokem 1989 jsem četl cokoli, co bylo k dispozici, později jsem obrátil například centrum polské kultury v Praze. V polštině bylo k dispozici mnohem víc překladových knih než u nás. A také jsem četl rusky.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

První tuzemská žánrová kniha. Netuším. První žánrová kniha bylo *Dvacet tisíc mil pod mořem* od Julese Verna. Ale naše? Možná *Cesta slepých ptáků* od Ludvíka Součka. Naprosto mě dostal, pan Souček. Hledal jsem pak v novinách, zda mi něco neuteklo, o Gagarinovi a jeho následnících jsem věděl, o mimozemšťanech na Islandu nikoliv. A o expedici na Mars také ne. Bohužel to byla jen mystifikace ...

Po této Vaší otázce jsem se vnitřním zrakem podíval do minulosti a vynořilo se mi: Už zmíněný Ludvík Souček a jeho *Pevnost bílých mravenců*. Kniha povídek *Dvojnásobný dvojník* od Ladislava Szalaaie a Zdeňka Rosenbauma, tuším je v ní skvělá povídka *Zemědělec* (snad se tak opravdu jmenuje). Žlutá kniha povídek (to není název titulu, byla fakt žlutá), v jedné z povídek vystupují škeble, které ve své chuti obsahují informace o tragickém střetu kosmonautů, také je tam povídka o maskovaném mimozemšťanovi, jenž je extrémně odolný vůči radiaci a přežívá mezi námi ve skrytu. Neffova povídka *Bílá hůl ráže 7.62*, *Největší vodvaz v dějinách swangu*. Názvy těch knih už dohromady nedám a ve vlastní knihovně je nemám.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Jules Verne: *Dvacet tisíc mil pod mořem*. *Tajuplný ostrov* a pak ti další, Lem, Asimov, Clark

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

V jiných knihách, v počítačových hrách, v písních ... v jiných příbězích obecně. Povídku *Zpověď válečníka* jsem napsal podle písně Lucie Dotknu se ohně, Drsného spasitele podle videoklipu, o němž jsem se později dozvěděl, že je sestříhán z několika animovaných filmů o upírech, *Líheň* jsem napsal po seznámení se s knihami Jiřího Kulhánka, pro můj poslední román *V ocel zakuti* mě inspirovalo hraní počítačové hry *World of Tanks*.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Rozvoj vědy a techniky a její následné zesložitení nad míru, která je pro běžného člověka pochopitelná. Věda i technika začíná i v reálném světě splývat s čáry a kouzly

a to se nám teď odráží ve fantastice. Například příběhy Neala Ashera, ať se tváří vědeckofantasticky, s vědou už opravdu moc společného nemají. Jen jména, jinak je to magie jak vyšitá.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Zpočátku byli všichni fascinováni, tím co je, potenciálně bude, možné. Hráli jsme si s raketami, planetami. V šedesátých, sedmdesátých letech často postavy ani neměly jména, byli to jen piloti, navigátoři a tak dále. Stylistika byla ... jednoduchá. Charaktery, motivace, nic z toho nebylo důležité, byli jsme všichni opojeni tím, co je možné, kosmem, hlubinami ...

I když nejsem tak starý, abych si to pamatoval, prožil jsem si to soukromě, když jsem četl sci-fi z té doby a stejně jako mé předchůdce, mě ohromil a ochromil úžas z nekonečného vesmíru a lidských možností.

Dnes, fantastika dospěla. Její nejlepší díla mají vysokou uměleckou úroveň poměřováno obecnými kritérii. Pokud ta kritéria v něčem tak subjektivním existují. Ale já si to myslím, tedy že je splňují. A současně někde zůstává hravá, barevná, aby svého čtenáře pobavila. A stáže dokáže ohromit.

Pozitivně. Jsem rád, že k ní došlo, protože jinak by mě už nebavila číst.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Směřuje všemi směry. Geniální formulace, musím se pochválit. Už jsem zmínil splynutí vědy a magie, které se stávají nerozlišitelné. Fantastika bude podle mě dál zkoumat směry vývoje, kterými se naše společnosti může vydat. Jestliže teoretičtí fyzikové realizují své šílené představy o tom, jak by mohl fungovat náš vesmír, pomocí svých teorií, autoři fantastiky něco podobného dělají ve svých dílech se společností. A také bude podle mě stále lepší, sofistikovanější, různorodější. Pokud nás, myslím lidskou společnost, nepřejede vlak. Myšleno obrazně.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Já současnou tuzemskou tvorbu prakticky neznám. Nejraději čtu hard science fiction nebo alespoň science fiction a tu u nás nikdo nepíše. A ze světové znám jen malý střípek, tedy těžko mohu porovnávat. Gausovo pravděpodobnostní rozložení kvality platí pro českou populaci stejně jako pro světovou, jen je nás méně.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Já sám se snažím o jediné, předat čtenáři příběh, jak ho vidím, cítím já. Usiluji o co největší autenticitu, věrohodnost mého subjektivního vidění ke čtenáři. Jak se mění „mé příběhy“ a stylistika, to popsat nedokážu. Včera jsem se snažil popsat, jaké to je, když se krčíte za dřevěným brlením a sledujete, jak ho cupují olověné projektily, každou chvíli čekáte, že jeden projde skrz a nemůžete proti tomu nic dělat. Jen umřít. Bylo to složité znázornit. Před deseti lety bych nad něčím takovým asi kapituloval, teď jsem to snad dal dohromady.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Úžas, zábavu, inspiraci.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Je stále náročnější. Má k dispozici knihy celé světové provenience, spousta lidí si čte přímo anglicky. Má k dispozici filmy, počítačové hry. Už se nedá ošidit provinčním rohlíkem. Chce svou kvalitu, ať se jedná o jakoukoliv odnož fantastiky. I hardcore action fantastika musí být dobře napsaná, aby se dnes prosadila.

6.1.10 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Pavel Renčín

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Fantastiku obecně jsem četl celé dětství až do dospělosti, dnes mám na čtení už bohužel mnohem méně času a dělím ho tak padesát na padesát, mezi fantastiku a věci z jiných žánrů. Hodně jsem přešel na audioknihy - ale pouze plné verze knih. Nemám rád krácené věci.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

To je těžké říct, co už je považováno za žánr. Co je třeba *Mluvící balík* od Geralda Durella? Je to pohádka, nebo už fantasy? Dost možná to byl z Čechů Jirka Procházka a Rodokaps s *Kenem Woodem a Mečem krále D'Sala*.

Má odpověď bude naprosto banální. *Malý princ*. Je to prostě zjevení, které se nikdy neomrzí.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

To, že jsem ji rád četl. A když jsem koncem devadesátých let porotcoval nějaké literární soutěže, tak jsem si neskromně pomyslel, že tohle zvládnou taky. A třeba i lépe.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

V tantře. Ne, dělám si srandu, to je otázka, na kterou autoři neradi odpovídají. Protože neví. Důležité je, že se inspirace pokaždé dostaví.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Nejsem teoretik žánru. Na toto si netroufnu odpovědět. Řekl bych, že to bude nejspíš něco o ústupu klasické fantasy a rozbití žánru do nepřeborné škály podžánrů, aby si každý našel přesně to svoje.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Viz minulá odpověď.

Dobře. Já jsem přesně představitel té pestrosti. Pořád se pohybuju mezi žánry, nechci se nechat svazovat nějakými úzkými pravidly.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Není žádná ostuda říci, že to nevím.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Některé tuzemské knihy se vyrovnají zahraniční špičce. Je jich ale velmi málo. Je to logické, protože v zahraničí tvoří mnohem více autorů. Principiálně ale Češi nejsou určitě o nic horší než třeba Američané. Spíš naopak.

9) Jak se měnili/i v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Řekl bych, že hodně autorů v Čechách, kteří začínali jako "core" žánroví autoři, se nyní pohybují na hraně fantastického žánru a často podnikají výlety do dalších odvětví beletrie.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Řekl bych, že dobrý příběh a fantazii.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Vezmu to z pohledu domácích autorů. Po devadesátých letech, kdy byl zájem především o zahraniční autory, přišly dvoutisícovky, které naopak přinesly boom pro domácí autory. V této době jsem začínal psát i já. V současnosti je už konkurence na trhu poměrně velká, čtenáři očekávají kvalitu a není tak lehké se prosadit. Těm nejlepším se to ale určitě podaří.

6.1.11 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Petr Schink

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Česká drsná škola v pojetí mistra Kulhánka a jeho následníků byla jedním z iniciačních bodů mé fantastické úchylky a svého času jsem přečetl prakticky všechno s plazmometem nebo předdimenzovaným mečem na obálce. V současnosti už českou scénu sleduji spíše zpovzdálí. Literární oceán mě vyplavil na pobřeží převážně anglofonních autorů, a tak úspěchy/neúspěchy svých rodáků sleduji už jen v recenzích a ohlasech čtenářů. Dokud mistr zase něco nevydá ☺

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Pokud nepočítám kratší práce v Ikarii a mohu se spolehnout na svou už ne tak zcela neprůstřednou paměť, byl to právě Jiří Kulhánek a jeho *Vládci strachu*. Fádni, já vím. Následoval Mirek Žamboch, Leonard Medek, Štěpán Kopřiva a další. Z valné části mí téměř věkoví souputníci, kteří však začali s tvorbou přeci jen o něco dříve a mohli mě tak inspirovat.

Mám se opakovat? Ale ne, tentokrát bych uvedl spíše *Cestu krve* od stejného autora. Možná i díky puncu „zakázané knihy“, kterou jí vtiskl sám Kulhánek. Díky zákazu reedice se stala velmi horkým zbožím a i v knihovně, kde pracuji, platí za podpultovku a je z větší části vypůjčená navěky (čti – ukradená).

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Do pr... smí se to v diplomce? No dobře, zase Kulhánek, když už musím zůstat u českých autorů. Jinak by to byla klasická skvadra klasiků – Zelazny, Tolkien, Howard, Moorcock, Gemmell, Feist, Eddings...

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Inspirace číhá všude kolem, i když je jasné, že při psaní steampunku a akční sci-fi mě polibek múzy asi nečeká zrovna ve frontě na rohlíky. Už se mi stalo, že mě

inspiroval zajímavý obraz, scéna ve filmu nebo počítačová hra. Ctitelé Falloutu jistě ví, že hlavně mé nejstarší povídky se dají celkem snadno popsat jako fan-fikce na motivy této hry. Nezasťírám a hrdě se k tomu hlásím. Krást se dá prostě všude.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Fantastika se dá jen stěží pojmout jako jednolitý celek. Dnes se už se do této škatulky musí vejít hrdinské eposy, naturalistické krváky, upírské romance, splatter punk, kyberpunk a jiné panky a i ty se dají psát lehkou rukou jako žánrovka do tramvaje, i jako vážně míněné dílo s přesahem. Pokud pomínu notoricky profláklé otce zakladatele R. E. Howarda a J. R. R. Tolkiena, kteří se ostatně asi ani nevejdou do zmíněných 50 let, musel bych se opakovat se jmény mých velkých vzorů.

Jistě bych mohl přihodit nováčky jako Abercrombieho s jeho morálně nejednoznačnými „hrdiny“, za mě osobně bych neměl opomenout Jima Butchera, takto spíše spotřebního autora, který mě však nedokáže nudit. A jako titán ční nad všemi G. R. R. Martin rozhodně nejen se svou *Písní ledu a ohně*. Tu bych možná pro její těžkopádný rozmach odsunul až na druhou příčku po kratších povídkových pracích.

Dan Simmons, také autor tlustošpalků, nadhodil mnoho zajímavých motivů a své knižní světy propletl pavučinou vnitřních odkazů, které je dokáží obohatit. A Sapkowski a jeho *Zaklínač* se světem slovanské mytologie, nadržovaných čarodějek a osudem zmítaných hrdinů? Popravdě, dnes už mi svými morálitami leze spíše na nervy, ale na začátku to byl jeden z velkých vzorů a mustr by si mohl vzít nejeden anglický či americký velikán.

Gaiman a jeho kruté i poetické snové světy zručně balancuje na pomezí žánrů vážné literatury a lehké fantastiky. A to jsem zatím převážně jen u fantasy. Sci-fi a jeho otcové zakladatelé pro mě už z větší části vyčpěli, kdo zůstává, je Ray Bradbury se svou tesklivou melancholickou náladou, prolínající se desítkami povídek, novel i románů. Podobně zásadní je pro mě Lovecraft, který je sice už přeci jen hodně přes čáru zmíněných padesáti let, ale nemůžu si pomoci a musím vyzdvihnout jeho pradávné bohy líně se převalující v kosmické prázdnotě. Ozvěny jejich špatných snů přivedly

nejednoho z Lovecraftových hrdinů k šílenství a mě přinesly mnohé rozkoše při čtení jeho povídkových prací.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Rozvinula se, rozkošatila a získala hlubší ponor. Na druhou stranu se už autoři nestydí za čistě spotřební žánrovky. Zkrátka řeka fantastiky se rozběhla mnoha bočními rameny, stále je však myslím zřetelné, z jakého pramene vyvěrá.

Je příjemné vědět, že se na knižním trhu uplatní i s mými geneticky zmutovanými troly, případně bizarními roboty ze starých sci-fiček z padesátých let. Na druhou stranu už možná kostnatím a nevnímám úplně libě současnou záplavu romantických fantasmagorií v mnoha odstínech šedi od zamilovaných upírských středoškoláků po hrdinné slečny bojující v dystopických světech o tu jedinou a neposkvrněnou lásku svého života. Ale každému co jeho jest. Musím však uznat, že i tady se knihy třísí do barvitého oblaku od braku, přes chytlavé jednohubky až po velmi povedená díla. Minimálně se tomu budu snažit uvěřit ☺

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Módní vlny ve fantastice se vždy přelévaly sem a tam s prudkostí u jiných žánrů nevídanou. Už jsem zmínil upírské romance, dystopie, dále steampunk, new weird, apokalyptické zombie masakry a našlo by se mnoho dalších subžánrů, které se vynořily, chvíli se zdálo, že nevychází nic jiného a nakonec se etablovaly a ustálily jako uznávaný subžánr. V poslední době sleduji spíše odliv autorů fantastiky k více mainstreamovým škatulkám, jako jsou detektivky, historické romány nebo třeba i pohádky.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Něčemu se vyrovná, něčemu už méně. Pořád ještě čekám na velkého autora klasického fantasy eposu z tolkienovské líhně. Otázka je, jestli si její dnešní doba ještě žádá. Mě by každopádně takový pokus bavilo přinejmenším číst, když už ne tvořit. Ale typ literárního anti/hrdiny se silným morálním kompasem a tendencí nakopat všem

okolo zadky, ten se myslím u nás zakořenil a vykvetl do krásy, kterou by nám mohli v zahraničí ještě závidět.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Sci-fi jako únik ze sevření režimu, jako vyjádření touhy po svobodě a prozkoumávání hranic lidského intelektu i hlubin vesmíru, to byl myslím nejen v ČR jeden z hlavních hybatelů tohoto žánru před sametovou revolucí. Následovalo opojení fantazijními světy, možnost napsat si cokoliv a jakkoliv. Zkrátka okouzlení lehčími žánry nespoutanými tíživou odpovědností vměstnat do příběhu pokud možno nějak světoborné morální poselství. Myslím, že současná fantasy scéna je v tomto celkem zdravá: Autoři dozráli (někteří), z příjemných akčních jednohubek se staly vydatné obložené chleby, ve kterých snadno rozžvýkáme a strávíme i nějaké to morální poselství. Dokonce i já ve svých dílech jedno dvě mám.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Tuzemská fantastická scéna je specifická v tom, že čtenář často nehledá jen dobrý příběh, ale také zapojení do komunity. Cony (setkání fandů sci-fi a fantasy s přednáškami, soutěžemi, pijatykami...) se pořádají už dlouhá léta. Každý se zná s každým, což je taky občas na škodu, protože pak každý na každého něco ví ☺ Ale o to je tento mikrosvět živější. I když i tady vidím určité ochladnutí vzhledem k virtualizaci osobních kontaktů na úroveň facebookového statusu.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Čtenáři jsou možná o něco náročnější, neodpouštějí tak benevolentně autorská šlápnutí vedle. Zradu po léta pečlivě budovaných světů a hrdinů si spisovatel bažící po změně a odpoutání od vytěženého literárního univerza většinou těžce odskáče. Sapkowski nebo třeba Kulhánek by mohli vyprávět. Vzhledem k široké nabídce nejen českých, ale i překladových titulů však nevidím důvod, proč by nemohly i ty sebezbyznější čtenářské choutky dojít naplnění. Já se každopádně co do bizarnosti snažím velice. ☺

6.1.12 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Lucie Lukačovičová

1) V jaké míře čtete, nebo jste četla, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Čtu, hodně a ráda. Oslovují mě autoři jako Leonard Medek, Františka Vrbenská, Adam Andres, Jan Kotouč, Julie Nováková, Vilma Kadlečková nebo Hanina Veselá. A to je docela široká paleta.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetla, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Pravděpodobně kniha *Tři česká romaneta* (Arbes, Čapek-Chod, Havlíček). Ze současné fantastiky pak *Wetemaa* (Adam Andres).

To se mění, podle toho, co vychází. Momentálně *O snovačce a přemyslovi* od Vilmy Kadlečkové.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Setkání s dílem Bradburyho a Tolkiena. A také celoživotní zájem o mytologii. Domnívám se, že klasická fantasy je dcera a dědička mýtu.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Inspirace je všudypřítomná. Ale pro mne asi nejvíc spočívá ve zkoumání „jinakosti“ v našem světě, v průzkumu symbolů, cizích kultur, zvyklostí, mýtů, legend, narativity a imaginace nejrůznějších národů.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Domnívám se, že na žánr má vliv skutečnost, že se začíná vynořovat z literárního ghetta. Fantastika se dostává do médií, začíná se blížit mainstreamu. Je to patrnější na překladové literatuře, ale i u domácí tvorby nastává tento posun.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

S výše zmíněným jevem souvisí, že se začínají stírat hranice mezi žánry a sub-žánry. Fantaskní žánry se mísí s mainstreamovými. Kříží se *detektivka* se *sci-fi*, *sci-fi* s *fantasy*, ale i *fantasy* s *romancí*, *horor* se *vztahovým dramatem* nebo *thriller* s *historickou fantasy*, *pohádkou* či *kyberpunkem*.

Pozitivně. Poskytuje větší šíři záběru, větší možnosti.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Kupředu. A to i v případě, že se zabývá reálnou či fiktivní historií, čili minulostí. Literární fantastika je prostor pro odvážlivce experimentátory. Ačkoli i zde se kopírují úspěšné modely a vznikají trendy, věřím, že prostor lidské představivosti je nevyčerpatelný. Co se týče žánrů, tak na vzestupu je steampunk, space opera, postapokalyptická témata a urban fantasy.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Naše tvorba není ani lepší ani horší. Světový – pro zjednodušení řekněme anglofonní – trh je obrovský, to je hlavní rozdíl. Ohromné množství autorů, nakladatelů, překladatelů a čtenářů skýtá jisté výhody. Ale tuzemská tvorba je pestrá, živá a životaschopná. Někdy zasazená do místního prostředí (ať už současného, historického či alternativního). Dokáže stejně dobře prostě bavit, jako se dotýkat našich lokálních starostí a zvyklostí, nebo se v zrcadle fantaskního žánru zabývat celosvětovými problémy.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Domnívám se, že se průběžně mění otázka prestiže fantaskního žánru – a také otázka, zda se lze psaním uživit. Tyto dva aspekty profesionalizace žánrového psaní se neustále převalují sem a tam, někdy to i ono vypadá nadějněji, jindy hůř. Rovněž záleží

na tom, s jakým obdobím a situací porovnááme. Neodvážila bych se mapovat minulost ani odhadovat budoucnost.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Myslím si, že v současnosti neexistuje nic jako “typický čtenář fantastiky”. Jak se vzcházejí nejrůznější subžánry, liší se i preference čtenářů. Ale pokud se dopustím hrubé generalizace, tak bych řekla, že očekává nápad, barvitou představu (ať už prudce akční nebo hluboce filosofickou) něco působivého a nevšedního.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Řekla bych, že současný dospělý čtenář je náročnější. Má možnost si vybírat, ledacos už načetl, často čte přímo v originále. Má s čím srovnávat.

6.1.13 Rozhovor s autorem fantastické literatury – František Kotleta

1) V jaké míře čtete, nebo jste četl, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Snažím se číst v podstatě všechno, co není úplná ptákovina. Ostatně to kdysi radil i Artur C. Clark začínajícím autorům – Čtete všechno, co vyjde.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Nepamatuji se. Ze světové to byl *Den trifidů*.

Vládci strachu (Jiří Kulháněk).

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Jiří Kulháněk.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Nějak to samo přichází. A taky dost koukám na porno.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

V Česku? Velinský, Neff, Kulhánek

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Mění se styl. Atmosféra zůstává stejně. Stejně jako archetypy hrdinů.

Pozitivně.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Čer tví.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Je lepší, ne asi.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Jsme starší, unavenější a místo dovádění s fanynkami oceníme propečený stejk a vychlazený pivínko.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Únik ze světa plného pitomců, politiků, pitomých politiků a politikařících pitomců.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

S každou další knihou jsou na autora čtenáři přísnější, ale tak to asi bylo vždycky.

6.1.14 Rozhovor s autorem fantastické literatury – Hana Veselá

1) V jaké míře čtete, nebo jste četla, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Českým autorům věnuji větší pozornost než zahraničním, sleduji nováčky a pokud mi jsou tematicky blízcí, ráda si od nich něco přečtu. Jejich díla jsou často na vyšší úrovni než díla zahraničních kolegů, čemuž vydatně pomáhá i mizerný překlad u cizozemské produkce.

2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetla, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?

Pokud nepočítám věci od France Kafky a výlety pana Broučka, tak *Stezky krve* od Ivany Kuglerové. Bohužel pro mě velké zklamání, na tehdejší dobu to bylo kritikou příznivě přijímané dílo, ale dnes už by asi neobstála.

Temného mága *Ariena* od Karolíny Francové. Je to jediná kniha, o které vím, že je možné ji číst dvěma způsoby, které vedou ke zcela odlišnému chápání poselství knihy. Buď to dopadne dobře, nebo špatně, záleží, jak moc jste věřili vypravěčce.

3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Bude to znít asi dost blbě, ale zhlédnutí Jacksonova Společenstva prstenu.

4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Všude kolem sebe. Svět je plný nápadů, stačí se jen dívat a můžete je sbírat lopatou. Kromě toho ráda navštěvuji místa mající svůj *genius loci*. Jsou nasáklé inspirací jako houby.

5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Tak to netuším, podle mě se žánr vyvíjí pořád. Ale líbí se mi, že v poslední době se už nenosí jenom typická kliše a čtenáři chtějí také postavy z masa a kostí. To v devadesátých letech, kdy jsem se o žánr začala zajímat já, nebylo.

6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Jak už jsem řekla, klišovité hrdinové jsou z kola venku a čtenáři jsou náročnější. Alespoň takhle to vidím já. Jednoduché naivní příběhy o hledání Říše divů, případně boje dobra se zlem, už dneska neobstojí.

Rozhodně jako posun vpřed. Číst pořád o tomtéž se dřív nebo později zají.

7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

To si netroufnu hodnotit. U nás možná k mainstreamu, ale to není cesta, která by se mi líbila a dle mého názoru takové přiblížení souvisí spíš se snahou nakladatelů zaujmout širší publikum. Což je pochopitelné, jen aby to ale nebylo ve svém důsledku spíš kontraproduktivní.

8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

V řadě věcí se vyrovná, například – trochu nefér k zahraničním autorům - jazykem a stylem. Paradoxně malá žánrová nakladatelství často produkují „vymazlené“ knihy českých autorů, zatímco ty větší, komerčně mnohem úspěšnější, chrlí spíše „krmný brak“ v líbivém obalu. A i sebelepší dílo zahraničního autora pokazí mizerný překlad nebo bídě odvedené korektury. S kvalitou je to různé, české věci na našem trhu jsou průměrné až vynikající, ale málokdy úplně špatné. Do toho zkrátka nakladatelé nepůjdou. Naopak v těch překladových věcech se občas opravdová mizérie najde. Čímž mám na mysli věcné chyby, logické nesrovnalosti a celkově řemeslně špatně odvedenou práci. Dost často to jde ruku v ruce s velkou reklamou a krásným balení. Kdyby se radši investovalo do českých děl, říkám si pokaždé, když na takové knižní neštěstí narazím.

9) Jak se měnili/í v průběhu času sami autoři, jejich přístup k žánrovému psaní?

Současný autor většinou začne psát ještě za studií, když na to má čas. Ten pak ale postupně ubývá, jak na něj život nabaluje povinnosti. Práce, rodina, děti... Někdy se

také úplně vytratí inspirace. Buď to překoná a píše dál, nebo to vzdá. Osobně si myslím, že když nápad stojí za to, nikdy to nemůže vzdát. Dobré věci zkrátka chtějí být napsány. Ale jsou i grafomani, kteří píší navzdory kritice i osudu, a nebojí se vydávat svá díla z vlastních peněz, což já ale neschvaluji. Nad každou knihou by měl být bdít někdo další, nezúčastněný. A chytrý autor pochopí, že nepíše pro sebe, ale pro své čtenáře, takže by měl sledovat, co se zrovna nosí. Anebo napsat dílo přímo na zakázku. Proč ne? Psaní je řemeslo jako každé jiné. Na to přišel už Alois Jirásek.

10) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Akci, sex a násilí. Vždycky táhly, táhnou a táhnout budou. Ať se nám to líbí nebo ne, typický čtenář fantastiky je muž průměrného věku a intelektu, který se chce u čtení hlavně odreagovat. A to je třeba mít na paměti. Kvalitní příběh a propracované charaktery jsou pro něj už jenom třešnička na dortu.

11) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Požadavky trhu obecně se mění, a kromě typických čtenářů je dost i těch „netypických“, kteří jsou náročnější. Takže kromě jednoduchých mlátiček a sázek na jistotu, mají dnes zelenou i složitější díla, často srovnatelná s díly klasiků (například *Jonathan Strange a pan Norell*), což je moc dobře, protože to rozšiřuje i čtenářskou základnu.

6.2 Shrnutí a vyhodnocení hloubkových rozhovorů žánrových autorů

Vzhledem ke skutečnosti, že v rozhovorech se současnými tuzemskými autory literární fantastiky bylo použito otevřených otázek, není jejich vyhodnocení zcela jednoznačné či jednoduché. V některých případech žánroví autoři do odpovědí v rozhovoru zapojili svůj obvyklý nadhled či sarkazmus.

V dalších, avšak méně často, se autoři o tuzemskou linii žánrové literatury nezajímají, nebo je dokonce neoslovuje celý žánr fantastické literatury. Většina autorů

naší fantaskní literatury se však o tvorbu svých tuzemských kolegů zajímá a dokáže o ní také zasvěceně hovořit či ji hodnotit a v některých rozhovorech jde o skutečně vyčerpávající a informačně nabitě výpovědi. V jiných případech je to v tomto ohledu však o poznání složitější a využitelných informací se v rozhovorech příliš mnoho nenalézá.

Při globálním hodnocení je však samozřejmě třeba ocenit vstřícnost a snahu, kterou v tomto projektu autoři projevili, když s rozhovorem nejen souhlasili, ale dokonce reagovali velmi rychle. Téměř všichni odpověděli obratem a z oslovených osobností naší současné literární scény reagoval každý, jehož kontaktní email se podařilo získat a byla mu prosba o zodpovězení otázek v rozhovoru zaslána.

6.2.1 V jaké míře čtete, nebo jste četl/a, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?

Patrně není překvapením, že většina tuzemských žánrových autorů četla a dosud čte literárně fantastické práce svých autorských kolegů. Předpoklad, že se všichni autoři o tuto literaturu zajímají se však, trochu nečekaně, nenaplnila ze sta procent. Dva oslovení autoři dokonce prohlásili, že tuzemskou fantastiku prakticky nevyhledávají. Je pravdou, že Ondřej Neff se dříve jistě četbě tohoto žánru věnoval, protože byl v propagaci i mapování tohoto druhu literatury velmi aktivní, přesto je jeho současné odmítání svým způsobem nečekané.

Dalším, kdo literární fantastiku tuzemských autorů téměř nevyhledává, je Miloš Urban, avšak i tento fakt je relativně pochopitelný, protože on sám své dílo k proudu literární fantastiky nepočítá. Sem by se možná dal zařadit i Jiří Pavlovský, který sice tuzemskou fantastiku čte, avšak pouze v limitovaném množství (například dle příslušnosti k jím vytvořené sérii – *Kladivo na čaroděje*) či Petr Schink, který preferuje zejména dílo Jiřího Kulhánka a sám se zajímá o styl v tuzemsku ne tak rozšířený – *steampunk*.

Jiná autorka – Františka Vrbenská – takto žánrovou literaturu nerozlišuje a čte literární díla tuzemská i cizojazyčná stejnou měrou. Pavel Renčín se zase v takovémto

poměru zajímá o literaturu fantaskní a jiných žánrů. Lucie Lukačovičová, Hana Veselá, Vlado Ríša a František Kotleta patří mezi autory, kteří nadšeně a rádi čtou tvorbu tuzemských spisovatelů. Hana Veselá tuzemské literatuře dokonce dává přednost před cizojazyčnými svazky, Vlado Ríša částečně i z profesionálních důvodů (poroty v autorských soutěžích).

V poslední skupině jsou v odpovědích patrné dva hlavní přístupy: jedna část tuzemských žánrových spisovatelů (zejména již zavedení, kteří byli v žánru činní, nebo ne o něj zajímali před rokem 1989) je již patrně částečně přesycena, proto si z produkce pečlivě vybírá, protože žánrová knižní produkce před a po *sametové revoluci* v roce 1989 se výrazně liší. Jiní poukazují na skutečnost, že je stále méně možné (dnes prakticky již vůbec) číst veškeré knihy literární fantastiky, které napíše tuzemští autoři vinou prostého počtu, kvality i vytvořením některých nejnovějších subžánrů. Mezi ně patří Josef Pecinovský, Jaroslav Mostecký, Jiří Procházka nebo Miroslav Žamboch.

6.2.2 Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl/a, a kterou takovou máte nejvíce v oblibě?

První část této otázky se ukázala být trochu komplikovanější, než se při jejím sestavování zdálo. Je však pravdou, že odpovědi jsou relativně pochopitelné, protože u některých autorů směřuje dotaz několik dekád do minulosti. Přesto si převážná část tuzemských autorů (kromě Urbana a Žambocha) na první přečtené žánrové svazky spíše vzpomněla (pokud jako žánrová kniha není brán příběh *Polámal se mraveneček* – údajně nejmilejší svazek Pavlovského).

Patrně je jen logické, že asi nejčastěji bylo zmíněno jméno J. M. Trosky (Neffem - který jeho dílo považuje za své ejoblíbenější, Ríšou, Procházkou, Mosteckým, Pavlovským či Kotletou), který mezi zakladatele žánru u nás patřil. Konkrétní svazky příliš často jmenovány nebyly, pokud ano, jednalo se nejspíše o *Zápas s nebem* (Procházka nebo Mostecký - nejoblíbenější), popřípadě i *Kapitán Nemo* u Procházky. Dalším jménem tuzemského žánrového tvůrce, které zaznělo, byl Vladimír Babula s *Planetou tří sluncí* pro Pecinovského či Mosteckého.

Pro Ríšu je to Běhounek, pro Vrbenskou *Filipka* Jaroslavy Reitmannové, Schink preferuje - Kulhánkovi Vládci strachu, Žamboch, Medek, Kopřiva. Jiní autoři (autorky) – Lukačovičová zmiňuje i starší autorská jména (Arbes, Čapek-Chod, Havlíček), ze současné fantastiky pak *Wetemau* (Adam Andres), Veselá zase věci od France Kafky a výlety pana Broučka nebo také novější *Stezky krve* od Ivany Kuglerové.

Pokud jde o nejoblíbenější svazky tuzemské fantastiky, jedná se často o Součka - Pecinovský, Procházka (konkrétně *Cesty slepých ptáků*, *Runa Rider* a *Sluneční jezero*), ale jeho tvorbusi oblíbil také Žamboch (Součkova *Pevnost bílých mravenců*, *Dvojnásobný dvojník* od Ladislava Szalaie a Zdeňka Rosenbauma, Neffova povídka *Bílá hůl ráže 7.62* a *Největší vodvaz v dějinách swangu*) nebo Mostecký.

Antologie *Labyrint* je nejmilejší pro Pecinovského, Ríša jmenuje Weisův *Dům o tisíci patrech* nebo *Válka s mloky* Karla Čapka, Nesvadbův *Einsteinův mozek*, Neffovo *Tajemství pěti světadílů*, podobně Procházka nejraději povídkové soubory Josefa Nesvadby - *Tarzanova smrt*, *Einsteinův mozek* a *Výpravy opačným směrem*, alegorie *Asfalt* od Štěpána Kopřivy či *Milénium II* Ondřeje Neffa (tohoto autora preferuje také Pavlovský).

Další jmenují již neidentifikovatelné pohádky (Urban) nebo současnější autory – Renčín (*Kena Wooda a Meč krále D'Sala*), Schink (Kulhánkovu *Cestu krve*), podobně má nejvíce v oblibě jeho *Vládce strachu* Kotleta. Nejmilejší je u Lukačovičové aktuálně kniha *O snovačce a přemyslovi* od Vilmy Kadlečkové, *Arien* od Karolíny Francové je číslem jedna u Veselé.

6.2.3 Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?

Další hypotéza, kterou bylo třeba potvrdit či vyvrátit se týká právě vlivu, jenž současné tuzemské žánrové spisovatele k tvorbě přivedl. Podle očekávání sestával hlavní proud odpovědí na tuto otázku ze zvučných jmen tuzemské či světové (převážně žánrové) literatury. Tedy u Ondřeje Neffa to byl Jules Verne s Herbertem Georgem Wellsem a J. M. Troskou, později Ray Bradbury. Jeho jméno bylo ostatně několikrát

skloňováno i v odpovědích na předchozí dvojotázku, ale nebyl v hodnocení uváděn z toho důvodu, že je tato diplomová práce zaměřena na tuzemskou tvorbu.

Podobně figuruje Bradburyho jméno i v odpovědi Miloše Urbana, jen s tím rozdílem, že jmenoval *Slunce a stín*, přesto přímou inspiraci ke psaní spíše popírá. Podobně jako setkání s Bradburyho dílem (zejména *Marťanskou kronikou*) a Tolkiena či mytologií u Lucie Lukačovičové. Hana Veselá se se svou inspirací ke psaní setkala při promítání Jacksonova *Společenstva prstenu*.

Další skupina autorů si není nějakého vnějšího popudu vědoma (Josef Pecinovský) a spíše je donutil vzdělávací systém a nevhodný přístup ke klasickým autorům a ruku v ruce s ním pak nedostatek knih ke čtení a láska k nadpřirozenu či mystice (Vlado Ríša). Další autoři ovlivnili tvorbu Miroslava Žambocha (Jules Verne a jeho *Dvacet tisíc mil pod mořem*, *Tajuplný ostrov* nebo spisovatelé Lem, Asimov, Clark). A nejinak je tomu i u Petra Schinka - Zelazny, Tolkien, Howard, Moorcock, Gemmell, Feist, Eddings, ale ten jmenuje také tuzemského klasika žánru drsné fantasy – Jiřího Kulhánka, stejně jako další mužský autorský zástupce – František Kotleta.

Jiní autoři tuzemské fantastiky spíše jmenovali vnitřní puzení ke tvorbě již od dětství (Františka Vrbenská, Jaroslav Mostecký) nebo fakt, že jiná činnost údajně vyžaduje více snahy (Jiří Pavlovský), či oprávněný dojem, že by se do žánrové literatury zapsali úspěšněji než soutěžící autoři (Pavel Renčín). Toto vnitřní volání pak zmiňuje i Jiří Walker Procházka, který se s ním setkal a vyslyšel je až v dospělosti.

6.2.4 Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?

Třebaže se očekávalo, že na tuto otázku bude málokterý tvůrce schopný přesně odpovědět, bylo zajímavé ji položit a očekávat možnost, že některý z tuzemských žánrových autorů má speciální oblast odkud čerpá inspiraci ke své tvorbě, nebo že má nějaký zvláštní způsob hledání své invence.

Obecně však velká část autorů odpověděla předpokládaným způsobem – tedy že si nejsou vědomi speciálních inspiračních hlubin, odkud čerpají. Někdo vůbec takovou

možnost popírá s tím, že každý dílek jejich díla čerpá odjinud (Neff), jiný opakuje to samé, jen trochu jinými slovy (Mostecký nebo Pecinovský - ten také tvrdí, jako i mnoho jeho kolegů, že nápady přicházejí z různých zdrojů a naprosto nepostižitelně, přesto má jeden specifický grif - koupel). S další inspirací přišel i Kotleta, který však také zastává teorii o nepostižitelnosti inspiračních kanálů. Stejně jako Ríša potvrzuje, že toto není jasně zjiřitelné a přichází samo, podobně i Renčín.

Autorky jsou v této odpovědi týkající se zdrojů inspirace většinou na první pohled konkrétnější (Vrbenská - světové dějiny a vědeckotechnický rozvoj), pro Lukačovičovou se nápady nalézají všude - ve zkoumání „jinakosti“ v našem světě, v průzkumu symbolů, cizích kultur, zvyklostí, mýtů, legend, narativity a imaginace nejrůznějších národů a stejně také Veselá, která ještě ráda navštěvuje místa s geniem loci.

Možná není překvapením, že i v této odpovědi se formulace autorů Procházky a Žambocha příliš neliší (stvořili spolu sérii *JFK*) a říkají, že čerpají z literatury, filmu a své mysli, v počítačových hrách a obecně jiných příbězích. Podobně i Pavlovský, který čerpá z reality i skrytých možností.

Z důvodu odlišnosti své tvorby a svobody v kombinování různých žánrů, které spojuje do specifických kombinací, čerpá Urban právě v tomto, zatímco Schinkova inspirace (všude kolem) je také o trochu složitější vinou podobné specifčnosti subžánru (*steampunku*), v jehož mezích tvoří. Přesto ho také inspirují malby, filmové scény, počítačové hry.

6.2.5 Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?

Někteří autoři se domnívají, že prakticky není možné tuto otázku zodpovědět z důvodu přílišné různorodosti literární fantastiky - Ondřej Neff. Jiní, jako Jiří Procházka, se necítí být povoláni na ni odpovědět. Přesto se Procházka vyjádřil ve smyslu, že žánr ovlivnil jednoznačně Ondřej Neff (jeho učitel a guru) a dále také nástup kyberpunku v osmdesátých letech (*Neuromancer*, Neal Stephenson a jeho *Sníh*). Stejně

se k odpovědi postavil i Pavel Renčín (nejspíš ústup *klasické fantasy* a rozbití žánru do nepřeborné škály podžánrů).

Lucie Lukačovičová hovořila o zařazování žánrové tvorby do mainstreamu nebo Hana Veselá zase, že se už nenosí jenom typická klišé a čtenáři chtějí také postavy z masa a kostí. Další spisovatelé přišli s konkrétními jmény žánrových autorů – Vlado Ríša (Verne, Wells, Tolkien, Bradbury, Strugačtí, Sakpowski), Jiří Pavlovský (v tuzemsku Neff, Procházka, Kulhánek), František Kotleta (Velinský, Neff, Kulhánek).

Odlišně situaci vidí z autorského pohledu Miloš Urban, který vyzdvihuje Umberta Eca a jeho *filozofickohistorickosémiotický* román *Jméno růže*, když propojil žánr detektivky, kriminálky a možná i hrůzostrašného románu. Tvrdí, že dokázal, že i „*tradiční způsob románové tvorby má po výbojích francouzského nového románu a jiných experimentů smysl, a dokonce i hodnotu*“. Miroslav Žamboch pro změnu vyzdvihuje „*rozvoj vědy a techniky a její následné zesložnění nad míru, která je pro běžného člověka pochopitelná*“ a říká, že i ve dnešní realitě začíná věda a technika splývat s magií, což se odráží v současné fantastice, jmenuje příběhy Neala Ashera a jejich rozpor (vypadá vědeckofantasticky, avšak s vědou nesouvisejí, spíše s magií).

Jiní se rozepsali mnohem šířeji, kupříkladu Josef Pecinovský se rozhovořil o *zlatém věku* žánru a domněnce, že bylo již vše napsáno. Ale samozřejmě to tak není a fantastika je založena na inovacích pohledu na několik základních témat. V tuzemsku však toto období příliš čtenáře nezasáhlo. Dle autora lze čas rozdělit na *před* Labyrintem a *po* něm, protože změnil mnohé, především nahlížení na fantastiku spolu s *Mlhovinou v Andromedě* sovětského autora Jefremova. Dále se v té době objevil Ludvík Souček s novými obzory a přicházel čas fanů, conů a soutěží, z nichž vzešla řada současných autorů i první teoretická díla (Ondřeje Neffa).

Josef Pecinovský zmiňoval i počín Iva Železného, kdy vydal antologie fantastiky, které však přinesly i žánrovou tvorbu mainstreamových autorů (Páralova *Válka s mnohozvířetem*), ale také rozpojení *sci-fi* a *fantasy*, která má podle něho dnes ve fantastice navrch (prorazit se *science fiction* je těžké a daří se spíše filmům – *Hvězdné*

války, Avatar). Důležité je zejména načasování – *Harry Potter* (který pomohl vrátit pozornost dětí ke knihám, ale zfilmování ji bohužel opět odvedlo).

Františka Vrbenská akcentuje filmovou a televizní (seriálovou) tvorbu – „jde o řetěz zpětných vazeb; trend *young adult fantasy*; vliv frankofonních komiksů a mangy; fenomény *Star Trek* a *Star Wars*, ale také třeba *Interview s upírem* a *Stmívání (jak jejich filmová, tak literární podoba)*“. Dále zmiňuje zahraniční žánrové autory (William Gibson, Terry Pratchett, Joanne Rowlingová, Andrzej Sapkowski, China Miéville, Neil Gaiman, Stephen King, Neal Stephenson, George Raymond Richard Martin, John Ronald Reuel Tolkien a Robert Howard), kteří ovlivnili žánr nikoliv primárně nikoli literárním dílem, ale díky filmovým adaptacím. To vedlo k rozšíření žánrů mezi většinové publikum a dokonce k přijetí akademiky.

Ani Jaroslav Mostecký neuvádí konkrétního autora, přestože zmiňuje Tolkiena a uznává jeho zásluhy, ale spíše ovlivnění spojuje s filmovým ztvárněním jeho díla. Také proto se domnívá, jako jeho předchozí kolegyně, že nejsilnější dopad měl filmový průmysl. Přesto uvádí zejména Ondřeje Neffa (přes oblibu Součka, Nesvadby, Weise), který „postavil chodníčky přes bažinu, po které jsme pak přešli my a na druhém břehu mohli začít stavět naše hrady“.

Podobně jako dříve Ondřej Neff ve své odpovědi, také Petr Schink se domnívá, že se literární fantastika nedá zařadit do jediného celku, zejména díky/kvůli vzniku stále nových subžánrů (*hrdinské eposy, naturalistické krváky, upírské romance, splatter punk, kyberpunk* a jiné, v jejichž rámci se dají psát díla různé kvality). Jmenuje (kromě Tolkiena a Howarda - mimo časový rámeček) také Joe Abercrombieho nebo Jima Butchera a samozřejmě George Raymonda Richarda Martina s *Písni ledu a ohně*, Dana Simmonse, Andrzeje Sapkowskiho a jeho *Zaklínače* nebo Neila Gaimana, který stojí na pomezí vážné literatury a lehké fantastiky. Ve *sci-fi* je pro něho zásadní Ray Bradbury či hororový Howard Phillips Lovecraft.

6.2.6 Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?

Neff je poměrně lakonický také v otázce, jež se týká změn ve fantastickém žánru a jeho hodnocení této změny. Zmiňuje jen cestu fantastiky od technooptimismu ke skepsi, která jej mrzí. U Pecinovského, se odpověď na tuto otázku, která souvisí s proměnou fantastiky a hodnocení této proměny žánrovými autory, shoduje s odpovědí na předchozí otázku – tedy „co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech“. V hodnocení zaznívá, že není příliš nadšený, protože je příznivec *zlatého věku* a *Labyrintu* a příliš mu nesedí současné rozvolnění subžánrů literární fantastiky.

Ríša srovnává *verneovský* přístup ke psaní k současnému, ovlivňování filmem, vědy a techniky i potřeby čtenářů, což hodnotí kladně. Podobně odpovídá i Vrbenská, když poukazuje na nutnost změny v souvislosti se společenskou změnou na působení vnějších vlivů jako je film, internet, na vznik dalších subžánrů i jejich rozptýl až k dílům nejvyšší literární kvality. Dále hovoří o posunu žánru do mainstreamu, což s sebou přináší negativa i pozitiva. Může docházet k „*rozmělnění myšlenkových koncepcí a profanace žánrových rekvizit*“, ale objevují se také žánrové snahy o tvorbu co nejkvalitnější.

Procházka srovnává žánrovou literaturu se změnami většinové nebo filmu a konkretizuje – „*je razantnější, sebevědomější a chytřejší*“ a vznikají úderné dystopie, space opera a další, na což se dívá optimisticky. Také Mostecký tvrdí, že se fantastika velmi proměnila a uvádí podobné důvody, jež zde zazněly – že ze subkultury přešla mezi komerční literaturu a rozvinula se v mnoho subžánrů. Tento vývoj jej příliš neuspokojuje, protože se obává budoucí nutnosti začít psát co, co jej netěší.

Také v této odpovědi Urban prohlašuje, že není s problematikou příliš obeznámen, přesto dodává, že se patrně omlazuje čtenářská základna, genderově se mění hrdinové (hrdinky se feminizují) a pokud to bude pokračovat do absurdních konců, netěší jej to. Také však doplňuje, že mu toto nepřísluší hodnotit. Změnou si je jistý i Pavlovský, který podobně jako jeho předchůdci mluví o podobnosti s většinovou literaturou, stejně

uvádí i výraznou souvislost fantastiky a společnosti. K hodnocení uvádí, že pro něho je nyní již každá změna špatná.

Další autoři však tuto změnu ale hodnotí bez výjimky pozitivně. Žamboch nejprve zmiňuje minulost a její jednoduchost zpracování, zastíněnou fascinací možnostmi. Dnešek ztotožňuje s dospěním žánru, se vznikem vyšší žánrové literatury, přes vytrvání původní hravosti k pobavení čtenářů. Jako někteří předchozí, i Renčín se odkazuje k odpovědi na minulou otázku i na to, že není odborníkem. Přesto hovoří o ústupu *klasické fantasy* a rozšíření subžánrů, které kvituje s potěšením, protože i jeho tvorba je jejím zosobněním.

Stejně se vyjadřuje i Schink – rozvinutí nejrůznějších subžánrů, které jej těší jako jeho kolegu, vzhledem k okrajovosti některých jeho textů a podobně hovoří o rozšíření škály tvorby mezi brakem až k vysoké literatuře. Kotleta je lakoničtější – mění se styl, nikoli atmosféra či archetypy postav, což hodnotí pozitivně. S výše zmíněným jevem souvisí, že se začínají stírat hranice mezi žánry a subžánry. Více se vyjádřila Lukačovičová, ale zmiňuje již řečené – smísení subkultury s mainstreamem, což je pozitivní díky rozšířenému prostoru pro autory. Také Veselá je s vývojem spokojená, protože minimalizuje nekvalitní texty.

6.2.7 Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?

Zodpovězení otázky ohledně směřování fantastické literatury se ukázalo jako poměrně problematické, a to zejména vzhledem ke skutečnosti, že téměř polovina autorů se na ni „neodvážila“ odpovědět. Fakt, že odpověď nezná, zmínil Ondřej Neff, Josef Pecinovský (s poznámkou o ztrátě přehledu v žánrové tvorbě), Miloš Urban, Pavel Renčín i František Kotleta.

Podobnou odpověď zvolila i Hana Veselá, ovšem s poznámkou, že se patrně blíží mainstreamu, s čímž není příliš spokojená. Také Vlado Ríša se konkrétní odpovědi spíše vyhnul hodnocením, čím je literatura obecně, ale i konkrétněji fantastika. Hovoří také o souvislosti žánrové literatury se společenským vývojem, i o zpětném ovlivňování společnosti samotné. Miroslav Žamboch podobně zmiňuje další zkoumání směrů vývoje

společnosti, rozšiřování záběru literární fantastiky i její různorodosti a již zmíněné prolnutí vědy, pokud přetrvá lidská společnost.

Františka Vrbenská se domnívá, že literární fantastiku čeká stejný vývoj jako většinovou, tedy že bude postupně slábnout kvůli jiným zábavným prostředkům. Predikuje větší *angažovanost* ohledně témat (progresivní technologie) i zpracování (odlehčení). Vždy však bude odlišnějším žánrem, který má prostředky (fiktivní reality) vyjadřovat se „*experimentálně analytickým způsobem, jaký realistická beletrie neumožňuje*“.

Podle Jiřího Walkera Procházky je současná fantastická literatura přesně tam, kde by měla být - je osobitým literárním žánrem s mnoha subžánry, který „*plodí devadesát procent braku a asi tak deset procent kvality, což je výrazný posun. Tím se dostává na úroveň filmového umění, výtvarného umění anebo třeba, pokud zůstaneme u literatury, samotného mainstreamu*“. Podobný názor, týkající se diferenciacie subžánrů, zastává i Jiří Pavlovský, ovšem s poznámkou o stále větším rozdílu mezi *hodnotnou fantastikou* a jejím opakem, korunovaném i občasným objevením překvapivého díla (*Marʼan*).

Negativní pohled má na směřování současné tuzemské fantastické literatury Jaroslav Mostecký a dodává, že očekává další cyklické opakování námětů a žánrů. O podobném hovoří také Petr Schink - o „*módních vlnách ve fantastice, které se vždy přelévaly sem a tam s prudkostí u jiných žánrů nevídanou*“ a upřesňuje dalšími fantastickými subžánry (viz předchozí otázka). Zakončuje myšlenkou, jež zde již také dříve zazněla, že v dnešní době sleduje odliv autorů z fantastiky k mainstreamu.

Zato Lucie Lukačovičová vidí posun žánrové literatury pozitivně, tedy její směřování kupředu i v případě, že se zabývá minulostí. Ačkoli je fantastika literaturou stvořenou pro inovativní autory, i zde vznikají nové subžánry a modely tvorby (*steampunk, space opera, postapokalyptická témata a urban fantasy*). Je přesvědčená, že samotná literární fantastika je nevyčerpatelná.

6.2.8 Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?

Podle Neffa tuto otázku nelze zodpovědět z důvodu chybějících měřítek a také Urban nemá odpověď. Mostecký také uvádí pochybnost své erudovanosti, nicméně tvrdí, že někteří naši autoři (Leonard Medek, Josef Pecinovský a další) by uspěli i v zahraničí, jediný problém vidí v potenciálních trendech, které by na tom kterém místě byly aktuální. Podobně situaci vidí i Renčín, když mluví o tom, že se tuzemské knihy se zahraniční špičkou dají srovnávat jen v některých případech, přesto věří vyrovnanosti umu i schopností autorů z obou skupin.

Stejně hovoří i Procházka, který tvrdí, že se vyrovná jen jednotlivými díly a velmi malým počtem. Na rozdíl od některých kolegů vidí schopnosti velké části tuzemských tvůrců literární fantastiky dost nelichotivě, avšak dodává, že ti nejlepší dokážou svou tvorbou úspěšně konkurovat. O částečné vyrovnanosti se zmiňuje i Schink, když v zásadě postrádá skutečně kvalitní a vůdčí postavu tuzemské fantasy. Zato vyzdvihuje typ *„literárního anti/hrdiny se silným morálním kompasem a tendencí nakopat všem okolo zadky, ten se myslím u nás zakořenil a vykvetl do krásy, kterou by nám mohli v zahraničí ještě závidět“*.

Pecinovský zmiňuje zejména základní formální rozdíl – tedy jiný jazyk a znevýhodnění s tímto faktem spojené. Nehovoří o kvalitě textů, ale o jazykové bariéře, kterou v současnosti nevidí příliš pozitivně a doufá, že se situace změní s nástupem další generace s lepší vybaveností. Souvislost s jazykem textů akcentuje i Veselá, avšak v poněkud odlišném kontextu. Tvrdí, že některá malá tuzemská nakladatelství vydávají tuzemské texty s vysokou úrovní formy i obsahu a překládává literatura zahraniční vybírá méně pečlivě, proto se na trh dostávají nekvalitní i špatně přeložené knihy.

Ríša přímo hodnotí současnou situaci s tím, že se tuzemská tvorba zahraniční vyrovná a přidává myšlenku o zajímavé skutečnosti, týkající se využívání tuzemských národních mýtů a pověstí. Situaci o vyrovnání obou druhů literatur vidí obdobně i Vrbenská, zejména díky celkově kvalitnějšímu zpracování tuzemských textů. Stejně rozhodně o její kvalitě odpovídá i Kotleta. O vyrovnanosti zahraničních i tuzemských

literatur se zmiňuje i Pavlovský, avšak srovnává spíše specifický nepříliš pozitivní (snad východoevropský) přístup k životu i tvorbě, do něhož započítává i tuzemské texty.

Pro Žambocha je těžké srovnávat, vzhledem k neznalosti současné tuzemské žánrové tvorby, protože preferuje subžánr v tuzemsku nepříliš frekventovaný, nicméně při teoretickém hodnocení odkazuje na Gausovu křivku. Podobně rozpolceně hodnotí tuto otázku i Lukačovičová, když mluví o tom, že tuzemská tvorba není ani lepší ani horší a děje se to díky rozdílům ve čtenářské základně, ale i dalším poměrům.

6.2.9 Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?

Někteří respondenti v odpovědích na uvedenou otázku parafrázuji odpověď Ondřeje Neffa - že „čtenář hledá jiný svět, než zná“. Ve stejném duchu dotaz zodpověděl i Miloš Urban, přestože nejprve uvedl, že odpověď nezná. Podobně se vyjádřil i František Kotleta.

Další (Jiří Walker Procházka a Lucie Lukačovičová) se pozastavili u formulace otázky, když tvrdí, že *typický čtenář fantastiky* neexistuje. Jiří Procházka k tomu dodává, že se v zásadě nedá hovořit o *typickém čtenáři* v souvislosti s jakýmkoli žánrem. Podle jeho názoru čtenář vždy hledá (očekává) kvalitu i zábavu a pod těmito termíny si pak vybere každý ideální četbu dle svého založení. Lucie Lukačovičová v souvislosti se základním tvrzením ještě udává, že s rozvojem subžánrů se rozhojňují i čtenářské preference a v závěru jmenuje i několik konkrétních očekávání – „*nápad, barvitou představu (ať už prudce akční nebo hluboce filosofickou) něco působivého a nevšedního*“.

Konkrétní představu, již zde uvádějí, má asi nejvíce tuzemských žánrových spisovatelů (Josef Pecinovský, Františka Vrbenská, Jiří Pavlovský, Miroslav Žamboch, Pavel Renčín nebo Hana Veselá). Podle Miroslava Žambocha hledá úžas, zábavu a inspiraci, zatímco dle mínění Pavla Renčina touží po dobrém příběhu a fantazii. Hana Veselá se zase domnívá, že touží po akci, sexu a násilí, protože typickým žánrovým čtenářem má být „*muž průměrného věku a intelektu, který se chce u čtení hlavně*

odreagovat a kvalitní příběh a propracované charaktery jsou pro něj už jenom třešnička na dortu“.

Základní premisa Jiřího Pavlovského k této otázce říká, že žánrový čtenář hledá to, co každý jiný čtenář - napětí, zamyšlení, oddech, emoce, příběhy a sny. Jen ve fantastice lze (na rozdíl od většinové literatury) najít specifické reality. Františka Vrbenská zase předpokládá, že čtenáři hledají oblíbené autory a náměty, ještě specifičtější uvolnění, snění, schémata řešení osobních problémů, poučení, bezpečné napětí. Stejně tak podle mínění Vlada Ríši hledá žánrový čtenář to, co všichni jeho kolegové - příběhy. Čtenář vědecké fantastiky sice asi má větší představivost, zejména v souvislosti s potenciálním vývojem naší současné reality, a v mnoha případech je i literární fantastika zaměřená na odreagování a zábavu, ale stále platí řečené.

Podobně i Josef Pecinovský uvedl hned několik konkrétních věcí, které čtenář hledá - především dramatický příběh, romantiku, dobře napsané a logicky jednající postavy, a pak magii, ale i mnohé další. V souvislosti se základním dotazem zmiňuje i věkové rozvrstvení nejčastějších žánrových fanoušků, kteří spadají nejspíše do období kolem dospívání, i fakt, že tvoří zejména pro čtenáře, u nichž láska k literární fantastice přetrvávala až do dospělosti.

Dle mínění Jaroslava Mosteckého by každý žánrový čtenář měl v oblíbené literatuře pátrat po něčem jiném, avšak také dodává, že v milovnících fantastiky je něco, co všechny spojuje a co ostatní čtenáři nemají, tedy fantazie. Tu také uplatňují při čtení příběhů z neexistujících světů, které „*zaujmou, strhnou, protože svět nám připadá všední*“.

Patrně nejvíce inovativně k odpovědi přistoupil Petr Schink, když zmínil zatím trochu opomíjený aspekt literární fantastiky, a sice komunity žánrových fanoušků (*fanů*), do nichž se čtenáři rádi zapojují, a které jsou v tuzemsku pro ně stejně důležité (či alespoň v nedávné minulosti byly) jako dobrý příběh.

6.2.10 Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

Na dotaz, zda se nějak změnila požadavky, očekávání typického čtenáře fantastiky, odpověděli současní tuzemští autoři v podstatě všemi třemi možnými způsoby. První skupina, která svým počtem tří zástupců leží mezi nejméně početnou a nejvíce početnou, sestává z respondentů, kteří tvrdí, že situace je v ohledu k uvedeným změnám konstantní (tedy nemění se). Podle Neffa, Procházky a Kotlety je situace stále stejná. Procházka tvrzení zdůvodňuje tím, že si čtenáři stále půjčují, kupují a čtou knihy. Díky tomu lze dovést, že počítají s již vyzkoušenou kvalitou a dle svého založení i s pobavením (viz odpověď na předchozí dotaz). Kotleta zase míní, že je neměnné očekávání čtenářů vůči autorově tvorbě, které stoupá s každou další napsanou knihou.

Nejmenší skupina, jež je složená z Pecinovského a Urbana, sdružuje zástupce, kteří prohlásili, že odpověď na uvedenou otázku neznají. Z dovětku Pecinovského však lze dovést, že s ohledem na klesající náklady *science fiction* knih patrně k určitým změnám dochází. Tím početně posiluje třetí a největší množinu, jež sestává z autorů, kteří jsou přesvědčení, že se požadavky a očekávání čtenářů více nebo méně mění.

Ríša a Mostecký si jsou dříve uvedeným tvrzením o změnách naprosto jistí. Ríša konstatování zdůvodňuje reakcí na společenskou poptávku, jíž se autoři snaží vyhovět, aby jejich knihy byly vydávány a kupovány. Na společenské očekávání, které se týká žánrových knih, naráží ve svém zdůvodnění i Mostecký. Ten poukazuje na rozhojnění fantastických subžánrů a na to, že se podoba úspěšných knižních titulů během času mění a může dnes mnohdy určovat i životní styl.

S tvrzením o stávající změně čtenářů se ztotožňuje i Vrbenská, která se domnívá, dnešní čtenáři potřebují více odpočinku, a proto volí méně *klasické science fiction*, větší jednoduchost jazykovou i formální, větší akčnost, více humoru, romantiky. Příběhy vyžadují spíše civilnější ze současného světa a méně nadužívaných žánrových bytostí s tím, že však jsou tuzemští autoři ve smyslu vyvinutí se ze stereotypu velmi nápadití.

Další autoři se také přidávají k tvrzení, že změna jistě nastala a obecně by se jejich tvrzení dala shrnout do myšlenky, že čtenáři (zejména v současné době) se dostali do pozice, kdy jsou daleko náročnější, než v dřívějších letech (desetiletích). Žamboch to

přímo zdůvodňuje přístupem ke světové literatuře a všem dalším pramenům, z nichž mohou čerpat a co může utvářet jejich názory i očekávání, což má za následek vyžadování kvality. Podobně smýšlí i Schink, jenž je přesvědčen, že kvůli čtenářskému očekávání musejí být autoři poctivější a držet se svých vybudovaných cest, ale dále tvrdí, že je tolik různých žánrů, subžánrů i autorů, že mohou být uspokojeni i čtenáři, kteří hledají stále něco nového.

Pavlovský taktéž zastává názor, že se čtenáři změnila a jsou kritičtější. Nejprve tuzemští autoři preferovali zahraniční spisovatele a tuzemští museli tvořit pod pseudonymy, později se situace obrátila a nyní je již stabilizovaná. Nezáleží na původu autora, ale pouze na kvalitě jeho tvorby, což kvituje s potěšením. Obdobně otázku zodpověděla i Lukačovičová, což zdůvodňuje částečně i srovnáváním - možností četby cizojazyčných originálů

Také Renčín (jako Pavlovský) vzpomíná na devadesátá léta, kdy byl zaznamenán velký příliv zahraniční tvorby, změnu situace na trhu po roce dva tisíce, kdy se prosazovali zejména domácí spisovatelé, a vše srovnává se současností, v níž se prosadí již jen skutečná kvalita. V podobném duchu odpovídá i Veselá, jež akcentuje změny čtenářských požadavků ve smyslu jejich rozšiřování mezi žánry. Pozitivně vidí fakt, že kromě běžných fantastických děl je zájem i o ta méně typická.

Jak již bylo řečeno, pro rozhovory s tuzemskými žánrovými autory bylo využito otázek otevřených, které sice znesnadňovaly finální vyhodnocení, ale přinesly mnoho zajímavých a nečekaných informací. Většina oslovených spisovatelů v oblasti literární fantastiky totiž zvolila velmi podrobný způsob zodpovězení podaných otázek.

Díky tomuto vstřícnému přístupu pak bylo možno z jejich odpovědí vyvodit mnoho hodnotících závěrů. Některé se týkají minulosti, další pak na aktuální stav v žánrové literatuře, který je viděn z pohledu nejpovolanejších, tedy tvůrců žánrových textů, kteří do literatury zasahují přímo svými pracemi.

ZÁVĚR

Jak již bylo částečně zmíněno v úvodu, navazuje tato diplomová práce na autorčinu dlouholetou žánrovou četbu, proto je její pohled do určité míry zaujatý. Zpracovávání textu přineslo ještě o poznání hlubší vhled do zkoumané problematiky. Přesto bylo v mnoha ohledech poněkud problematické. Prvním problémem je zejména rozpětí zkoumané literární oblasti, které původně z pohledu na téma diplomové práce nazvané **Česká fantastická a dobrodružná literatura - od Jakuba Arbese po Ondřeje Neffa** nebylo jasně patrné.

Z důvodu srozumitelnosti a vzájemných souvislostí, totiž bylo třeba nejprve charakterizovat hlavní termíny, které s žánry fantastická a dobrodružná literatura souvisejí. Dále bylo třeba objasnit samotné literární kořeny, z nichž se tyto dva typy literatury vyvinuly, stejně jako přiblížit jejich prvotní aurory a další spisovatele, kteří se právem do zmíněných žánrů zapsali. A to osobnosti působící nejprve na poli světového písemnictví. Teprve pak bylo možné přistoupit k představení přímo autorů z oblasti tuzemské tvorby, které zahrnuje časově rozpětí minimálně dvou set let.

Také tato skutečnost přispěla k tomu, že bylo nutné regulovat rozsah praktické práce, s čímž se již od počátku částečně počítalo, a k zodpovězení rozhovorů byli vyzváni jen autoři současné tuzemské literární fantastiky. Přes tuto nucenou regulaci se nakonec diplomová práce rozrostla do délky původně nepředpokládané. Jistě by ještě bylo možno dodat mnohé, zejména v souvislosti se současnými autory a jejich tvorbou, protože tito jsou zároveň i současníky Ondřeje Neffa a jsou tedy v zájmové skupině, přesto bylo nutné učinit drastický výběr v zájmu rozsahu této práce.

S ohledem na výsledky dotazování dospěla práce během vyhodnocování k velmi zajímavým výsledkům. Jak již bylo uvedeno u první otázky, překvapivě ne všichni vybraní respondenti čtou tuzemskou fantastiku, ale již ne tak nečekané bylo uvedení hlavních jmen žánrových tvůrců, kteří jejich pozornost získali a vydobyli si jejich stálou oblibu v otázce druhé.

Třetí dotaz týkající se důvodů, které je přivedl k žánrové tvorbě. Také tady však zazněla jména světové fantastiky, s nimiž se patrně každý žánrový čtenář setkal,

a dalším odůvodněním byla vnitřní potřeba psát. Čtvrtá otázka, týkající se inspirace k tvorbě byl z velké části očekávaně nekonkrétní, avšak i zde se našly zajímavé odpovědi v souvislosti se společností, technickým pokrokem a podobnými kořeny individuální invence.

V odpovědích na pátou otázku zazněla očekávaná jména světové jména žánrové literatury (která byla také uvedena v předchozích částech), ale také s přechodem žánrové literatury do mainstreamu, což je také jeden z trendů, kam literatura směřuje. Stejně tak mnoho autorů predikuje propojování oboustranného vlivu společnosti, technického pokroku a rozšiřování subžánrového záběru. Podobně hodnotí změnu literární fantastiky a celkově ji hodnotí pozitivně.

Při srovnávání žánrové literatury tuzemské a zahraniční byli autoři rozděleni na dvě části, ale ve většině odpovědí zaznívá spíše příklon minimálně ke skutečnosti, že alespoň některá díla se zahraničním bez problému vyrovnají. Na dotaz, co čtenář hledá v žánrové literatuře, odpovídali autoři vesměs také podobně – jiný svět, pobavení, odpočinek. V poslední otázce zaznělo v odpověď asi nejčastěji, že současní čtenáři jsou, pokud vůbec, kritičtější a náročnější, vědí, co chtějí a to vyžadují.

Celkově bylo asi největším překvapením, že mnohé odpovědi byly velmi podobné a podobně i očekávání a názory jednotlivých autorů si často byly velmi blízké. I když také to by se dalo jistě vysvětlit podobným kulturním zázemím i literárními vlivy a podobným náhledem na svět či zálibami.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAMOVIČ, I. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. 1. vyd. Praha: R3, 1995, 349 s. ISBN 80-85364-57-3.

BELDAS, E. *Kronika sci-fi*. Vydání první. Praha: Volvox Globator, 2015, 576 s. ISBN 978-80-7511-169-2

CARROLL, L. *Alenčina dobrodružství v říši divů a za zrcadlem*. První vydání Argu. Praha: Argo, 2012, 192 s. ISBN 978-80-257-0553-7.

ČECH, S. *Výlety pana Broučka*. Bratislava: Slovart, 2012, 456 s. ISBN 978-80-7391-592-6.

ČAPEK, K. *Devatero pohádek*. Praha: Triáda, 2013, 2016 s. ISBN 978-80-7474-070-1.

CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Vyd. 2. Brno: Centa s r.o., 2005. 1116 s. ISBN 80-86785-03-3.

JIREŠ, O. (ed.). *Legenda české fantasy*. Praha: Triton, 2006, s. 368. ISBN 80-7254-824-7.

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 978-80-00-02154-6.

KIPLING, R. *Mauglí – povídky z džungle*. 2. vydání v SNDK. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958. 232 s. 56/VII-10.

LOVECRAFT, H. P. *V horách šílenství*. Vydání první. Praha: AURORA, 2002. 280 s. ISBN 80-7299-056-X.

MOCNÁ, D., PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček - Paseka, 2004. 702 s. ISBN 80-7185-669-X.

- NEFF, O. *Čtvrtý den až navěky*. 2. vydání. Praha: Albatros, 2008. 232 s. ISBN 978-80-00-01922-2.
- NEFF, O., OLŠA, J. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995. ISBN 80-857-8790-3.
- NÜNNING, A. *Lexikon teorie literatury a kultury*. 1. vyd. Brno: Host, 2006, 912 s. ISBN: 80-7294-170-4.
- STEVENSON, R. L. *Černý šíp*. Druhé vydání. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966. 224 s. 13-105-66.
- SVOZIL, Bohumil. *Česká literatura ve zkratce*. Druhé, dopracované vydání. Praha: Nakladatelství BRÁNA, a.s., 2013. 712 s. ISBN 978-80-7243-650-7.
- SWIFT, J. *Gulliverovy cesty*. Praha: Albatros, 2004. 264 s. ISBN 80-00-01368-1.
- ŠTORCH, E. *Osada havranů – příběh z mladší doby kamenné*. Vydání 4. (3. v SNDK). Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1965. 136 s. 13-029-65 14/4.
- TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů – Společenstvo prstenu*. Vydání třetí. Praha: Mladá fronta, 2001, 260 s. ISBN 80-204-0926-2 (3 díly) ISBN 80-204-0925-4.
- VERNE, J. *Patnáctiletý kapitán*. Šesté vydání v Albatrosu. Praha: Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, 1989. 318 s. 13-218-KMČ-89.
- VLAŠÍN, Š. a kol. *Slovník literární teorie*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV v Praze a Brně, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84.
- VOISINE-JECHOVÁ, H. *Dějiny české literatury*. Praha: Nakladatelství H+H Vyšehradská, s.r.o., 2005. 632 s. ISBN 80-7319-031-1.
- WELLS, H. G. *Stroj času*. Vydání druhé. Praha: LIKA, 1992. 160 s. ISBN 80-90-0015-1-3.
- WILDE, O. *Strašidlo cantervillské*. V Albatrosu 1. vydání. Praha: Albatros, 1996. 88 s. ISBN 80-00-00478-X.

.....

Seznam použitých zahraničních zdrojů

ASH, B. *The Visual Encyclopedie of Science Fiction*. New York: Harmony Books, 1977. 352 s. ISBN 0-517-531747

CLUTE, J., GRANT, J. *The Encyclopedia od Fantasy*. London: Orbit, 1997. 1050 s. ISBN 1-85723-368-9.

NICHOLLS, P. *The Science Fiction Encyclopedia*. New York: Doubleday, 1979. 672 s. ISBN 0-385-14743-0.

.....

Seznam použitých internetových zdrojů

Autoři. *Databáze knih* [online]. Polná, 2016 [cit. 2016-05-23]. Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/autori>.

Definitions of SF. *The Encyclopedia of Science Fiction* [online]. ©2011 [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: http://www.sf-encyclopedia.com/entry/definitions_of_sf

Spisovatelé. *Osobnosti* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-05-23]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
-----------------------------------	----------

Příloha A – Dotazník

Otázky pro rozhovor s autorem fantastické literatury

- 1) V jaké míře čtete, nebo jste četl/a, tuzemskou literární fantastiku, pokud vůbec?
- 2) Jaká byla první tuzemská žánrová kniha, kterou jste přečetl/a, a kterou takovou knihu máte nejvíce v oblibě?
- 3) Co/kdo vás přivedl/o k tvorbě literární fantastiky?
- 4) Kde čerpáte inspiraci pro tvorbu v tak specifickém žánru?
- 5) Co/kdo nejsilněji ovlivnil/o žánr (změnil jeho styl, vývoj) v posledních padesáti letech?
- 6) Jak se literární fantastika v posledních padesáti letech proměnila, pokud vůbec, a jak tuto změnu hodnotíte?
- 7) Kam literární fantastika ve svém vývoji směřuje?
- 8) Vyrovná se tuzemská žánrová tvorba literatury světové a v čem se nejvíce liší?
- 9) Co typický čtenář fantastiky v tomto žánru hledá?
- 10) Změnily se nějak jeho požadavky, očekávání během posledních desetiletí?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Olga Buriánková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Česká fantastická a dobrodružná literatura - od Jakuba Arbese po Ondřeje Neffa

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 105

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 24

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber